

DIÇKA MË NXEHTË

Gjatë ditës do të jetë kryesisht mot me diell dhe pak më i nxehtë. Në mëngjes, ngrica e nujgull në për luginë. Do të fryjë erë juglindore në Podunavje dhe Pomoravje.

GERMË PËR
GERMË

© Ilaz Bylykbashi

PEIZAZHE TË REJA
AKUSTIKE NË
KIOSKËN E RILINDJES

Në heshtjen që i paraprin çdo tingulli, sipas Pauline Oliveros dhe teorisë së saj të „Dëgjimit të Thellë“, gjendet forca për transformim. Dëgjimi nuk është thjesht një akt pasiv, është një proces i angazhuar përmes të cilit ndryshon perceptimi ynë. Akti i të dëgjuarit me vëmendje formëson atë që dëgjojmë dhe na transformon. Këtë e argumenton Oliveros në manifeston e saj „Deep Listening“ (1982), duke sugjeruar se dëgjimi transformon jo vetëm tingujt por edhe vetë dëgjuesin e përfshirë në të. Gjatë jetës së saj, Oliveros eksploroj marrëdhëniet komplekse midis tingullit, kulturës dhe identitetit, duke argumentuar se dëgjimi i vëmendshëm është hapësira ku angazhohemi më thellë me botën dhe ku kemi rastin të ndërldhemi ndjeshmërisht me kompleksitetin e saj.

Teksti vijon në faqen e dytë

Text continues on second page

In the silence that precedes any sound, according to Pauline Oliveros and her theory of „Deep Listening,“ lies the power for transformation. Listening is not just a passive act, it is an engaged process through which our perception changes. The act of attentive listening shapes what we listen to, and in turn transforms us. This is what Oliveros argues in her manifesto „Deep Listening“, suggesting that listening not only transforms the sounds but also the listener engaged in them. Throughout her life, Oliveros explored the complex relationships between sound, culture and identity, arguing that attentive listening is the space where we engage more deeply with the world and have the opportunity to connect sensitively with its complexity.

NOVEL SOUNDSCAPES
IN RILINDJA'S KIOSK

© Ilaz Bylykbashi

LETTER
BY

ARRANGED IN LEAD

9 NOVEMBER 2024

DATE OF PUBLICATION

DIÇKA MË NXEHTË

Në mëngjes do të ketë ngrica e vende-vende mjehtë dhe, në pjesën më të madhe të vendit, do të jetë kohë e thatë dhe diell. Gjatë ditës, në pjesën më të madhe të vendit, do të jetë kohë e thatë dhe diell. Gjatë ditës, në pjesën më të madhe të vendit, do të jetë kohë e thatë dhe diell.

Temperatura në Prishtinë do të jetë 10°C, ndërsa në Tërbishtë 12°C.

VUON NGA BALLINA

Kjo ide rezonon me fuqinë poetike të projektit "Radhitje në plumb, germë për germë" që zgjeron historinë e gazetës dhe institucionit të Rilindjes përmes zërave të atyre që e krijuan dhe në të njëjtën kohë u formuan vetë përmes saj si individë, intelektualë dhe aktivistë. Në të përfshihen tregimet e gazetarëve, shkrimtarëve, teknikëve dhe personelit logjistik që punuan në Rilindje gjatë periudhave të ndryshme, duke ofruar një perspektivë të re mbi kujtesën e përbashkët dhe identitetin kolektiv të një epoke të rëndësishme në Kosovë.

“Radhitje në plumb, germë për germë” huazon titullin nga biseda me shkrimtarin Nazmi Rrahmani, i cili në rrefimet e gjata dhe të kujdesshme për punën dhe jetën e tij në Rilindje, merr kohë për ta përshkruar procesin e përgatitjes së gazetës për shtyp. “Puna në shtypshkronjë ka qenë tepër e mundimshme, ajo është bo me radhitjen në plumb, germë për germë, plumbi ashtë shkri dhe ka formu germën, germa ka formu rreshin” tregon ai duke ilustruar këtë proces si për ta ndihmuar narrativën tonë për rrjedhën e pandalshme të krijimit të historive nga partikula të vogla në histori të mëdha.

Nazmi Rrahmani, i cili në momente të ndryshme të historisë së Rilindjes ka qenë gazetar ose redaktor, është vetëm një nga dhjetë rrëfyesit e historisë së Rilindjes në projektin "Radhitje në plumb, germë për germë". Pjesëmarrës të tjerë në projekt janë Flora Brovina (doktoreshë, shkrimtare dhe poetë), Fuat Hajdini (shef i kontabilitetit), Islam Uniqi (përkthyes dhe korrektues), Ismete Puka (teknike), Mirsad Krasnici (teknik i depozë), Nafie Berisha Latifi (gazetare, shkrimtare, redaktore), Qefserë Nishevi (gazetare dhe edukatore), Valentina Saracini (këngëtare dhe gazetare) dhe Zenun Çelaj (gazetar dhe redaktor), përmes të cilëve krijohet një peizazh i ri akustik, shoqëror dhe historik. Rrëfimet e tyre dokumentojnë një periudhë të caktuar të historisë sonë dhe ritheksojnë se të dëgjuarit është akt perceptimi me mundësi të transformimeve të thella identitare.

Rrëfimet në këtë projekt nuk janë statike, ato evoluojnë me çdo dëgjues të ri, duke krijuar lidhje të reja midis së kaluarës dhe së tashmes, duke na dhënë mundësi të rimendojmë rolet tona shoqërore dhe historitë e gjeneratës paraprake.

Rilindja, e thuhet me 12 shkurt 1945, si gazeta e parë në gjuhën shqipe në Kosovë pas Luftës së Dytë Botërore, nuk ishte thjesht një organ shtypi, por një institucion që formësoi identitetin kulturor dhe shoqëror të vendit. Ndërtesa e Rilindjes, një strukturë ikonike e arkitekturës brutaliste e ndërtuar në vitin 1971, qëndron ende si simbol i këtyre transformimeve, dhe rrëfimet e përzshira në këtë projekt reflektojnë ndryshimet e vëzhdueshme në jetën e njerëzve që kaluan nëpër të.

Filloimisht, projekti i drejtuar nga Elisa Maxhuni dhe Tringa Sefedini synonte t'i shtrinte këto tregime zanore të dhjetë pjesëmarrësve në projektin "Radhitje në plumb, germë për germë" përgjatë hapësirave të ndërtesës së Rilindjes, por anëtarët i tyre nga ministria e Punëve të Brendshme e bëri këtë të pamundur. Kjo ngjarje reflektonte dinamikën e realiteteve në Kosovë, ku hapësirat publike jo vetëm që transformohen fizikisht, por shpesh i nënshtrohen rritjesimeve të paqarta, të pa informuara dhe pamundësojnë lidhjen e tyre me arkitekturën të reja të historisë apo të një ardhme të përbashkët.

Kështu, kjo punë shndërrohet poashtu në një thirrje për reflektim mbi hapësirat publike jo vetëm si vende të lidhura me përvoja e dikurshme individuale e shoqërore por si mjedise të përbashkëta që ende mund të na japin mundësi të ndërtohemi si komunitet.

Këtu, pranë ndërtesës së shumherë transformuar të Rilindjes, rrëfimet e këtij projekti krijojnë një

nëdërveprim të fuqishëm midis kujtesës, tingullit dhe hapësirës fizike. Ky dialog i pandërprerë midis së kaluarës dhe së tashmes lejon që „Radhitje në plumb, gërmë për gërmë“ të tejkalojë narrativën e zakonshme të historisë, duke u bërë një refleksim kompleks mbi mënyrën se si historia personale dhe strukturat shoqërore kanë formuar Rilindjen dhe në të njëjtën kohë, vetë historinë moderne të Kosovës.

Ky proces transformimi vazhdon edhe tani, në vjeshtën e vitit 2024, përmes instalimit të këtij projekti zanon në një kioskë që qëndron si artefakt i vetmuar i një të kaluare që po e rimësojmë. Zërat e sjellë përmes tableteve, pajisjet më moderne të kohës, krijojnë një kontrast të fuqishëm me kohën kur këto rrëfime u formuan. Kjo na e kujton rëndësinë e rifreskimit të tregimeve dhe të përfshirjes së të gjitha pjesëve në krijimin e një ekosistemi të përbashkët historik, duke mos harruar të pyesim për aktualitetin e hapësirave tona, për parqet e lulëzuara matanë rrugës, për aksesin tonë në jetën e tyre dhe rimarrjen e përgjegjësisë për të krijuar kujtime të reja, për kohëra të përbashkëta në historitë tona.

Rina Meta

translated from Albanian by Tesa Kabashi

space ready, on the growing park across the road, our access to them, and the responsibility to create new memories and shared moments within our histories.

This transformative process continues even now, in the autumn of 2024, through the installation of this artistic project into a kiosk that stands as a solitary artifact of a past we are still rereading. The voices conveyed through tablets—modern devices of our time—create a striking contrast with the period in which these stories were formed. This serves as a reminder of the importance of refreshing narratives and incorporating all their elements to build a collective historical ecosystem.

on how personal stories and social structures have shaped Rillingdja and, at the same time, the modern

Here, next to the repeatedly-transformed building of Rillindia, the narratives of this project create a superpositional interaction between memory, sound, and physical space. This ongoing dialogue between the past and the present allows "Rachitë ne plumb," narrative of history, becoming a complex reflection of the past.

Thus, this work also becomes a call for reflection on public spaces, not only as sites connected to past individual and social experiences but as shared environments that can still offer us opportunities to build ourselves as a community.

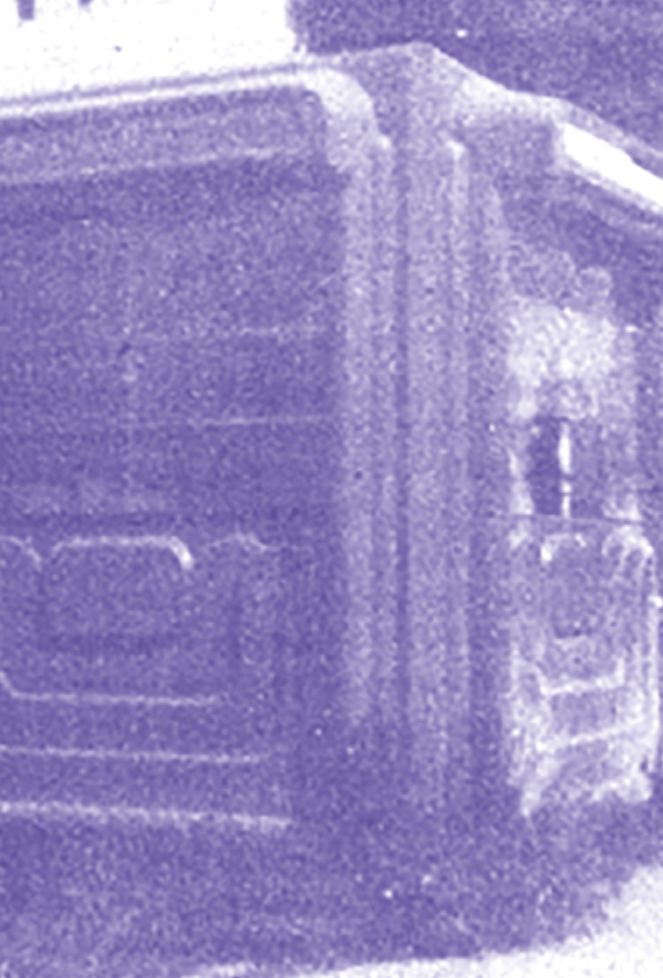
passed through it. Initially, the project, led by Elisa Maxhuni and Tringa Stedini, aimed to spread the sonic narratives of the "Radhiye né plumb, germë për gjergj" project throughout the spaces of the Rilindja building, but its annexation by the Ministry of Internal Affairs made this impossible. This event reflects the dynamics of realities in Kosovo, where public spaces not only undergo physical transformations but are often subject to unclear and uninformed repurposing, disconnecting them from new historical articulations or a shared future.

The narratives in this project are not static; they evolve with each new listener, creating new connections between the past and the present, allowing us to breathe think our social roles and the stories of the previous generation. Rilindja, founded on February 12, 1945, was the first newspaper in the Albanian language after World War II, was not just a media outlet but also an institution that shaped the cultural and social identity of the country. The building of Rilindja, an emblematic structure of brutalist architecture built in 1971, and the narratives included in this project reflect, and thus the narratives included in this project reflect, stand as a symbol of these transformations.

Nazim Frahman, who has served as a journalist and editor at various moments in the history of Rillindag, is just one of the ten narrators of the newspaper's history in the project "Radhiyye ne plumb, gërmë për game". Other participants in the project include Flora Brovina (doctor, writer, and poet), Fuat Halidni (Head of Accounting), Islam Vuniri (translator and proofreader), Ismetë Puka (technician), Mirsad Krasniqi (warehouse technician), Nafie Berisha Latifi (journalist, writer, and editor), Gërsere Nishevi (journalists and educator), Valentinë Saracini (linguist and journalist), and Zennun Çelaj (journalist and editor), through whom a new acoustic, social, and historical landscape is created. Their narratives document a specific period of our history and reiterate that listening is an act of perception with the potential for deep identity transformations.

"*hadithi ne plum, germe per germe*" borrows its wit from a conversation with writer Nazmi Rrahmani, who, in his long and carefully recounted stories of his work and life at Rilindja, takes the time to describe the process of preparing the newspaper for print. "The work in the printing house was extremely laborious; it was done by arrangement in lead, letter by letter. The lead was melted and shaped into letters, and the letters formed sentences," he explains, illustrating the process as if to support our narrative about the unstoppable flow of creation—from tiny particles to grand histories.

His idea resonates with the poetic depth of the project, 'Radhiye' n njum, germé pèr gèrmé, which expands the history of the newspaper and the institution on to find a thread through the voices of those who created it and, at the same time, were shaped by it as individuals, intellectuals, and activists. It encapsulates the stories of journalists, writers, technicians, and logistical staff who worked at Radhiya during various periods, offering a new perspective on the shared memory and collective identity of this important era in Kosovo.

Teksti: Sh. POPOVA
Foto: M. Doli

TË KUJT JANË KËTO QOSHE?

Ka kohë, që në rrugën kryesore të Vuçitër-
ës, karshi QA të PB dhe VMSH-s , janë ven-
sur dy qoshqe, sipas të gjitha gjasëve, për
tjetn e bukës. Por, sot e kësaj dite, këto nuk
e kryejnë funksionin e tyre, e bëhet pyetja
të kujt janë?

Ajo organizatë punuese e cila ka hargjuar
te për këto qoshqe, si nuk i bie ndërmend
dita ditës po shkatërrohen, dhe tash si të til-
to as që mund të përdoren.

Ndoshta kjo fotografi e botuar në gazetën e do të'a përkujtojë udhëheqësit e asaj organizate punuese, për qoshqet e harruara në shtetë, e ndoshta së shpejti edhe banorët e tushëm do të blejnë në to bukë dhe prodime të miellit, sepse një kësaj dyqani në Vukrnë, nuk ekziston.

HORIZONTALISHT

3. Kontrollimi i informcionit nga pushteti
4. Bazat e arsimit teknik
6. Stili arkitektonik i ndërtësës së Rilindjës
10. Materiali i prodhimit të shkronjave
11. Personi i cili përmison gabimet në shtyp
12. Revista për femije

VERTIKALISHT

1. Lektyra shkollore
2. Shtëpia botuese “Bakija”
5. Emërtimi i Rilindjes pas ndalimit nga masat e dhunshme
7. Revista për humor
8. Miku më i mirë i njeriut
9. Gjuha e gazetës „Tan“
10. Qyteti i selisë së Rilindjes

NAZMI RRAHMANI

Quhem Nazmi Rrahmani, kam lindur në fshatin Ballovc të komunës së Podujevës, me 7 maj 1941. Shkollën fillore katër klasëshe e kam kryer në fshat, atëherë është hapur për herë të parë shkolla fillore aty, do të thotë rreth viti 1947. Kam filluar diku në gjysë vjetorin e dytë dhe mas tri vjet e gjysë, do të thotë në atë shkollë kam vazhdu, në shkollën atëherë shtatë vjeçare në Podujevë. Kurse gjenerata ime për herë të parë, në shkollë u bë me tetë vjet, shkolla fillore do të thotë me tetë vjet, dhe mas shkollës fillore kam vazhduar gjimnazin në Prishtinë, kam kryer gjimnazin. Pas gjimnazit u hap dega e Gjuhës dhe Letërsisë, fakultetit të Gjuhës dhe Letërsisë në Prishtinë, do të thotë në vitin 1960, viti shkollor, 1959 - '60, dhe jam gjenerata e parë në këtë fakultet. Por meniherë pas gjimnazit kam filluar të punoj në Radio Prishtinë, gazetar, dhe aty kam vazhduar punën për diku nja afër 15 vjet, dhe prej aty kam kaluar në Rilindje. Në fillim në revistën “Fjala”, mandej në revistën “Jeta e Re”, dhe prej “Jetës së Re”, në Redaksinë e Botimeve të Rilindjes, ku edhe kam përfunduar si të them karrierën e punës. Kam përfunduar me mbylljen e Rilindjes, dhe kemi vazhduar si redaksi punën edhe gjatë atyre vjetëve të randa të okupimit, mbasi u mbyll Rilindja, dhe e kam përfunduar në vitin 1999, për ta formuar shtëpinë botuese “Faik Konica” me t’cilën merrem edhe sot. Kjo është përafërsisht një pjesë e punës sime, po pjesa më e madhe ka qenë brenda Rilindjes, jo vetëm si aktivitet, them marrëdhanie pune, por edhe si aktivitet i përgjithshëm. Në vitin 1960 - ‘61 kam filluar të shkruaj dhe në vitin 1965 e kam botuar romanin e parë “Malësorja”, për të vazhdu mandej edhe me disa romane të tjera.

E unë për vete e marr si njsje noshta përkrahjen e nxitjen që ta jep mësuesi ose arsimtari i gjuhës e i letërsisë, ose në shkollë, në hartimin... në përkrahjen që ta jepë me rastin e një hartimi ose të një shkrimi. Apo rast që, nuk mundet të jetë ndoshta vendimtar, por megjith’ate, unë e mbaj mend, për shembull arsimtarin e gjuhës, ka qenë Shefqet Kelmendi, i Pejës, po atëhere punonte në Podujevë, ku para klasës ma livdon hartimin, që e kishim bo të zakonshëm... edhe noshta ai ka qenë fillimi. Po mandej edhe në gjimnazin e Prishtinës, për shembull profesori i gjuhës, më jepte librat të lexoj, libra që s’mund t’i gjejshe, unë e kom lexuar Ernest Koliqin për shembull si nxanës i gjimnazit, që ma ka dhanë profesori vetë. E kështu që ato janë shtytje që ndoshta e fillojnë dhe mandej vazhdon. Kjo nuk do të thotë që vlenë për të gjithë, secili e ka ni pikënisje, ni diçka që e shtynë. Ndoshta ni lexim që i pëlqen, noshta ni fjalë e mirë e dikuj’, si fëmi mund ta nxitë, edhe...

Në Rilindje ka qenë puna, për mua, puna më e përshtatshme, puna ma e mirë e mundshme. Prandaj edhe e kam bërë me qejf, e kam bërë me dëshirë shumë të madhe, sepse kam pasur mundësi të merrem

me krijimtarinë letrare, të merrem me dorëshkrimet, dhe me një përpjekje për të botuar dhe për t’i dhënë lexuesit atë që ma ka marrë mendja që është ma e mira dhe ma e nevojshmjja për kulturën në përgjithësi. Prandaj edhe atë punë e kam bërë, e kam kryer me dëshirë shumë të madhe, dhe me ndoshta, edhe me një angazhim të madh, sepse për shkak të vëllimit të dorëshkrimeve, për shkak të vëllimit të madh të veprave të cilat duhej lexuar dhe duhej lejuar për shtyp ose për punë të mëtejshme. E ka qenë aq i madh, sa shpesh herë më është deshtë të punoj edhe në shpi, ose t’i kryej puntë edhe jashtë redaksisë. Për shkak se, në atë kohë si udhëheqës i asaj redakise, natyrisht kam pasë dhe obligime të tjera, dhe të kolektivit...

Në foto: Nazmi Rrahmani Nga arkivi personal i Nazmi Rrahmanit

edhe të kolektivit të përgjithshëm të Rilindjes, sepse Rilindja siç dihet ka qenë ni kolektiv shumë i madh, ka qenë heterogjen, me veprimtari shumë të gjëra, edhe pse nganjëherë të ndryshme. Duke filluar prej shtypshkronjës, pra prej atyre elementeve të punës konkrete, të maqinave, të letrës, të shtypit, të qarkullimit e të tjera, deri te shitja e librit ose shpërndamja e librit, deposë, organizimit që duhej. Por, meqenëse udhëheqësit e sektorëve të ndryshme të Rilindjes, që atëherë i thoishin “Organizata të Punës së Bashkuar”, ka qenë edhe një udhëheqje kolektive e Rilindjes, prandaj edhe obligimet që kam pasur në atë drejtim kanë qenë që të merrem edhe me problemet dhe me çështjet e sektorëve të tjera. Për shkak të udhëheqjes, dhe për shkak të problemeve, që duhej zgjidhur në mënyrë të përbashkët për krejt kolektivin e Rilindjes, që ka qenë një kolektiv shumë i madh, dhe një kolektiv

me kuadra, jo vetëm të shkolluara, të përgatitura me eksperiencë dhe me kushte jashtëzakonisht të larta, të mira. Prandaj ajo ishte një punë që duhej patjetër të kryhej dhe të angazhoheshin një numër shumë i madh i njerëzve që punonin aty. Për shembull, Rilindja si Redaksi e Botimeve, po flas vetëm për këtë pjesë, sepse një kohë organizimi i Rilindjes ka ndryshu, e nuk ka qenë ky që ka qenë në fund. Në fillim ka fillu të dalë gazeta me 12 shkurt 1945. Ka filluar të dalë gazeta, disa prej institucioneve të atëhershme, kanë botuar libra, në radhë të parë libra propagandistik, politik. Mandej Rilindja kur osht’ formu si shpi botuese, është formu me emrin “Mustafa Bakija”, jo si Rilindje. Me këtë emën, me këtë titull që ka pasë, si Mustafë Bakija, ka botuar disa prej veprave të fillimit. Fillimi ka qenë me botime, përkthime. Në radhë të parë, koha ishte ‘47, ‘48, ‘46 kur janë botuar kryesisht përkthime nga rusishtja, nga serbishtja, nga gjuhët e popujve të Jugosllavisë. Kurse më vonë ka filluar edhe të merret... edhe ka zgjeruar veprimtarinë e vetë edhe me botime tjera. Në vitin 1953, për shembull, janë botue dy libra të Martin Camajit , e di që janë librat e parë me poezi të autorëve shqiptarë, po në atë kohë është botue libri i parë i botuar i një autori nga Kosova. Ose Anton Çeta, Mark Krasniqi, Sejtki Imani, janë librat e parë, autorët e parë që ka botuar Rilindja, dhe mandej ka vazhduar ta zgjerojë veprimtarinë edhe me krijimtarinë origjinale, po edhe me përkthime të ndryshme.

Jam i bindur, meqenëse atëherë botoheshin tirazhe relativisht të mëdha, kur pak ka pasë njerëz me shkolla të kryera, përveç një numri të mësuesve, e ajo ka luejtë rolin, botimet e asaj kohe kanë luejtë rolin e vet në krijimin e autorëve të ri, jo veç në shkollimin e tyre, po edhe në aftësimin e tyre për t’u marrë me krijimtari, për të filluar edhe ata të shkruajnë. Prandaj vjen gjenerata tjetër e autorëve si Latif Berisha, Besim Bokshi, Enver Gjerqeku, Din Mehmeti, e tjerë, të cilët filluan t’i botojnë veprat

e tyre të para; dhe për të vazhduar mandej edhe me një gjeneratë edhe më të frytshme të Azem Shkrelit, Rrahman Dedaj, Ali Podrimja, e tjera, për të vazhduar mandej gjithnjë tue u shtue numri i autorëve dhe veprave të botuara.

Prandaj kjo vetvetiu tregon se krahas shkollimit, krahas kryerjes së shkollave edhe të mesme edhe të larta, shtohet edhe numri i autorëve, shtohet edhe numri i veprave, natyrisht shtohet edhe numri i veprave të përkthyer, po edhe i veprave të fushave të tjera. Tash kemi vepra gjuhësore, kemi vepra nga historia, nga mitologjia...

Edhe Rilindja ka qenë si gjithë kolektivet tjera, edhe pse ai procesi i punëve në Rilindje është pak i komplikuem, te botimet për shembull, është pak ma

i komplikuem, sepse duhet të marrin pjesë shumë njerëz, jo vetëm një, për shembull, është autori që e bjen dorëshkrimin ose që e shkruan veprën. Kanë qenë recenzentët, ka qenë redaktori i pari që duhet ta lexojë edhe t’i japë vërejtet ose të thotë, ose në qoftë se ka vërejtje, ose në qoftë se s’ka vërejtje të thotë që vepra është e mirë dhe mund të botohet. Mandej në atë kohë ka qenë sistemi i recenzentëve, që kanë qenë përfaqësues si të them shoqëror, të shoqërisë, jashtë Rilindjes, të cilët kanë marrë përgjegjësinë për botimin e ndonjë vepre. Ata është deshtë ta lexojnë dhe të japin mendim me shkrim që libri, vepra, romani, përmbledhja e poezive, e të tjera, është e mirë ose ka këtë të metë, këtë të metë, ose edhe që s’mund të

botohet, në këtë nivel që është nuk mund të botohet. Prandaj kjo ka qenë ajo faza e parë e punës së çdo dorëshkrimi. Faza tjetër është ajo duhet të shkojë në shtypshkronjë, në të vërtetë përpara duhej përgatitej teknikisht. Ka qenë redaktori teknik, i cili është marrë me përgatitjen e faqeve, me... ja ka shkruie çfarë germash duhet me përdorë, çfarë, ku duhet të jetë italik, ku s’duhet të jetë, sa është madhësia e rreshtit, sa... kështu që, ajo ana teknike e librit ka qenë tekniku, dhe ajo ka shku në shtypshkronjë, është bërë rradhitja.Puna në shtypshkronjë ka qenë tepër e mundimshme, ajo është bo me radhitjen në plumb, germë për germë, plumbi asht’ shkri dhe ka formu germën, ka formu rreshtin.

PUNA NË SHTYPSHKRONJË KA QENË TEPËR E MUNDIMSHME, AJO ËSHTË BO ME RADHITJEN NË PLUMB, GERMË PËR GERMË, PLUMBI ASHT’ SHKRI DHE KA FORMU GERMËN, KA FORMU RRESHTIN.

Të gjitha ato tekste osht’ deshtë mandej t’i lexojë korrektori.Korrektori t’igjejë gabimet.Korrektori është mbështetë në dorëshkrim, në qoftë se në dorëshkrim ka qenë gabim, ai duhet gabim me shkru, prandaj kjo,

Janë bo korrigjimet, prapë duhet të lexohet deri sa të lejohet për shtyp, ka ndodhë m’u lexu edhe dy herë ose tri herë dorëshkrimi, prandaj gjithë ato janë punë të vështira, punë që zgjasin. Prandaj libri në atë kohë,

nuk ka pasë kompjuter, prandaj, shkonte me vështirësi shumë ma të mëdha. Dhe në fund mas gjithë kësaj ka pasë mundësi për shembull, që dikush prej së jashtmi, prej lexuesve, prej politikës, të thotë, “Pse është botu ky libër, ku shkruan kështu, kështu?”, prandaj të gjitha këto janë pjesë e një pune bukur të mundimshme, një pune sigurisht në atë kohë, sidomos në atë kohë, ka qenë me përgjegjësi jashtëzakonisht të madhe.

Unë kam filluar të punoj në ndërtesën e vjetër të Rilindjes ma së pari. Ajo ndërtesë ka qenë një dy katëshe ***ku sot është parking***. Ajo te muzeu ka qenë gazeta, kurse revistat kanë qenë në një barakë këtu te stadiumi. Kështu që ka qenë në kushte jo të mira. Krejt redaksia e botimeve i ka pasë nja tri, katër zyre, ku ajo kryesorja ka qenë e kryeredaktorit, mandej nëpër zyre punojshim ka tre, katër vetë. Edhe kur ka filluar të ndërtohet pallati atëherë ka qenë e parapame çdo gjë. Është bë një projekt i përgjithshëm për Rilindjen, por edhe për mjetet e tjera të shtypit në Kosovë. Për librin shkollor, për “Jedinstvo” në gjuhën serbo-kroate, për “Tanin” në turqisht, edhe “Komunisti” ka qenë ni gazetë që e botonte partia. Kështu që për të gjitha është ba pallati i parapamë që të jenë në një vend dhe në kushte jashtëzakonisht të mira, dhe ndërtimi i pallatit ka krijuar edhe mundësi për zgjanim. Natyrisht dikur numri i revistave ka qenë shumë më i vogël, por vinte duke u shtuar, pos “Jetës së Re”, që ka filluar që është, dhe “Pionierit” që janë revistat e para që kanë filluar në gjuhën shqipe. Asht’ bërë “Përparimi”, mas një kohe, “Zëri i Rinisë”, ka qenë atëherë, kanë filluar edhe gazetat... ksi, revista të tjera si “Fjala”, “Shkëndija” për arsimin, “Thumbi” ka qenë revistë për humorin, “Bati” ka qenë bazat e arsimit teknik për nxanës, “Pioneri”, gazeta e pionerëve ka qene një gazetë informative për nxanës. Edhe kështu që është zgjeruar edhe numri i revistave, edhe numri është shtuar shumë tirazhi i gazetës, për shembull që dilte zakonisht rreth 100 mijë brenda ditës, në raste festave shkonte edhe dy-tre qind mijë gazeta. Tirazhi i librave po ashtu ka ardhë duke u shtuar sepse është shtuar numri i bibliotekave. Kanë qenë gjithsej 212 biblioteka në Kosovë. 212 blboteka i kanë marrë secila të gjithë librat që kanë dalë. Do të thotë 212 copë kanë shkue si dokumentacion nëpër biblioteka

Takim në zyren e Rexhep Zogaj (drejtor i Rilindjes), 1980

Nga arkivi personal i Nazmi Rrahmanit

për t'i pasë ajo në fondin e vetë dhe në qoftë se është e interesuar atëherë blen tirazh të caktum, sepse bibliotekat duhen zakonisht me pasë më shumë ekzemplarë. Dhe Rilindja, qysh ka dalë çdo libër, e ka dërguar nëpër këto 212 biblioteka. Kanë qenë edhe bibliotekat e shkollave dhe bibliotekat e kolektive punuese që gjithashtu kanë marrë tirazhe. Tirazhi ma i vogël i librit ka qenë një mijë copë, ma i madhi ka shku deri në 20 mijë. Fjalori i gjuhës shqipe për shembull, vëllimi është botu 20 mijë, që ka qenë një sasi e letrës **diku rreth 27 ton letër** për me ardhë prej Austrie, me ditë t'tana me kamione.

TIRAZHI MA I VOGËL I LIBRIT KA QENË NJË MIJË COPË, MA I MADHI KA SHKU DERI NË 20 MIJË.

~~~~~ Ambient i punës në shtypshronjë ~~~~~

Shtypshkronja kur është ba, kjo këtu ka qenë ndër shtypshkronjat më moderne në vend, sepse ka qenë ma e reja, të gjitha maqinat janë ble të reja, ato që kanë qenë, kanë mbetë, janë largu ato të vjetrat, ka qenë më e reja, më modernja. Kështu që ka pasë mundësi të punëve shumë të suksesshme. Shtypshkronjën e kam njoftë në detale, i kam njoftë krejt njerëzit pothuaj aty. Kanë qenë punëtorë të mrekullushëm. Aty kanë pasë, kanë pasë, edhe... ata kanë pasë kushte të mira

GJITHÇKA PËR RILINDJEN... GJITHÇKA PËR RILINDJEN E KUJTOJ ME NOSTALGJI EDHE E KUJTOJ ME SHUMË EMOCIONE, PËR SHKAK SE KURRË S'MA KA MARRË MENDJA QË RILINDJA MUND TË SHUHET. KURRË NUK MË KA SHKU MENJA QË PËR SHEMBULL GAZETA MUND TË MOS TË DALË, OSE QË RILINDJA ME TONË ATË... TA NDËRPRESË PUNËN. POR E NDËRPREU...

Vizita e Ismail Kadaresë në Rilindje ~~~~~ Në foto: nga e majta në të djathtë, Nazmi Rrahmani, Ismail Kadare, Rexhep Zogaj, Azem Shkreli, ~~~~~ Nga arkivi personal i Nazmi Rrahmani Fadil Bujari dhe Ismail Berisha

por vlerësimi i punëtorëve të shtypshkronjës ka qenë si i minatorëve, sepse kanë punuar edhe me plumb, kanë punuar edhe në kushte ma të randa, kështu fizike. Prandaj kanë qenë edhe punëtorë të mirë.

Po Rilindja në një kohë ka qenë gjithçka për njeriun tonë . Rilindja në kohën kur s'kem pasë institucione, s'kem pasë, akademi s'ka pasë. Instituti Albanologjik nuk ka funksionu, ka qenë i mbyllun. Instituti i Historisë po ashtu ka qenë i mbyllun. Këto institucionet tjera kulturore me aktivitete të ndryshme nuk ka pasë, ENT-i ka qenë repart i ENT-it të Serbisë, për botimin e teksteve shkollore. Prandaj Rilindja edhe si gazetë, edhe si revistë, po edhe si libër ka qenë ajo që në Kosovë e ka mbajtë gjallë gjuhën, zhvillimin kulturor edhe ka qenë praktikisht mundësi e një prosperiteti dhe një zhvillimi të pjesës së njerëzve të cilët kanë kryer shkollë. Sepse edhe numri i nxënësve nëpër shkolla të Kosovës ka qenë i vogël, dhe pjesa më e madhe e shkollave përveç normales dhe gjimnazit kanë qenë serbisht. Prandaj Rilindja si gazetë, mandej si revista, “Jeta e Re”, për shembull në atë kohë ka shku në 10 mijë copë tirazhi, sepse “Jeta e Re” shkonte si lektyrë shkollore nëpër shkolla. Prandaj **Rilindja ka qenë, ndoshta, mund të them, e vetmja dritare që prej të cilës kanë mujtë njerëzit të shikojnë në gjuhën e kombit të vet, të shikojnë interesat e kombit të vet, edhe të zhvillimit kulturor dhe shkenzor e të fushave të tjera. Nuk ka pasë tjetër pos Rilindjes, që ka mujtë me ndikue aq dukshëm.** Prandaj edhe mas vitit 1981 në ato përpjekjet të... edhe të Serbisë, po edhe të Jugosllavisë, për t'i gjetë shkaktartë, e një dami, një indoktrinimi si i thojshin, një dami politik që e qujshin, Rilindja ka qenë një prej atyne pikave krahas universitetit që ka bërë ndikimin më të madh. Prandaj edhe kërkohej që të bahej një diferencim që një pjesë e veprave të karakterizohen si burim i ndikimit edhe të merren si fajtores për gjendjen e krijuar.

Gjithçka për Rilindjen... gjithçka për Rilindjen e kujtoj me nostalgji edhe e kujtoj me shumë emocione, për shkak se kurrë s'ma ka marrë mendja që Rilindja mund të shuhet. Kurrë nuk më ka shku menja që për shembull gazeta mund të mos të dalë, ose që Rilindja me tonë atë... ta ndërpresë punën. Por e ndërpreu... e ndërpreu në vitin ‘99, [mendohet] ksi në vitin 2000, prapë e vazhdoi një kohë të shkurtë, u bënë ngatërresa mes njerëzve, “Financohet, s'financohet”, u mbyll... Rilindja.

Në foto: nga lartë - poshtë, Rrahman Dedaj, ~~~~~ Nga arkivi personal i Nazmi Rrahmanit Ali Podrimja, Nazmi Rrahmani, Ali Allu

Unë më ni grup, nja pesë vetë, kemi bo ni shkresë Ministrisë të Drejtësisë e cila është në pallat, t'i vebet vetëm një pllakë ku shkruhet se, “Këtu ka qenë Rilindja”, edhe nuk osht’ bo. Prandaj edhe sot, edhe sot mendoj që gabim shumë i madh i politikës sonë, i shtetit, i qeverisë, i ministrisë, asht’ që Rilindja asht’ mbyllë.

ISMETE PUKA

Unë kom lindë në Prishtinë, edhe kom pasë shumë shoqe, nja pesë a gjashtë kemi qenë, po qaq kënaqësi kur u bojshim bashkë, edhe ishte ajo zakon, që kur të qohesh në mëngjes, me pastru para shpisë, rrugën. E u shtyjshim tash, cila po del ma herët, e mandej fillojshim me lujtë me lodrat e atëhershmit, nuk kemi pasë ksi topa domethonë, po lujshim me arra me to, interesant n'murë [imiton zhurmën e arrave në murë] kush po bon ma shumë, edhe qasi lodra. Kcejshim në konop e, lujshim msheftas e, si zakonisht në kohën e atëhershmit.

~~~~~ Ambient i lagjes me fëmijë duke luajtur ~~~~

Kështu që kënaqësi, kënaqësi, ato ma shumë më kujtohen, edhe shpija më kujtohet, ku kom lindë e ku jom rritë e, ajo lagjja aty, spo di si me thonë po, kënaqësi e madhe. Në atë kohë edhe kanë qenë edhe oborret, kanë qenë shpijat, e kur gatujshim jashtë shpisë, si i kanë thonë atëherë Mutfak i thojshin turqisht, ajo era vijke në rrugë, u konë ni shoqe sërbe, u shoqnojshim edhe me serbet po, “Uh” thojke “që e ka bo Zyrefa inxhja”,thojke, “piten”, apo, “tavën” apo... E kështu që nuk kemi pasë, kështut, në atë kohë se kush çka osht’, kryesorja me qenë bashkë edhe qashtu ishte koha, edhe na fëmijtë s’ishim fort të interesum. Në shkollë kom kalu mirë, po nuk kom qenë domethonë, ashtut shembull me thonë, a din, po mirë, në atë kohë edhe pesëqen e ke marrë vështirë [qeshë]. E u kry ajo shkolla, e mandej fatkeqësi pata në Prill, te baba, në vend të punës ai humbi jetën se ni aksident ka pasë, e kështu që metëm na me nanën e me gjashtë fëmijë, motra e madhe ishte e martune. E tash unë, 16 vjet e gjysë kur më ka vdekë baba, edhe p’i thom nanës, “Du me hi në punë, me punu”, e deri sa kom hi në punë, punojsha me krrabza kojshive aty me ju bo shallat, kapuqat, dorëzat, diçka që mos me iu bo barrë nanës. Veq ni kujtim që e di që nana ma ka plotësu shumë dëshirën, që i shiti ni parë dimi e me ma ble ni fustan, e atë fustan e rujsha mo... si në atë kohë.

E kur hina në punë 16 vjeçe [mendohet] jo, 18 vjeçe, edhe me i ndihmu nanës, nana e re, ku do të punësohna? Edhe mendova për Rilindje me u punësu. Edhe isha afër shpisë, se mas teatrit, kah rruga e parkut, aty në rreth shpija e prindve, qaty ku jom rritë. Edhe thash “Afër e kom nanë këtu”, edhe po shkoj thash “Duhet me punu diçka me të ndihmu”. Vëllaun e kisha ushtar, këta tjetër dy vllazën e motra ishin në shkollë të gjithë, po në atë kohë pensionin shteti e ka pagu shumë mirë, si dhe rasti i babës që ka qenë në vend të punës, aksidenti, nana e ka marrë pensionin shumë të mirë. Edhe shtesë fëmijtë kanë marrë deri sa kanë qenë në shkollë, veç me ja qu vërtetimin edhe ti e ke marrë qat’ shtesë. Epo prapë, ajo [ofshanë] m’u dhimke nona, se u dufke pak prej fillimit me menu deri në fund të mujit. Edhe u lajmërova aty në punë, në Rilindje, edhe meniherë më pranunë. Kur aplikova une për punë, edhe m’kishin pranu, se u dufke me u mbajtë mbledhja e Këshillit të Punëtorëve, grafike, edhe ata kanë vendosë për me më pranu. Edhe u pranova, kur fillova me punu, p’i shoh disa shoqe në klasë që i kom pasë.

Unë kur u punësova aty, gjashtë mujë ditë e kishin si praktikë, po une dyqysh nuk mujsha gjashtë mujë ditë më pritë, me marrë maqinën me shtypë. I shifsha ato koleget e tjera po shtypin. “E unë?”, ju thashë “Shka me bo këtu?”, “Ti”, tha, “Me shku, me i vizitu, me u msu”. Ish ai kryepunëtori e p’i thom,

“Jo, unë gjashtë mujë nuk pres”, e p’i thom njonit, thash

“A e din ti kur jonë këta pushim, e me hi me më mësu, për me shtypë”

Në foto: Ismete Puka ~~~~~ Nga arkivi personal i Ismete Pukës

Se ish, tabktë ishin naltë, u dufshe nga një me marë, e me shti, e me shku ajo e m’u shtypë, e m’u gjujtë në pjesën tjetër. Edhe unë fillova qashtut, gabova shumë, ni kohë gabova qashtut, tha, “Qeto krejt”, tha, “Duhet m’u hudhë” tha, “veç nesër fillojmë prap”. Unë të nestrit prej gëzimit “Hajt”, thashë, “Njëherë gabva, ndoshta s’do të gaboj mo”, e saktë. Kur ai kryepunëtori po vjen, ky si e pat emrin [mendohet], s’po më kujtohet. Kur po më sheh mu në maqinë t’u punu, “Ismete” tha, “Shka je ka bon?” thash “Shka jom ka boj?”, thashë, “S’po du veç me nejt, me këqyrë, shumë mirë, ajo praktika osht’ shumë e mirë”, thashë, “Se pa u mësu pak unë s’kisha ditë edhe me marë”. Thashë, “Po të tregoj drejt, se dje”, thashë, “Kom gabu pak, i kena hudhë ato”. “U” tha “Çfarë s’osht’ problemi ajo, po po më vjen mirë, që pate thonë, unë dy, tri javë, ma shumë nuk rri në praktikë, du mu msu”. Edhe meniherë i dhashë vetit vullnet, edhe kështu që fillova me punu.

Unë u punësova në punë, edhe po më thojnë, "Hajt shko te evidenti aty, m'u lajmëru, që me hi në rend të punës". Edhe po shkoj, se ai (burri) punojke në katin e dytë, në Shtypshkronjë të vjetër sa kem qenë, a Reparti i Shtypit ka qenë poshtë. Edhe tash, burri, ai më kqyr, më shef, edhe i pëlqej, pe qon këtë [mendohet] njeni gjakovar si e patë emrin, thotë, "Shko veç provo a osh't' sërbe, a o shqiptare a çka, a din veq më pelqej". Vjen edhe pytë tjetër edhe i thotë, "Jo more prishtevkë" thotë osh't', "E din shqipen, din turqishten", edhe po vjen po thotë, "Qeshtu, qeshtu", thashë, "Lemni rahat more, sa erdha unë në punë" thashë, "E tash mu marrë unë me dashnia, jo", edhe e refuzova ni herë, e refuzova dy herë, Qamili Vogël ma shumë u qit, se ai gjakovar.

▬▬▬ Pjesë e shkëputur nga kënga
"Pasha sytë e mi" nga Qamili Vogël ▬▬▬

Edhe "Jo, djalë i mirë e", kështu me të vërtetë edhe në pamje ka qenë i mirë, po, megjithëse pamja nuk osh't', po në atë kohë pak kena kërku valla me pasë pak [qeshë], neipse, veq qaj xham na ka nda. Shumë e kom pasë burrin si me t'thanë, shpirtbardhë, kurrë në jetë s'mu ka përzi, me thanë, "Pse qishtu ti a, pse ashtut a?". E domethanë kemi kalu shumë të lumtur, edhe fëmitë i kemi mujtë, sa kena mujtë me i eduku e, m'i shkollu, m'u ngritë.

U konë në ora gjashtë, verës ka fillu, orari i punës, në ora gjashtë, edhe deri në ora dy. Tetë orë u plotësojke. E dimrit prej orës shtatë, deri në ora tre. Ato fletët, ato u dufke m'i palu, u konë ni kolege Sheherzada u qujke, e Bosnjës, si kanë ardhë prej tona anëve aty, që u hap Rilindja, u hapën puntë në të gjitha antë. E ai kryepunëtori Abdurrahman Sekiraqa ka qenë, e këqyrke tash çdo maqinë qysh jonë palu ato (fletët) që kanë me shku për libërlidhje, ata mandej vishin, i mershin prej neve edhe atje i prejshin, i palojshein. E, e kqyrshke [qeshë] "Qyre qita Ismetja me Sheherzaden e kanë, ato kur t'palojnë",thojke, "Palojnë si qibrit". E kështu që punën duhesh me marrë me seriozitet. E kush kryjke, e tash vike puna, pe zo' 1000 copa për tetë orë i ki, e tash për qat tetë orë normën e ki qikaq mijë copa mi shti, e nëse ti munesh m'i tejkalu, atëhere merr edhe shtesë, orë. E tash mos ta livdoj vetën, se mu duke ajo "Pse nuk muj?", çdo ditë kah dy orë i tejkalojsha. E me Qamilin që kom punu nja tetë vjet, Qamili nuk, Qamili i Vogël, ai nuk ish interesu, se u merrke me libra që shtypke, me kangë e, me anej e knej, "Qamil formoma faqen t'a shtypi", "Hajt, hajt" thojke "Ismete se boll kena mushë normën, shko te koleget aty bon muhabet pak, e lirohu pak prej maqinës", e unë prapë shkojshta, shka rrijshta, e prapë u kthejshta "Jo se dy orë du m'i kry".

▬▬▬ Ambient i punës në shtypshronjë ▬▬▬

Mbrëmja e përvjetorit të Rilindjes, 12 shkurt 1982 ----- Në foto: Ismete Puka dhe Muharrem Puka ----- Nga arkivi personal i Ismete Pukës

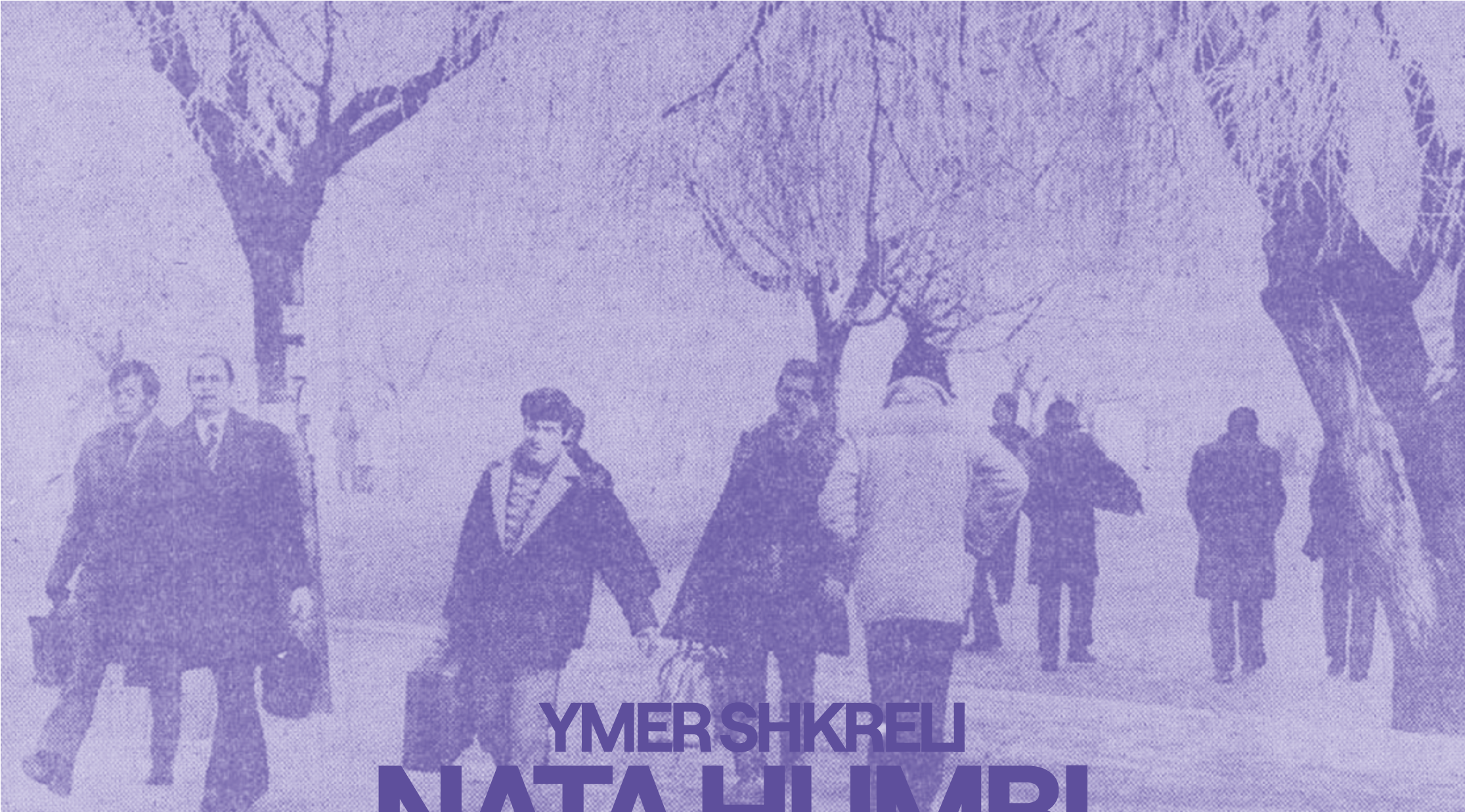
“Hajt, hajt” thojke
“Ismete se boll
kena mushë
normën, shko te
koleget aty bon
muhabet pak, e
lirohu pak prej
maqinës”, e unë
prapë shkojshta,
shka rrijshta, e
prapë u kthejshta
“Jo se dy orë
du m’i kry”

Ambienti në Rilindje të vjetër ka qenë shumë i mirë, se oborrin, dyrtë i lishim çelë, oborri ma fresktë. A këtu në Rilindje në grafikë, ku kom punu, ambienti shumë i mbyllun. Ai reparti shumë i madh, sa me thanë me qindra metër, se nuk ka qenë ni maqinë, po kanë qenë nja dhetë ndoshta, disa ma të mëdhaja, disa ma të vogla, disa me dorë. E shtrojë nuk ka pasë poshtë se beton, se aty janë la valaktë, ato valaktë u duftë me ngjyrë me i ly, mandej, tasht qit' ngjyrë u duftë dika me dalë ajo, jon duftë ata valaktë mu ly edhe m'u sjellë ata valaktë deri sa të vjen me marrë faqen, ti që ja jep faqën për me ta shtypë.

U smuva, më dhimke gjoksi, edhe shkova m'u mjeku më tha, "Teta nuk bon aty me punu", se mora kronik, sëmundjen kornike të mushknive. Mandej une dola herët në pension. Une kom dalë pa i mushë 50 vjet, në '98-tën, [mendohet] jo, në '89-tën e mandej në shkurt, me 2 shkurt u bo që me i lëshu puntë si grevë shqiptartë, shumë gabumë. Kishe me mbri diçka, që kundra tyne, po kanë metë shumë pa punë, u vorfnu populli shumë.

ISMETE

PUKA

YMER SHKRELI NATA HUMBI NE MESIN TONE

*Tash po e shoh sa e madhe paska qenë
ajo natë,
Sa e randë për lojën e dergjun në para
kalim*

*Të stinëve të ndryme në pamundësi, E unë
bredha aq i lodhun rrrugëve në me*

*jtime
Por ku ta dij se dreqnit i kanë emnat si
na*

*Dhe aq shumë na gjasojnë,
E si t'i shoh sytë e mij të bardhë
Në zemër të akullit që ashtin ma zbiron?*

*Tash po e shoh vetën në fëmini të djegun
Si jam tue e ruejtë hini për madhështinë
e huej*

*Dhe atë natë prej së cilës asgja nuk agoi
Pos djersës e zhgënjimit që s'dij t'i pe-
shoj...*

*Nata u shterr si një fjalë e pathanun
Në mesin tonë të pandehun në lajthim,
Unë deshta pse s'pata e u theva pse
s'mbrrina*

*Me preke fundin intim të botës së ma-
rrë;*

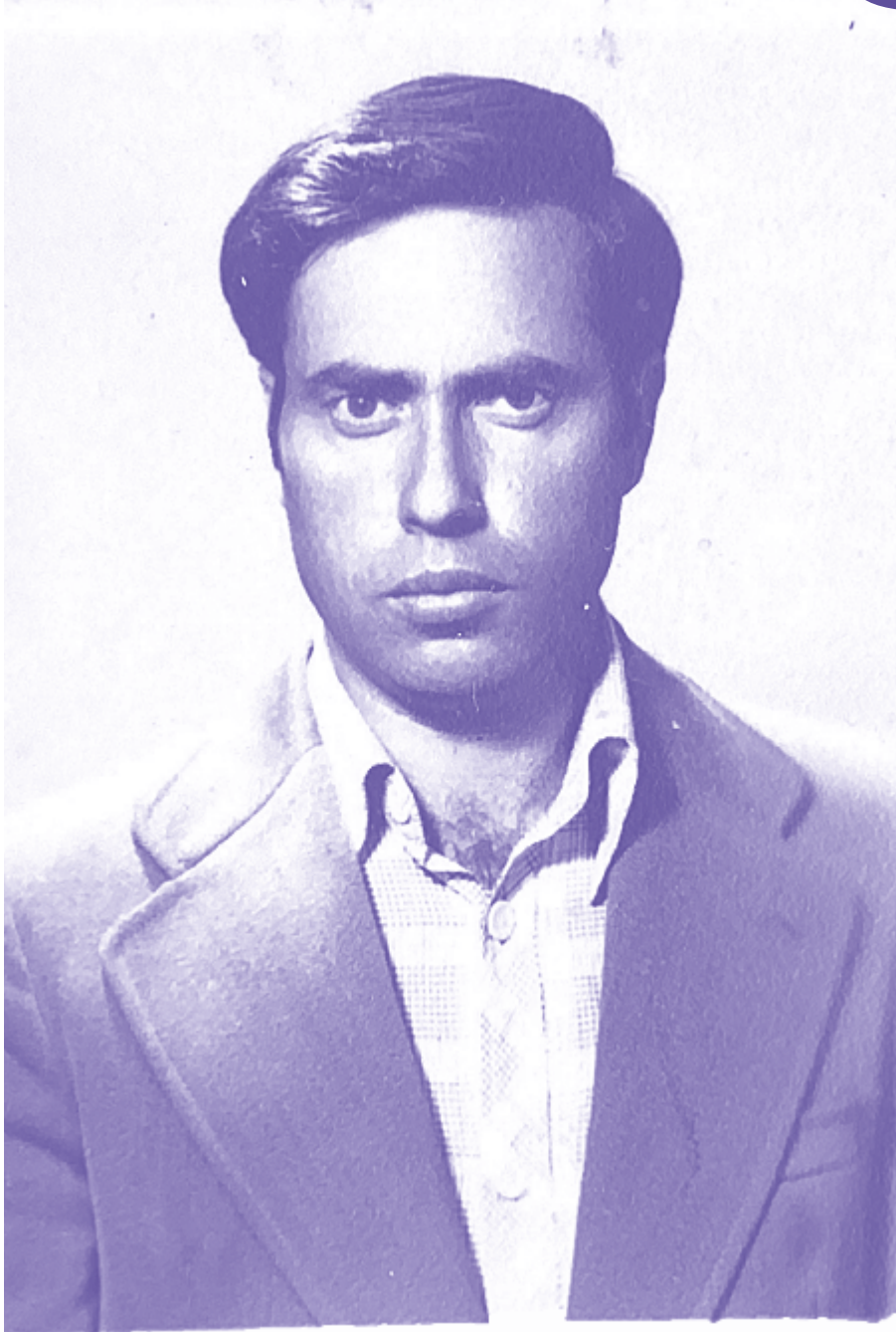
*Ti fole pse munde e urreve se pate
Flakë me dashtë diçka që kurr s'e ndjeve
ma parë...*

*E shih ku paskemi zbritë ku asgja deri
sot
Nuk asht fundosë me harresë në përqa-
fim*

*Pos ne-kufomave të përmbysuna e të
vrame verbnisht
Në lojën e paemën të moshës përrallore*

*sonë
Ku gjanat peshohen me fuqinë e jetës
E na përkasin vetëm si ngushllime ma-
dhështore!*

ISLAM VUNIQI

Në foto: Islam Vuniqui

Nga arkivi personal i Islam Vuniqui

Islam Vuniqui jom, quhem. Me pesë, të pestin, 1943 jom i lindun, në fshatin Blinajë, komuna e Lipjanit, e këtu në Prishtinë jetoj prej vitit 1962. Në vitin 1960 e kom regjistruie Shkollën Normale, në vitin 1965, '66, e kom krye Normalen, masanej kom vazhdu Shkollën e Lartë këtu në Prishtinë. Edhe jom inkuadrue si mësues kom punu tetë vjet, mas tetë vjete jom inkuadru në Rilindje. U shpall konkursi për korrektor - përkthyes në shtypshkronjë të Rilindjes, atëhere në bazë të konkursit u pranova edhe fillova punën me 1 gusht 1975.

Kur kom fillue ka qenë Rilindja e vjetër, ndërtesa, e sa ishte ndërtue atje, ku osht’ Pallati i Shtypit tash. Veç sa fillunë m’u bajtë e m’u bartën atje me shkue atje, me shkue në ndërtesën e re, kom punue tre mujë këtu, mirëpo sa do ku do ish, se bartja asi. A kur kom shkue, dikun kah tetori, nëntori, i 1975-tës atje, jom vendosë atje, ka qenë rregull mrekulli, çdo gja, edhe ka pasë punë, ka pasë punëtorë të mirë, ka pasë shokë të mirë e, njerëz të mirë e, si kurrë në jetë nuk i harroj. Mirëpo koha tash ka kalue, ato të shkume.

Ka qenë Rilindja shembull, universitet i kohës së sotit, Rilindja ka qenë universitet. Prej redaksisë së gazetës, se kom punue edhe në shtypshkronjë edhe në redaksi të gazetës, në korrekturë të gazetës. Kur kom shkue me 1975, e tërë administrata ka qenë në gjuhën serbishte, krejt dokumentacioni zyrtar veç në gjuhën sërbe, mirëpo në ’75-tën e knej filloi, ka qenë një rilindje e Rilindjes [qeshë], për kosovarët. E une bashkë me shoktë e mi e me punëtorët i kemi rregullue krejt dokumentacionin në gjuhën shqipe, unë i kom bo

▬▬▬ Ambient i punës në shtypshronjë ▬▬▬

krejt përkthimet në gjuhën shqipe, deri në vitin 1990, në 1990-tën, për fat të keq, prap kanë ardhë organet e dhunshme edhe u kthye prap në gjuhën sërbe. Bile, bile, me ju thonë të drejtën aq e kom nie shpirtnisht, dhimbje shpirtnore si nuk di me përshkru. Mirëpo, për shkak të ekzistencës edhe na thojshin, se sidomos me profesor Fehmi Aganin kom pasë kontakte shumë të ngushta, ai më ka thonë që nuk bon me lëshu punën, pa marrë parasysh, nuk e kom lëshu punën. Nja tre mujë më kanë largu, mas tre mujëve prap jom kthj edhe kem vazhdu në atë sistemin e organeve të dhunshme. Por nuk kemi pranue kurrë në dokument të Serbisë, e kështu me të detyrue si e pranon Serbinë, nuk e kemi pranue atë kurrë. A gjatë kësaj periudhe interesant osht' me ju tregue si qaq shumë ka pasë zhvillim, ringjallje e të mira në Rilindje, si osht' e papërshkrushme.

Njerëzit u shkollojshin, njerëzit aty, universitet, ju thash përpara, ka qenë Rilindja. Aty janë shku, ka pasë prej gazetarëve, prej shkrimtarëve, prej të gjitha profilet aty i ke gjetë. Prej administratës, prej shkollimit, burimi i diturijës ka qenë. Mirëpo prap tani për fat, mas çlirimit kam fillue me 1997, '98, pak u largum, mirëpo për fat u kthym masi e fitum prap lirinë. Edhe kom punu deri në vitin 2008, në 2008-ën jom pensionu.

Puna jeme ka qenë me i kontrollue tabaktë e librave, çdo libër, çdo broshurë, çdo formular që ashtë shtypë, ashtë duftë unë me dhanën nënshkrimin se a asht' në rregull gjuhësisht. E knena atë redakturën teknike ka qenë ni Ali

Govori, ai i ka bo t'librav' redakturën teknike, a une korrekturën, edhe përkthimet se ju tregova në gjuhën shqipe, unë i kom bo. Asni libër, asni tabak nuk asht' shtypë, pa e dhonë unë. A gazeta, ka qenë anena reparti i veçantë, ku asht' shtypën gazeta asht' krye nga Redaksia e Gazetës, ata e kanë pasë ma asi. Po une edhe aty kom punue shumë, punojsha para dreke në punën tem, këtu në zyre në shtypshkronjë, mas dreke kalojsha në Rilindje atje në gazetë. Gabimet e shtypit çka u duk'ke me i sitë [qeshë] si sita që rrjedhë, edhe i rregullojshim. Ka qenë kolektiv edhe aty jashtëzakonisht shumë, shumë, shumë i mirë, nja tetë-nëntë korrektorë kemi qenë.

Atëhere ka pasë përgjegjësi edhe shumë të madhe, nuk guxojke me dalë asni gabim në gazetë ose në libra. U bojke sitja e tyne [qeshë], se jo me dalën sikur tash që po dalin prej kompjuterave, kush s'i kontrollon, kush s'i qyqyr a del gabim a s'del, atëherë ka qenë ndryshe. Te na ka kontrollue lektori për gabime gjuhësore për shembull, e kanë qenë të shtypuna të daktilografume ato. Tani kur kanë ardhën në shtypshkronjë, janë shtypën në plumb, kanë qenë ato makinat me dorë, i kanë...sikur këto kalografike mirëpo ato tjetër sistem, tjetër, ato tani kanë dalën në ato, shpatulla na i thojshim, i qujshim, aty prej atyne i lexojshim, i krahasojshim a mos kemi lëshu naj gabim, aty u bojke pastrimi i tyne, e tani në shtyp shkojshin. A kur vike tabaku i librit, që ju tregova, ajo ish e gatshme

e pastrume, e filtrume, e aty në shtypshkronjë kanë qenën gjashtë, shtatë reparte, prej t'u fillue radhitja me dorë tiposhtypi, offseti, libërlidhja, kimigrafia, rotacioni. E qaty në rotacion osht' shtypë gazeta. E përditshmja, po, qajo osht', aty rrrotacion o thirrë.

Aty çdo repart e ka pasën ambientin e vet, me bollak, me gjitha të mirat kanë qenë, kurrë nuk ka pasë probleme, a kanë formue klasa punëtoze shkëlqyeshme. Mirëpo, koha po i ndryshon.

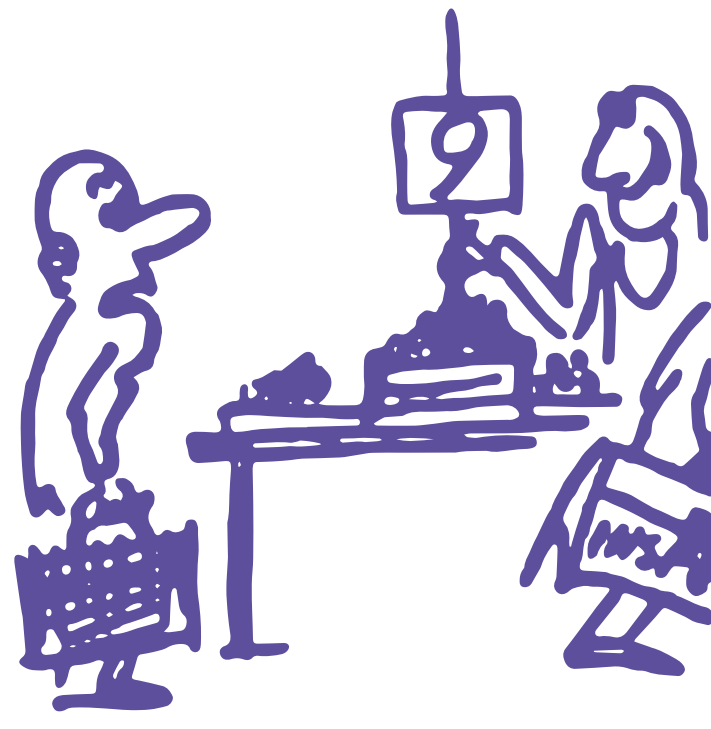
Ka pasën, qyqyre, të këqijat kanë qenë, cenzura, në atë kohë ka pasë ligj, nuk ke guxue ti me lëshue naj gabim politik, nuk ke guxue ti me keqpërdorë sikur po keqpërdoren tash për shembull materialisht, e ato jonë konë të pastrume, ka pasë ligj për atë kohë. Mirëpo tash çfarë ligji, që na e dimë kush e ka përjetue. Si ka

ndodhë masi u shtypë libri asht' ndalue mos me dalë, për shkaqe politike. E ato, qato kanë qenë vështirësitë ma të mëdhaja, se keqpërdorime e këto nuk ka pasë, e kështu, sikur tash për shembull na p'e shohum qysh po veprohet çka po bahet. E atëherë jo, jo atëherë ato kanë qenë të pastrume. Materialisht s'ke guxu, menihere asht' pastru ajo asht' ndalue aty. A këto kanë ndodhë, për shembull kur na, që ni shembull p'e marr une, ka qenë ni, bile i Ferizajit e kom harru autorit emrin, “Lulet në Ballkan”, libri i tina masi ka dalën asht' ndalue, cenzura e ka nalën. Unë e kam diku atë liber tash në kët' bibliotekën tem, si hala e ruj atë libër, mirëpo ato i kena, në mënyrë të msheftë i kemi, i mshefshim qysh mujshim. Qitu e shtijshim në qerapë, nër ta, e dilshim i shkepshim nëpër autobusa, nëpër... ishim na, i kishim njerzit edhe atëherë, që punojshin.

QITU E SHTIJSHIM NË QERAPË, NËR TA, E DILSHIM I SHKEPUSHIM NËPËR AUTOBUSA, NËPËR...

2.

Objekti, për shembull, drejtoria i ka pasë zyret e veta, a din të posaçme, e repartet secilën që jau numërova ato, secili repart e ka pasë ambientin, venin e vet, me të gjitha të mirat. E ato kanë qenë krejt të lidhuna njona me tjetrën. Ka pasë me bollak, shtypshkronja ajo gjithë ajo hapësinë ka pasë shka të thush, shka të dush. Nji moment po ju tregoj, kur e kom ni, kur e kom ndi vetën, në cilin vit nuk më kujtohet, veç patën fillue me ardhën prej Shqypnijos, profesortë e Universitetit atje edhe njerëzit e shkencës, erdhën në shtypshkronjë, eh [mendohet], nuk po më kujtohet momentalisht cili, ai profesor i njoftun ka qenë. Ia kish pas dhonën Agron Jakupit, u konë udhëheqës i prodhimit, ni kilogram a dy a, flamurin kombëtar, që e v'nojme këtu. E ai, ka pasë besim shumë në mue, e i kish pasë marrën valla kogja shumë, edhe mi pruni e tha, “Qyre”, po atëherë ai ka qenë i ndalum, tha, “Shpërndajav”. O si jom dalë në repart e i kom shpërndae, veç më kanë...a din sa me gëzim a [qeshë] ta morrën, mirëpo, menihere, nuk guxojshim me v'nue këtu, edhe po. Masanena, mas ni kohe, më kujtohet masi, [mendohet] vallai dikun

“S” ME APOSTROF, I KISH PAS RAE, EDHE I KA METËN ATY “KUFINI MUND TË BASHKOHET”

Mirëpo interesant, Mahmut Bakalli ka qenë njeri i mirë shumë, shumë i mirë.

Ishim me Enver Kelmendin, ai kolegu i jemi bashkë që punojshim, pejon, shkum në Hotel Grand, kur ai kish qenë i ulun atje, ni qosh, po na bon me dorë, thot “Pani kha”, shkum tha “Qyre, filon nate unë e kom shkruie, m’u ka shtypë në shtyp, qiky artikull”, edhe na tregoi gabimin, mirëpo tha “Nuk ka pasë reagim, rune”, tha, “Atë dokument, a e keni?”, “Po”, tha “Rune, se në reagoftë dikush”, tha, “Duhet me u përgjegji dikush”. Pra, tha “Nuk reagon, mos boni zo”, Mahmuti vetë. Edhe shkum na, e kontrollum, se i rujsim na ato dokumentat, e, e gjetëm, e rujtëm ni muj a dy, a tre a, nuk reagoi kurgjo edhe pshtum. Qe bash m’u kujtu ky rast, shumë i veçantë osht', mirëpo në përgjithësi, kanë qenë njerëzit shumë të vetëdijshëm, edhe u shkollojshin edhe përparojshin, edhe punojshin edhe fitojshin.

në vitet e '85, '86 filloi kogja mirë m'u asi, m'u bashku na me', bijshin lloj libra, lloj, krejt i shpërndajshim me marrëveshje qashtu, njeni-tjetrit t'u ia dhonë.

Mirëpo, ka qenë bre shumë dyqysh, kemi pasë besim në njeni-tjetrin, edhe kurrë që me thonën ka ndodhën pabesi diçka, ja me të lajmëru ja me asi, nuk ka ndodhë. Nuk maj në men unë, s'di, njeri qaty, aj njerëzit nashta kanë bashkëpunu najkush, po, jo, aty s'ka pasë fort probleme. A ka pasë të interesum materialisht, me punu, me zhvillu, me prosperu, qato kanë qenë. Mu më ka ndodhën, edhe qet' rast po jau tregoj, qe m'u kujtue. Punojsha qaty në Korrekturë në gazetë, ka qenën Jusuf Humolli, shef i qatij, i korrekturës, e ai e kish pasë lëshue ni gabim, edhe bash teksti i autorit, e ato e kish shkruie Mahmut Bakalli, e në atë kohë [qeshë], interesant, “Kufini”, thotë, “Në kit' kohë”, tash në atë kohë, për atëherë, “S'munet të bashkohet me Shqypninë”, e atina interesont “s” me apostrof, i kish pas rae, edhe i ka metën aty “Kufini mund të bashkohet”.

Ka pasë... e tani Redaksia e Botimeve të Edicionit të Librave, sa kompletet e të gjithë shkrimtarëve prej Naim Frashërit, e të tjerëve, e të tjerëve, e të tjerëve kompletet e tyne në atë kohë na, ata i kanë përgatitë, ata i kanë asi, po na në shtypshkronjë që ja u kemi shtypë. Edhe sot për shembull une i kom nalt në bibliotekën teme atje, krejt ato, jashtëzakonisht ato janë bre jonë si, si diamant, si jo... Ka pasë edhe natë që mëngjesi na ka zanën në gazetë, edhe bile s'e nijsim. Vallai me të thonë të drejtën, a din, kanë kalue, se vjet, e u bonën veç ndërtesa, si ndërtesë kah kaloj zemra um bubullon për to. E ki qu ton jetën aty, edhe jetë ke pasë, edhe hare, ke pasë edhe të mira, ke pasë pra edhe ke pasë vështirësi e...ke pasë, e ato nuk harrohen. Më kujtohen, nuk i harroj ato, tani shoktë për shembull, ata që janë gjallë, e asi, kur të takohem te ajo kafia e pensionerave, bon vaki ni paradreke a deri në ora para se m'u mbyllë aty që e hupim atë ditë t'u bisedu, mirëpo kanë metë pak, pak.

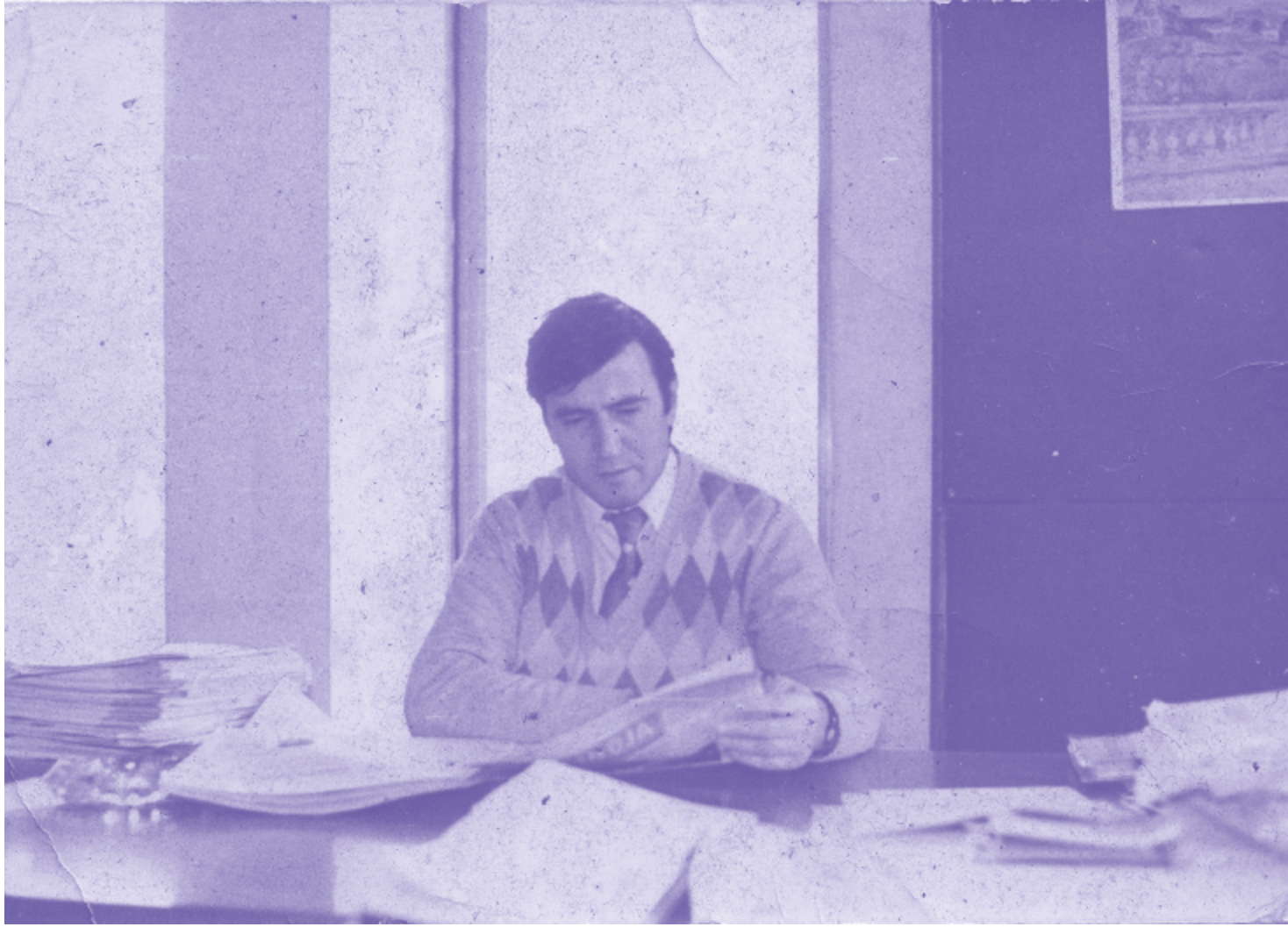
Përvjetori i Rilindjes, 1984

Nga arkivi personal i Natfije Latifi-Berisha

SHEF I KONTABILITETIT

FUAT HAJDINI

Unë jom i lindun me 9 nëntor, ‘47-sh, fshati Zabel i Epërm, osht’ ni fshat atje nalt. Fëmininë e kom kalue në Zabel, në fshatin e lindjes, e pastaj diku në moshën shtatë vjeçare, pa i mushë shtatë nashta, jom regjistruë në Komoran u konë shkolla fillore atëherë, “Jeta e Re”, në Komoran osht’ thirrë. Kemi udhëtu me moshatartë e mi po dihet për shkollë, pas dite kemi ardhë këtu, në këtë fshat ku jemi këtu, përpara i kemi thonë na fshati Kolonistav’, se ka pasë serb, që kanë ardhën në ‘36-tën, e masanej jon kthye në ‘41-shin, janë ikë prej ktuhit, e në ‘46-shin prap jon kthye, disa jon kthye, e disa kanë

Në foto: Fuat Hajdini

Nga arkivi personal i Fuat Hajdinit

pru edhe tjerë që u bo kolonizimi i Kosovës qat kohë po dihet. E kjo lagje këtu, atëherë ka pasë veç serb, edhe na si fëmi ksajde, u dashtë me i ra ksajde kujdesshëm, kajherë u dashtë kur kena pasë frikë e sene me ia majtë pak ma rrotull që mos me kalu nëpër fshat të tyne, se majshin këta përveç të tjerave edhe gusa e rosa, e jonë konë pak si t’rrezikshme, e na si fëmi ikshim prej tyne se na njëkshin [imiton zhurmën e rosave].

N’fillore, në vjeshtë kemi ardhë na prej Zabelit në Komoran, jemi vendosë, edhe për mu tani ajo pjesë ka qenë ma e lehtë e fëminisë përderisa e kom pasë shkollën afër,

normalisht. Edhe atëherë për atë kohë u konë aktuale përveç me mësuë, m’u sjellë mirë e, ka qenë koha kur kanë pasë respekt ma shumë e... edukim nashta ma të mirë se sot. Në atë kuptimin po thom, se në thoja, po ka qenë kënaqësi, për shembull rrugës kur ki taku naj të moshun, naj të vjetër me përshëndetë “Mirëdita”, “Mirëmrama”, ajo u konë aktuale, po sigurisht në fshat.

~ Ambient i klasës në shkollë ~

Edhe normalisht që si nxxanës jom konë i dallum, me mësimë, gjithëherë kom kalue, në atë kohë i thojsim shkëlqyshëm me krejt pesa. Edhe kanë pasë fillue ni kohë, ni aktivitet prej klasës t’pestë e anena, m’u marrë me shkrime edhe fëmija ka pak, me shkallavitën, naj vjershë e sene. Unë e kom pasë fatin të mirë për atë kohë, e kom pasë shok të bankës Ymer Elshanin, kit’ shkrimtarin për fëmi që osht’, i Korroticës së Poshtme, shok të bankës. E ai diku në klasën e gjashtë ia ka nisë ma aktiv për me shkruë, e une i inspirum prej tina edhe unë u munojsha kapak me shkru, po jo qaq. Po e kom pasë ata, si, si... jo detyrë të shkrume po praktike. Me fjalë tjera çdo të shtune çka shkrujke gjatë javës, me ni bllok, jon konë do farë blloka, si gjysë A që i thuhet, të matematikës, me katrorë, ai në ato shkrujke poezi, unë i lexojsha ato poezitë e tina. Edhe kur qëllojke naj poezi shumë e mirë i thojsa, “Qikjo Ymer osht’ ma e keqja”, e ai ma bojke, “A, i poshtër”, ma ngjitke për qafe edhe më thojke, “Ku pe kupton”, a din, domethonë ajo ish ma e mira. Kështu që deri në klasë të tetë, e kemi kry bashkë këtu, tani janë nda rrugtë.

Une pata shku në shkollë Ekonomike në atë kohë, e kom pasë drejtimin Administrativ, se harrova me përmën pak jom marrë edhe me muzikë e me aktrim, a din këto të fëmive që jonë konë n’skollë për festa të ndryshme të asaj kohe, përgatitshim shfaqje. Edhe kangë e, kangë me kor e, recitime, jom konë aktiv në qat’ mesin e shokëve që jemi konë ma aktiv. Edhe masi e krega shkollën fillore, provova me shku ne shkollë të Muzikës, po atëherë u konë serbisht shkolla e Muzikës, edhe interesant 13 shqiptarë konkurum, ni femën u konë e Kamenicës, edhe 12 mashkuj të regjioneve të ndryshme. Po unë sun u pranova aty, se s’kisha njerz sigurisht për kohën, kështu që u regjistrova në shkollë Ekonomike. Edhe në shkollë Ekonomike kom pasë respekt për shokë e, besa i afërt edhe për shokë, se na prej fshatit shkum në qytet atje, kushtet po dihet për kohën janë kanë të vështira, por në ato kushte u dashtë me mësu, besa edhe t’u frigue që mos nuk po mujmë me nxxanë me mësu sa duhet. Pastaj e regjistrova fakultetin Ekonomik, prej drejtimt tem, se jemi konë drejtimi Administrativ, na ma shumë jemi përgatitë për fakultetin Juridik me fjalë të tjera, por ni shok i jemi, “A shkojmë në fakultet Ekonomik?”, se prej matematikës kemi qëndru shumë mirë, thash, “Shkojmë”, se s’ja prisha, se ata e kom pasë edhe si shok të idealit, të kohës. Është ky Bedri Prishtina tash, atëherë u thirrë Novosella, edhe u regjistrum me provim pranues, atëherë u konë matematikë edhe gjuhë shqipe, edhe u pranum në fakultet Ekonomik.

E kemi kry fakultetin Ekonomik, edhe masi e krega fakultetin Ekonomik, pa lutje pa kurgjo, jom punësu getu në Komoran, për shef të kontabilitetit, se kishin nevojë, kështu që s’kish nevojë me bo lutje hiç. Kom punu dy vite këtu, prej këtuhit më kanë thirrë me shku me punu në komunë të Glllogovcit, me punu si Inspektor i Shërbimit të Ardhunave Shoqnore edhe shkova atje në kohë. Pastaj kom punu si sekretëtar për Ekonomi edhe Punë Komunale të Kuvendit prej 23 marsit ‘73-shit. Në dhjetor të ‘74-shit kom shku në shërbim ushtarak. Kur jom shku në shërbim

ushtarak, grujën e kom pasë me tre fëmijë, se unë u martova herët, se qashtu ken rrethanat, e fati. Edhe pas ushtrisë jom kthy prapë në Kuvend këtu, edhe në Rilindje jom shku me 16 Janar, ‘78-shit. Edhe atje në Rilindje s’kom konkurue, po janë ardhë e më kanë thirrën, “A po vien?”, si profesor e kom pasë Ismail Berisha, ai jeton në Prishtinë tash, i anës së Dranocit të Deçanit, Nisan Kastrati, vjet ka vdekë i ndjeri, ata më thirrën edhe shkova në Rilindje. Domethonë ata kanë pasë nevojë për mu, unë shpreha gatishmëri edhe, kështu që prej 16 janarit ‘78, deri me 31 mars ‘84 kom punu në Rilindje.

~ Ambient i punës në Rilindje ~

Në Rilindje po të kallxoj jonë kanë kushtet, për këtë pjesën e kullës po të flas, jonë konë ideale, se u konë ndërtim i asaj kohe, i rrallë. Ka pasë klimatizim në atë kohë, edhe pse u konë e lejume duhoni, aty nuk u dike që po pin duhon, i ka pasë ato farë thithëset. Pastaj verës për shembull, edhe pse ka qenë vapë e sene aty e kem pasë freski. I ka pasë si do zhardinjera me lule e sene, masanej ata vetë punëtorët, sidomos shoqet e punës, edhe pse ka pasë personel që osht’ marrë me ujitje të tyne, të luleve, po tani ja kanë nisë edhe vetë punëtorët me iu nejtë gati, për mu kultivue, me bo me thirrë ato pastruset që janë kanë, “Bina ujë, se po na thahen”, e sene. Ni pjesë ku kom punu une, qaty si shef i kontabilitetit, që jonë konë shërbimet e kontabilitetit, edhe ato lulet që janë konë nëpër ato zhardinjera, s’e di jonë konë të ndame ato, aty u konë me beton ajo pjesë. E qajo pjesa e dritës mes tyne, jonë konë zhardinjeret ku ka pasë lule, e tash ato lulet, punëtorët i kanë pasë lidhë mes veti me pej me sene, u konë bo aty sikur nifarë dekor i pa porosit’, pa mjeshtri. Po diçka u konë bukur, shumë. E tavolinën e kom pasë në mes të atyne, ku i kom pasë zyret... se ni kat, në katin e dytë ku jemi kanë na shërbimi i kontabilitetit, ni kat aty u kanë i haptë, krejt, n’anën tjetër gjysma asajna, si në mes të asajna janë konë lifta, katër lifta për mu ngjitë te pallati, se ajo kulla u kanë 16 kat, janë kanë katër lifta. Dy në njanën onë, dy në tjetrën, n’atë far pjese. Kështu që, kjo pjesa, në njonë onë knenaj u konë shërbimi i kontabilitetit, në onën tjetër jonë konë financat. Jonë konë kushtet ideale normalisht. Ato bankat e punës, ato tavolinat e punës jonë konë sikur me kanë naj sallë e fakultetit, përpara kur jom konë në Ekonomik qashtu jonë konë, ato bankat kur u ulshim ka dy vetë, e qashtu në tavolina të punës jemi konë ka dy. Domethonë i kom pasë në ballë aty ku kom punu aty si shef unë, tre rena me banka deri në fund të objektit atje. Edhe në fund atje i kemi pasë dy asketa, maqina të kontabilitetit i kanë thonë ata që kanë punu, kjo punë në ‘78-shin kur kom shku. Në ‘79-shin i kom ble, si drejtor financiar e kom pasë Ismail Kastratin, rahmetlia, edhe i blejtëm këto, kompjuterat e parë të Olivetit. Tash ata punëtorë që ishin mësu me punu me askota rezistojshin se ajo ish e re diçka për kohën, po me fjalë të tjera, kompjuterat e parë, në shërbim të kontabilitetit të asaj kohe, i kom ble unë, i kom shti në përdorim. Puna tani ma efikase, e sene, edhe qeshtu.

I kom pasën tre kontista, një billancist, punëtorë të posaçëm për mjete themelore, për shpenzime, për shtypshkronjë, me i përcjellë shpenzimet e shtypshkronjës, simbass repartëve e tjera, e tjera, edhe kështu. U konë puna e ndame, tani secili për punën e vetë, çdo tre mujë u dashtë me... përveç konsultës ditore, e javore, bashkëpunimet e kontrollat që me shku puna marë e mirë e konsultimeve, çdo tre mujë u dashtë secili për analitikën e vet që e ka udhëheqë, m’u përgatitë, edhe me thirrë unë njo ka njo, për me m’u barazu me gjendjen normale sintetike

që i kanë thonë në atë kohë, në kontabilitet. Edhe për m’u përgatitë me i bo llogaritë periodike, çdo tre mujë janë bo. Billanci përfundimtar ka pasë angazhim edhe ma të jashtëzakonshëm, u dashtë me punue punë ekipore, nashta 15, 16 vetë deri në dy, tre të natës ka ndodhë edhe mëngjesi na ka nxxanë në punë për me i kry me... me, në kohë, se janë kanë afatet e caktume. Me 28 shkurt u dorëzojshin billancet, për vitin praparak, edhe atëherë mos me i kry me kohë ato punë, ka pasë ndëshkime ligjore e sene, po jemi konë të suksesshëm.

Ka pasë për shembull, punëtorë, u konë ni Naim Maqedonci, që ai s’kish nevojë në ato punë me nejtë, se puntë e veta i kish krye, edhe mujke me nejtë shlirë te shpija e vet, po ai vike aty, se ata e kom pasë si qysh me thonë, si sharki për atmosferë. U punojke atje, edhe kajherë në pauzë naj cigare, kanga në kupë të qiellit shkojke, po, për me kry punë.

Atë llogarinë për fund të dhanave që u dashtë, ajo ka zgjatë nashta ni mujë ditë, punë kështu, shumë e madhe, e lodhshme, por disponimi i madh për kohën, edhe shkojshin puntë mirë. Tani u du’ke në fund të marsit me dorëzu billancin e konsolidimit, tash krejt qito tetë organizata bazë të billancit që janë ba, me bo ni billanc komolativ, i kanë thanë bilanc konsultimi në Shërbim të Kontabilitetit Shoqnor [ofshanë] qeshtu.

E me thonë të vërtetën ajo ka qenë angazhim i madh, punë e madhe, por unë e kom pasë lehtë me punu, se e kom pasën nanën e fëmive shumë t’mirë. Kjo, osht’ marrë me fëmijë, me edukim, me shkollim, me veshëmbathje, me ushqim, me sene, po une s’po muj me thanë nashta, babë i keq nashta, n’thojza po, bash, bash, sa u duftë me punu me fëmijë, unë s’kom mujtë me punu, se jom konë shumë, shumë i angazhumë me punë. E kjo krejt i ka kry puntë me fëmijë të vet, për veshëmbathje, nashta veç kur ka ardhë koha e librave, bashkë kemi dalë, edhe i kemi ble për shtator, se e kemi pasur rregull, në fund të gushtit para fillimit të vitit shkollor, me dalë me fëmijë. Ren qysh kanë ardhë, me i ble veshëmbathjet, për shtator, për kohë të vjeshtës, teshat adekuate, të mira, qysh kanë dashtë fëmija, e qysh i ka zgjedhë nana e tyne, unë veç me pagu normalisht, edhe për dimën u konë koha e posaçme, me veshëmbathje, me krejt. Kështu që ato punë i ka kry nusja jem, fati jem, që tash me gjashtë shtator i kena bo 53 vjet qe jemi bashkë.

Si e kom marrë punën po të tregoj, unë thash me 16 janar ja kom fillu punës, në ‘78, [mendohet] a p’i bjen qashtu? Po, në ‘78-shin, me 16 janar ‘78. Tash, unë jom shku në qat’ kohën kur janë krye regjistrimet vjetore të pasunisë. Edhe hera parë që jom shku atje, jom shkue me ni punëtor temin, me ni Kemal Salihu i Ferizajit ka qenë, ai i ka udhëheqë mjetet themelore, Evidencën e Mjeteve Themelore. Edhe jom shku me to, me përcjellë qysh, ku janë qato, se më ka interesu qajo pjesë, që ai i kish në Evidencë. Hera e parë që jom shku te prodhimi, me pa aty, u konë e ndame pjesë-pjesë ajo shtypshkronja ku u konë, qysh u konë procesi teknologjik.

E tani prej Rilindjes, prap edhe atje jo me konkuru e sene, po më kanë thirrë shoktë me shku me punu në Dardani, në Ndërmarrje Tregtare me material ndërtimor. Aty kom shku në prill të ‘84-shit. Unë e kom përjetu shumë mirë po thom, bile kaniherë me shokë kur flas ose me familje e sene, kom gabu kur e kom lëshu Rilindjen, me nifar metafore thom, “E kom thy kamën kur e kom lëshu Rilindjen”.

“E KOM THY KAMËN KUR E KOM LËSHU RILINDJEN”

Mbrëmja e përvjetorit të Rilindjes 12 shkurt 1979

Se më thirrën me shku me ni ndërmarrje tjetër, drejtor i Bashkësisë Punuese, u mashtrova për ni copë bukë ma shumë. Të ardhnat ma të mira i kisha atje, dukshëm ma të mira se këtu ku isha shef kontabiliteti. Bile kurrë s'e harroj, shkova te ni Selatin Ajvazi, u konë drejtor i Bashkësisë Punuse pat ardhë prej Kurakovës, m'i thonë, me njoftu që prej kësaj date s'jam këtu, pe lëshoj Rilindjen, n'ata erdh Rexhai Surroi, i ndjeri, dej sa u përshëndetëm, edhe po i thot, tha "Drejtor", tha, "A ki dëgju", tha, "Fuati, pe lëshon Rilindjen", edhe m'u drejtu, "Pse, ku, ku po shkon?", p'i tregoj, thash, "Qështu, qështu, më kanë thirrë", i thash, "E kom ni shansë me shku në Dardani", thash, "Për drejtor i Bashkësisë Punuese", tha, "Sigurisht të ardhurat jonë në pytje", thash, "Po, drejtor për zoten". Ju drejtu atij Selatinit, ai që ish drejtor i jemi direkt, se ky u konë drejtor gjeneral, tha, "Selatin, a ki mundësi" tha, "Me ia plotësu kushtet, për me nalë Fuatin?" - "Po na kem nevojë shumë, po...", tha, "Që je i Zoti", tha, "Që ja jep", tha, "Rrogën sa ka me marrë atje", tha, "Në ven", tha, "Nale". Tha "Po, a e din qysh osht' drejtor ksi puna jo, organet, e rregullorja, e të ardhurat e sene".

Domethonë, me pas' pasë, mundësi për shembull Rilindja n'atë kohë me m'i plotësu kushtet për nevoja të mija, se unë atëherë i kisha shtatë fëmijë, jo shkolla e sene me ni rrogë, e Ramizja (gruaja) e kish shkollën Ekonomike, po s'mujsha me punësu, se fëmijë shumë, secili moshën e vet, rrethin e vet, e sene, e me ni rrogë ish problem. Edhe kështu që e lëshova Rilindjen, gabova. **Tani më ka metë marak, pse jom mashtrua e, e kom lëshue Rilindjen, seriozisht.**

TANI MË KA METË MARAK, PSE JOM MASHTRUE E, E KOM LËSHUE RILINDJEN, SERIOZISHT.

Se ka qenë kolektiv i shnoshë për kohën, që shkon me vullnet në punë, me vullnet punon, se rrethi, bashkëpunortë e sjellshëm, të mirë, cilësorë, kushtet e mira, shumë të mira, të punës. Qashtu mo kun s'ka.

Kujna i ka shku menja për shembull, që vjen koha që unë në Rilindje kur kom punue shef kontabiliteti, **e kena pasë ni kiosk para Rilindjes, kah shkojshim në punë, tash edhe pse ke mujtë ti me marrë Rilindjen pa pagesë, une kurrë nuk kom hi në Rilindje, kur jom shku në punë në mëngjes pa e ble gazetën. E me kafen e mëngjesit me shfletue Rilindjen.** Bile e kom pasë ni punëtor prej Gjakovës nifarë Bedri Isniqi, [qeshë] "Mas pari ja nisi", thojke "Prej të mramtës", se në fund u konë ajo e shpalljes e vogla, po edhe kush ka dekë a din, "Veç qeto", thojke "Jonë të vërteta", "Prej këtuhi, e knej" thojke, "kurgjo s'osht' e vërtetë", bojke hajgare, po e ka pasë domethanjën e vet atë kohë. E që vjen koha tash, Rilindje hiç se hiç, po edhe këto gazetata, n'këto kushtet private që jon, mos me pasë gazetë me ble, po tash veç në internet me hi me lexu gazeta kujna i ka shku menja? Po qayre koha, a din. Efekti kohë.

Mbrëmja e përvjetorit të Rilindjes 12 shkurt 1979

Se më thirrën me shku me ni ndërmarrje tjetër, drejtor i Bashkësisë Punuese, u mashtrova për ni copë bukë ma shumë. Të ardhnat ma të mira i kisha atje, dukshëm ma të mira se këtu ku isha shef kontabiliteti. Bile kurrë s'e harroj, shkova te ni Selatin Ajvazi, u konë drejtor i Bashkësisë Punuse pat ardhë prej Kurakovës, m'i thonë, me njoftu që prej kësaj date s'jam këtu, pe lëshoj Rilindjen, n'ata erdh Rexhai Surroi, i ndjeri, dej sa u përshëndetëm, edhe po i thot, tha "Drejtor", tha, "A ki dëgju", tha, "Fuati, pe lëshon Rilindjen", edhe m'u drejtu, "Pse, ku, ku po shkon?", p'i tregoj, thash, "Qështu, qështu, më kanë thirrë", i thash, "E kom ni shansë me shku në Dardani", thash, "Për drejtor i Bashkësisë Punuese", tha, "Sigurisht të ardhurat jonë në pytje", thash, "Po, drejtor për zoten". Ju drejtu atij Selatinit, ai që ish drejtor i jemi direkt, se ky u konë drejtor gjeneral, tha, "Selatin, a ki mundësi" tha, "Me ia plotësu kushtet, për me nalë Fuatin?" - "Po na kem nevojë shumë, po...", tha, "Që je i Zoti", tha, "Që ja jep", tha, "Rrogën sa ka me marrë atje", tha, "Në ven", tha, "Nale". Tha "Po, a e din qysh osht' drejtor ksi puna jo, organet, e rregullorja, e të ardhurat e sene".

Domethonë, me pas' pasë, mundësi për shembull Rilindja n'atë kohë me m'i plotësu kushtet për nevoja të mija, se unë atëherë i kisha shtatë fëmijë, jo shkolla e sene me ni rrogë, e Ramizja (gruaja) e kish shkollën Ekonomike, po s'mujsha me punësu, se fëmijë shumë, secili moshën e vet, rrethin e vet, e sene, e me ni rrogë ish problem. Edhe kështu që e lëshova Rilindjen, gabova. **Tani më ka metë marak, pse jom mashtrua e, e kom lëshue Rilindjen, seriozisht.**

TANI MË KA METË MARAK, PSE JOM MASHTRUE E, E KOM LËSHUE RILINDJEN, SERIOZISHT.

Se ka qenë kolektiv i shnoshë për kohën, që shkon me vullnet në punë, me vullnet punon, se rrethi, bashkëpunortë e sjellshëm, të mirë, cilësorë, kushtet e mira, shumë të mira, të punës. Qashtu mo kun s'ka.

Kujna i ka shku menja për shembull, që vjen koha që unë në Rilindje kur kom punue shef kontabiliteti, **e kena pasë ni kiosk para Rilindjes, kah shkojshim në punë, tash edhe pse ke mujtë ti me marrë Rilindjen pa pagesë, une kurrë nuk kom hi në Rilindje, kur jom shku në punë në mëngjes pa e ble gazetën. E me kafen e mëngjesit me shfletue Rilindjen.** Bile e kom pasë ni punëtor prej Gjakovës nifarë Bedri Isniqi, [qeshë] "Mas pari ja nisi", thojke "Prej të mramtës", se në fund u konë ajo e shpalljes e vogla, po edhe kush ka dekë a din, "Veç qeto", thojke "Jonë të vërteta", "Prej këtuhi, e knej" thojke, "kurgjo s'osht' e vërtetë", bojke hajgare, po e ka pasë domethanjën e vet atë kohë. E që vjen koha tash, Rilindje hiç se hiç, po edhe këto gazetata, n'këto kushtet private që jon, mos me pasë gazetë me ble, po tash veç në internet me hi me lexu gazeta kujna i ka shku menja? Po qayre koha, a din. Efekti kohë.

Unë jom Nafie Berisha-Latifi, e lindun me 20 janar 1950, në fshatin Dubravë të Kaçanikut. Shkollën fillore edhe të mesme i kom kry në Ferizaj, u kemi jetu mandej. Kom fillu studimet në vitin '70, në fakultetin asokohe Filozofik, tani Filologjik, për Gjuhë e Letërsi Shqipe, Albanologji. I gjithë interesi im nga fëmijëria ka qenë leximi, leximi, leximi, edhe përveç obligimeve ditore e shkollore e gjithëfare, unë jom mundu me lexu çdo gja të mundshme. Domethanë biblioteka e shkollës dhe e qytetit të Ferizajit për mu ka qenë e tejkalume qysh në klasën e shtatë, tetë. Kom hulumtu masnej, menxi gjeishim librat asokohe, kom lexu gjithçka, edhe në gjuhën sërbe sepse kemi pasë literaturë të kufizume në gjuhën shqipe. Shkrimtartë e huje, shkrimtartë e njoftun kanë qenë përgjithësisht të përkthymë në gjuhën sërbo-kroate dhe unë i kom lexu [qeshë]. Të i'u them sinqerisht për moshën t'a zamë 12 e 15 vjeçare t'a lexosh një Frojd osë një Kafkë, ose një, një... shkrimtar të njoftun, një filozof të njoftun, pastaj edhe Heminguej atëherë s'ishte shumë i kuptushëm për moshën time. Por unë vazhdoja të lexoj. Më kujtohet libri i parë që m'a ka shty dëshirën për lexim ka qenë "Robinson Kruzo", dhe e përjetojsha atë libër në çdo lëvizje të atij personazhit, në çdo frikë, në çdo problem jetësor, ekzistencial, në atë ujëdhesën ku ka mbetë i vetmumë, edhe ku ka qenë i rrezikumë, edhe sot më kujtohet si film ai libër. Aq shumë e kom lexu, aq shumë e kom përjetu, e kështu me radhë.

/// Ambient në klasë ///

Në shkollën e mesme Normale, kom qenë nxanëse e dallume për hartime, dhe ato hartimet pastaj më kanë nxjerrë edhe për landë të cilat nuk i kam njoftë shumë mirë. T'a zomë matematikën e tjerë, kanë mendu që unë i di të gjitha, nëse di me shkru ni hartim të mirë, e ni hartim që dallohej në shkollë, e lexohej nëpër të gjitha klasat e... kjo ka ardhë si rezultat i leximit të shumtë të librave.

Ka qenë gëzim i jashtëzakonshëm që po të pranojnë në "Zërin e Rinisë". Nji revistë të vetme e cila është shpërnda nëpër gjithë Kosovën edhe i ka... ka pasë shkrime për, afirmative kryesisht. Na jemi munu me thanë, me i afirmu rastet e mira, me i afirmu nxanësat e mirë, studentët e mirë, punëortët e mirë nëpër fabrika, nëpër gjithkah, nëpër institucione, nëpër shkolla, nëpër... Në mënyrë që me qenë si shembuj të mirë, që dikush pas tyre me ndjekë atë rrugë. Domethanë ky ka qenë mesazhi jonë, shumë pozitiv. Nuk kemi vrapu mas skandaleve, nuk kemi vrapu mas spektakleve, por **jemi mundu që me vu në pah çdo të mirë të popullit, çdo të mirë të vendit, dhe me kontribu në qat' mënyrë, me bo atë ma të mirën që kishim na mundësi si gazetarë.** Të njëjtin pasion e kom vazhdu edhe tash, megjithëse tash nuk e kom më koncentrimin për gjithë atë që e lexoj, nuk po e mbaj në mend. Ndoshta edhe moshë, edhe mendja që shpërndahet herë mas herë, fluturon dikah, kah osht' mirë, e kah s'osht' mirë... po jeta qysh t'i sjellë momentet.

Në fakultet, që në vitin e parë jom dallu, hartimet e mia janë dallu, punimet e mia me shkrim janë dallu, prandaj më kanë ftu me qenë pjesë e revistës studentore "Bota e Re". Dhe aty prej vitit të parë kom fillu punën. Pastaj më kanë thirrë

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFI

NË FOTO: NAFIE BERISHA-LATIFI

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFI

në "Zërin e Rinisë", dhe atëherë e vetmja revistë për të ri ku kom fillu me punu me rrogë. Por të ju them, gjatë gjithë kohës unë kom punu në dy, tri revista, sepse në njënën kom qenë me obligim, e tjetrën kom qenë me honorar i thojshin atëherë. Kom punu në "Zërin", pesë, gjashtë vjet, fillimisht gazetarë fillestare, gazetarë e kategorive t'parë e t'dytë, sepse asokohe duhej me kalu shumë përvoja për me arritë kategoritë, avancimin në profesion. Kam qenë bashkëpunëtorë edhe e "Kosovares", revistës së vetme për femna, e për familje, në të cilën kom kalu pastaj si gazetarë redaktore, edhe aty kom punu ni kohë të gjatë, tash s'po më kujtohen vitet. Kom punu edhe në "Shkëndija" si redaktore. "Shkëndija" ka qenë revistë për arsim, dhe njëkohësisht kom punu ku kom pasë kërkesa me dërgu shkrime. **Në vitin 2000, do të thotë kur kishim shumë probleme për nxjerrje të revistave, kur gjysma e revistave mbusheshin me informata të Rilindjes, sepse Rilindja u ndalu, dhe gazetartë informatat i plasojshin në revista,** në "Shkëndija", në "Zëri", në "Fjala", në "Bujku",dhe përfundimisht mbetën te "Bujku", sepse "Bujku", ka qenë i regjistruëm por nuk ka qenë aktiv, dhe metën me emërtim "Bujku". Po që s'kish t'boj fare as emërtimin, as me qëllimin e themelimit të asaj reviste. Ishte një Rilindje me emër tjetër. Gjysmën e bojshin puntortë e Rilindjes, gjysmën e bojshin puntortë e Rilindjes, gazetartë.

RILINDJA PËRGJITHËSISHT, PREJ THEMELIMIT KA QENË SHKOLLË E GAZETARISË

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFI

PUNA GJATË TERRENIT

çdo reportazh, në çdo intervistë jemi mundu që me dhonë nji mesazh. Ni mesazh që sidomos vajzat asokohe kanë qenë të mbylluna, të paschkolla. Ka qenë numër i kufizum i femnave që janë shkollu, kryesisht atyne që kanë banu në qytete. Ne kemi shku në çdo cep të Kosovës, në të gjitha fshatërat e Kosovës, dhe i'u kemi folë vajzave e grave për nevojën e arsimimit, të shkollimit.

NE KEMI SHKU NË ÇDO CEP TË KOSOVËS, NË TË GJITHA FSHATËRAT E KOSOVËS, DHE I'U KEMI FOLË VAJZAVE E GRAVE PËR NEVOJËN E ARSIMIMIT, TË SHKOLLIMIT.

I kemi nxitë me ikë nga fejesat e hershme, asokohe ka qenë ni dukuni e fejesave të hershme. Dhe vajza përveç pengesave që i ka pasë në familjen e vet, ka pasë pengesa edhe nga familja e të fejuarit. I'u kemi premtu shumë edhe i kemi realizu të gjitha ato, sepse me vetë faktin që i kemi nxitë me ardhë në shkollë ato kanë ikë... edhe sot e mendoj çfarë tmerri ka qenë me ikë ta zamë prej ni fshatit të Istogut.

/// Ambient i ecjes në pyll natën ///

E me ardhë natën, as s'ka pasë autobus, as s'kanë ditë rrugë, as s'kanë ditë... s'kanë pasë mundësi. Rreziku i mosgjetjes së rrugës, rreziku i pyjeve... po mendoj problemeve që i kanë kalu në ato nëpër ato rrugë, nëpër male, nëpër

NË FOTO: NGA E MAJTA NË TË DJATHTË VAHIDE HOXHA, NAFIE BERISHA LATIFI

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFI

PUNA GJATË TERRENIT

fusha, nëpër ara, nëpër... ku e di kah. **Krejt kanë mbërri, kanë ardhë edhe e kanë gjetë "Zërin e Rinisë".** Redaksinë e "Zërit të Rinisë", që ka qenë asokohe, revistat kanë qenë të instalume, këtu pas policisë. Kanë qenë do baraka... do baraka të vogla, edhe ato e kanë gjetë mundësinë me ardhë aty para mëngjesit ndoshta, në çfarë do kohe, dhe kur kemi shku na, i kemi mirëpritë, i kemi ushqy, i kemi qu nëpër konvikte të shkollave të mesme ka qenë, ku është tash AUK-i, ka qenë konvikti i shkollës Normale. I kemi regjistru në cilën shkollë kanë pasë dëshirë ato, kryesisht kanë qenë të orientume kah shkolla e Mjekësisë. I'u kemi dhonë bursë, i kemi mbështetë materialisht, e moralisht e. Kemi pasë kujdes te jashtëzakonshëm që ato vërtetë me kry shkolla e me qenë shembull për vajzat tjera që mbeteshin në fshat. Me qenë shembulli i tyne, që nëse ato e kyjnë shkollën me sukses e nuk e ndrojnë rrugën edhe qëllimin për çka kanë ardhë ato do të jenë shembull për vajzat tjera.

Kom qenë e vetmja femën, kolegtë mashkuj që kanë pasë shumë respekt për mu jashtëzakonisht, dhe qenë emna të njoftun të gazetarisë, ma të vjetër se unë, por kanë pasë shumë respekt për mu, aq ma tepër kur e kanë pa që unë vërtetë jam e përkushtume në punë shumë. Dhe e kanë çmu edhe punën, edhe sjelljen edhe personalitetin tem ta thom. Kemi shku në terren me ni veturë, tre gazetarë, ni fotoreporter, vozitësi, ta zamë kemi shku mbrenda ditës në tri, katër qytete, njëni është nalë aty, tjetri aty, aty, i ka ba dy tema aty, tjetri. Shumë kemi punu, edhe mendoj që puna as s'na ka lodhë, përkundrazi. Çdo të shtune, që ka dalë revista, unë e kom marrë e kom kontrollu çdo presje të shkrimit tem, edhe jom gëzu në shumicën e rasteve, po edhe kom pase vërejtje natyrisht për diçka që s'e kom përfshi ose e kom harru, ose që në ndërkohë kom menu që ka qenë me e rëndësishme. Mendoj që gazetaria osht' profesioni ma atraktiv në botë, sepse ti njeh shumë njerëz, shumë vende, shumë situata, shumë raste, shëtitë edhe botën. Unë në vitin 1973, kom marrë pjesë në festivalin ndërkombëtar në Gjermani

Lindore, ku kanë marrë pjesë 140 delegacione të shteteve të ndryshme. Asokohe e kom kalu murin e Berlinit tre herë. Domethonë ka qenë një përjetim i jashtëzakonshëm, që përndryshe privatisht nuk kisha mujtë as me shku, as me përjetu. Pastaj kom shëtitë nëpër Evropë dy herë, kom përcjellë shëndetësi, arsim, ekonomi e të gjitha degët, edhe kemi qenë t'a them jo të profilizum për një lami. Kështu që, u dashtë për çdo temë me u përgatitë. As s'i kemi pasë mundësitë e internetit, as s'i kemi pasë mundësitë e informatave, burimeve të shumta, po secili ka grabitë ata që ka mujtë. Gazetat, revistat, në gjuhë serbo-kroate, maqedone, unë kom jetu edhe ni kohë edhe në Shkup, e edhe maqedonishten, gjuhët sllave domethanë, lehtë mësoheshin. Domethonë kemi përcjellë çdo gj, për çka ka pasë nevojë. Kom qenë edhe redaktore e modës, e kuzhinës, e shumë, shumë rubrikave që iu kanë interesu të rive. Kemi pasë për shembull pyetje për edukatën seksuale, aso kohe, letra të dashurisë, shumë çka që e ka preokupu ni të ri të kohës.

Për shkak të këtij pasioni aq të madh ndaj shkrimit, ndaj revistave, ndaj gazetave, unë në vitin 2000 e kom themelu këtë, revistën teme për të ri “Reze”, me ndihmën e zyrës Amerikane. Atëherë ka qenë zyre amerikane, e jo ambasadë. E kom bo ni projekt edhe e kom bo ni kërkesë që menihërë ma kanë financu. Edhe për katër vjet, unë e kom botu revistën teme. Une kom pasë kolegë që e kanë bo temën për 20 minuta, une për dy orë mezi e kom bo. Dhe prap jom kthy... e në “Reze”, në qat’ revistën që e pata bo, këta gazetartë e ri thojshin, “Mos ja leni me lexu për s’dyti se prap ka me naj ndërru kjo, ka me ndërru”. Çdo herë që e lexojsha, çdo herë gjejsha diçka të re, ni ide të re, ni ndryshim të qasjes, ni prezantim tjetër, ni... është e pafund mundësia, imagjinata e njerit që shkrun, ose që lexon. Asnjona nuk e kupton ni libër nisoj, asnjona nuk e kupton ni vepër arti nisoj, kështu që... unë ndoshta si person jom e tillë që me jap hakun, ia jap krejt mundësinë teme.

Në vitin 2004 jom smu, jom diagnostiku me kancer gjiri, dhe për mu ka qenë shok, jo që po vdes, s’e mendojsa që vdes, po që mbet revista, edhe njo dy, tre numra e kisha grantin për me nxjerrë revistën... edhe, kush ka me marrë? Kolegjtë e mi nuk e morrën, se në qat’ mënyrë qysh punojsha une edhe pa rrogë, krejt qato pare që më ipeshin ja u jepsha këtyne gazetarëve me i motivu diqysh. Kolegjtë m’thojshin, “Ata neve duhet me na dhonë, që po ja u qesim shkrimet e para, e ti a je bre normal i ke lazdru këta fëmijtë”. Nejse, si do qoftë ajo ka qenë mënyra jeme e sjelles, me disa prej tyne tash janë redaktorë nëpër televizione, nëpër media.

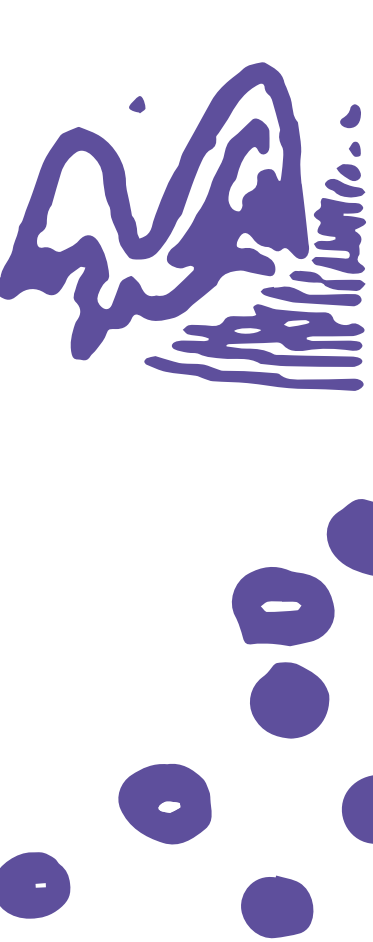
Unë e kom dashtë gazetarinë, unë e kom dashtë punën teme.

30 VJETORI I THEMELIMIT TË REVISTËS “ZERI I RINISË”, 1975

NË FOTO: NAFIE BERISHA-LATIFI DHE KOLEGJËT E SAJ

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFIT

NË FOTO: NAFIE BERISHA-LATIFI

NGA ARKIVI PERSONAL I NAFIE BERISHA-LATIFI

Sot jemi lëshue prej shkolle...

zue me nota. Zgjasin nxënësit duart fazaqen e parë të të cilave shënon: e njoma e i marrin dhuratat, në

„për sukses të shkëlqyeshëm e sje

Bajram SEFAJ

«S’kur t’ndi përta i Kili të herrej veitëm me tre nene, dy do is rezervuhashin për gazetartë, e njëri për mbare popullane tjetere». E pat deklaruar ajo gazetartakur në Paris nga dhuna e H. nocetit. Emri i tij nuk më kujtohet, sepse kanë kaluar shumë vjet, e kjo më as që ka rëndesi, ti di se sot gazetarët janë kategori të jenë të emuar në «vendin e studi-omeve», sepse atë status i luuan me guxim dhe qëndresë.

Vaclav Haveli, ish – gazetar, dramaturg dhe hamall në kohën kur udhëheqja e vendit të tij bënte gara me pushtetet tjera totalitare se çili di të shtypë, dhunojë lirinë e të shprehurit bile edhe të menduarit, gazetarëve të vet e ka pasur zakon t’u thoshite: «Partia dhe pushteti i pasigurië e totalitar, gjatë çdo shtrëngate se pari i zë gazetarët, sepse i konsideron fajtorë, kujdestarë pse populli është i dërmuar nga paliria». Me gjase gazetarët çekë e sllovakë ishin fajtorë pse depertoi lajmi për vetëndezjen e Jan Pallahut në Pragë. Pushtetmbajtësit do të dëshironin që shtypi të shkruante se ajo ishte vetëm një – fatumorga-në.

Fati i gazetarëve në disa vende arabe mund të jetë një cikë më ngushiuës për ne dhe për pushtetin që e kemi. Në Liban shumë gazetarë u vranë pas shpimit e disa nga këmbëngulësit kundër interesave të huaja në luftën civile libaneze i dignitin me benzina, si kundër që ia punuan Ibrahim Amerit, kur pushteti pushiuës xiruan i mbylli të gjitha dyert e redaksisë së «bajrakut në Bejrut». Flaka e benzinës së dërdhur në dysheme i shkaktoi të gjorit plagë dhe mundime të padurueshme. Para se të jepte shpirt më pat the në: «babat im ëndërronte të bëhesha tregtar i madoi në Kairo. Unë, megjithatë, zgjodha gazetarinë. Përvdes i uritur për profesorin që e dëshia shumë. Ndodhese kam shkruar mbi 30 vjet, çdo shkrim i ri me përtëritje dhe më gezonte si lilestari». Ibrahim e pat braktisur Egjiptin, sepse Naseri të plotëfuqishëm ia pat çmënë disa të vërtera të papëqyeshme për të.

E Zenun Çelaj derisa po ndesheshin shpesh me valët e traziditeia të diferencimit, kur ishin gazetarë pa punë, njëherë tha: «Po e shoh ëndërr mirkmen e shkrimi dhe shkrimi e mi. Tërë naten shkruaj në gjumë dhe përcudi më xien tema të cilat më mundojnë gjatë ditës. E di se edhe tani në burg jilloj amken në tas-çkondit e quajtur kujtesë dhe për çdo mënyrë me inskript e gazetartit të vërtetë bëhet gati të dalë në punë me një temë të re. Por çka ti besh mureve dhe grilave? Po them kështu se Zenun është një ndër gazetarët tanë të parë të

KUHTBURGOSIN GAZETARË

LISTA E ZEZË DHE E GJATË TRIDHJETË VJET

nga dielli profesionist e njerëzor nxori guximin të jepi mendimin e vet publik edhe për temat që tishin ndesb me dijektivat që dikur vitim nga «godim përballë Krcë-hit». Për problemet tija të bishë-dshme shkruante edhe atëboid me guxim të njëjtë siç henin gazetartë e politikës së jashtme kur totalitarim, ni zënë gjendjen në Enopit pa pikë frike nga pasojat. Si një buldozer që rrëzon kodin, Zenuni rrëzon «tema – libit» për ti shndërruar në të «të rëndomile», andaj tani 30 vjet nuk i shpëtoi asnjë listë të zezë që i përputhën garniturat njëra pas tjetrës, por nuk pranoi as tëvdatat më kohë-kthesash progresive të cilave shpesh u kontribuoi edhe ai në shkrimet e vetë.

Sa keq më vjen që deri më tani shkrova në «qisec» për shokun dhe kolegun tim nga i cili në këtë hapësirën tonë kësovara na bëjnë vetëm një mur dhe disa grilla e asgjë tjetër. Në e kemi më lehtë sepse në rrugë, kafene, në redaksi jemi më shumë dhe hafosim bile pa orar dhe pa lej të vëmurë.

E ku e patëm të Havelit at vepërmtar i pasur për të drejtat e njeriut ai ish – gazetar dhe ish hamall i sheshëve të Prages që tash është kryetar i respektuar i pushtetit. Kur e lexuam nga burgu pat një deti presionesh nga boai Haveli i deklaroi gazetarëve:

Më rëndë e kishte pushteti se

Zenun Çelaj

Zenun Çelaj në këtë moment në burg po i kalon në fascikulën e quajtur Kujtesë, artikull që i shkruan. Si më një ish – gazetar të quajtur Haveli, regjimi do ta ketë më vështirë se

NEBAT ISLAMI

une në burg. Zyrtarët islamit ajo që dihej t’a japim përgjigje delegacioneve të huaja për t’rjedhat e demokracisë dhe lirisë e njeriut në Çekoslovakinë e atëherëshme real – socialiste. Përpatesia ime me e madhe ishte se filja ruhat dhe kisha prire përgjigje të njëjtë si për proklamoret ishte edhe për delegacionet ndërkombetare – e drit demokracisë.

Sot Evropa e Havelit ka ndryshuar rëndësisht. U rrenua muri i Berlinit, udhe kufija midës shteteve dërr dhe totalitare në Evropë e lindjes – janë shndërruar të thimsh në vijë të imagjinuara, sepse më në fund kanë kuptuar të liria e popujve dhe e njeriut të lirë, tash mburoja më e fortë e çdo shteti.

Fatmirësisht, kuptimi i demokracisë më nuk gjendet në ankund për ta blerë ipa për ta shijuar me kambale fikive të kohëve të cilkuari. Një «derrat» i demokracisë i të drejtave universale të popujve dhe të individit, kur peshon tjetër si në Paris, Bon e Vjenë ashtu si në Beograd dhe Prishtinë. Më nuk mund të shatë hekuri për flori.

Andaj edhe për ne në Kosovë me nuk është e rëndësishme se kush kthi i pari i «Mbreti është i lakuriquar» kur atë të gjuhë e pënë pa brekë.

«Burgosia e gazetareve në botën demokratike gjithmonë është egra si terror i rëndë politik që bëj me shumë se gjuhëja tjetër për regjimin që bënë burgosjen e filles – thotë akademiku Rexhep Qosja. Do të shija se gazetarët janë edhe pasqyra në të cilën çdo pushtet e shpë fryrën e vet të vërtetë.

Zenun e burgosia vjetë regjimi palizor të Serbiave nuk i përligjeja në pasqyrën e Zenunin 1990.

Përalla dëllen se nëkratëresh e 1992, përvetë, për 30 mbet e tillë edhe pa s...

KOSOVA RAJA

11-TOR 1990 VITI XIX ÇMIMI 10 DIN.

16

Regjimi që burgos gazetarin për shkak të kryerjes së detyrës së tij profesionale, si çdo regjim tjetër diktatorial, pretendon që realiteti të kalojë nëpër filtrin e vet. Realiteti që nuk ka kaluar nëpër këtë filter është supërziv, e njeriu që ka marrë aq guxim sa të mënjanojë filtrin, është armiku i atij regjimi. Zenuni është armik i atij regjimi dhe fakti se ne solidarizohemi me Zenunin, dëbim t'i regjojë regjimin në mënyrë eksplicite dhe për të satën herë, se jemi armiq të atij regjimi. Madje armiq të përjetshëm.

Veton SURROI

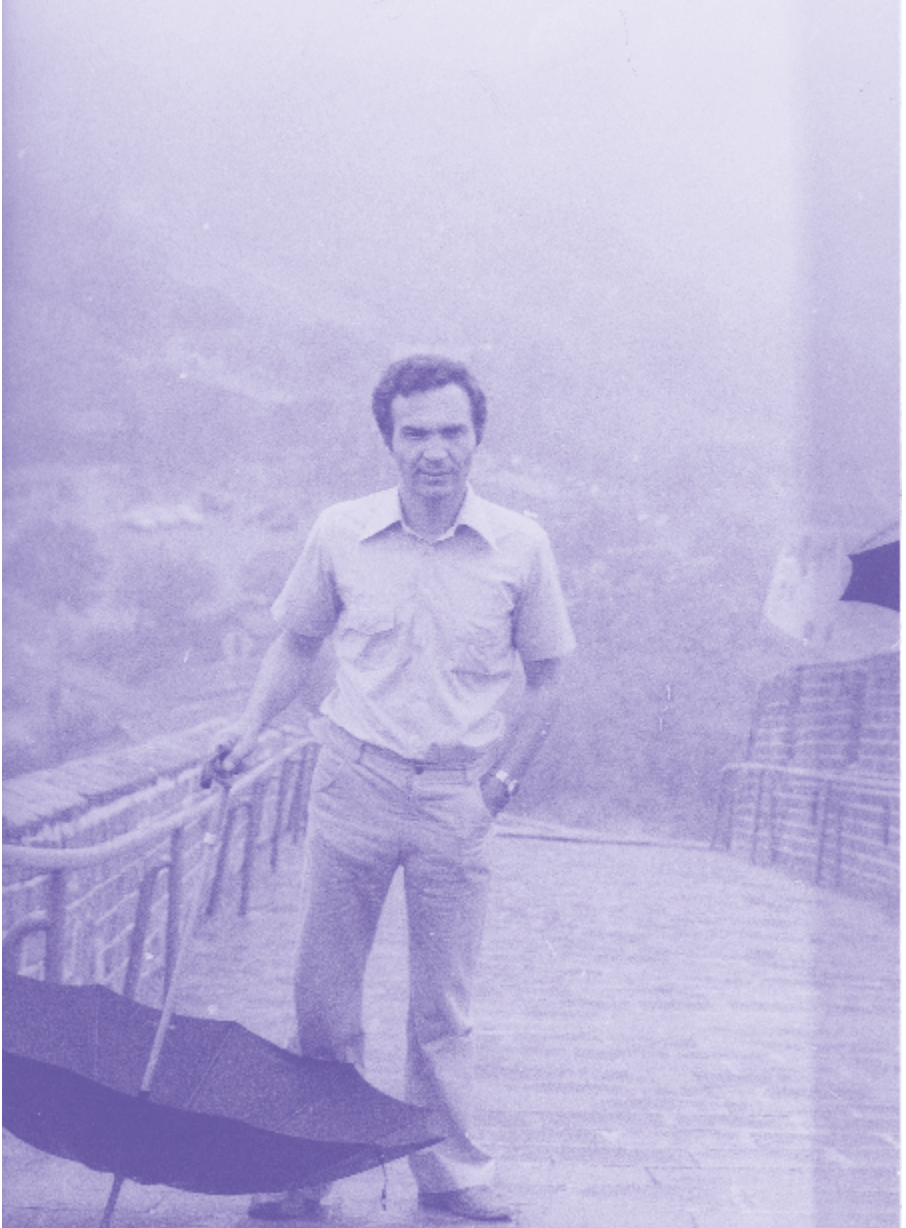
ZENUN ÇELAJ

Unë jom Zenun Çelaj i lindun në fshatin Vuthaj, në Mal të Zi, është Lugina e Plavës dhe e Gusisë, një rajon historikisht shumë i njoftun. Kështu fatkeqësisht është shkëputë prej trungut të Shqipërisë edhe Kosovës, ka mbetë mjaft e izolume. Njerëzit janë shpërngulë kryesisht në Amerikë dhe në Kosovë. Një familje blegtorale shumë e madhe, e ndame, një pjesë, pjesa ma e madhe pat mbetë në Shqipëri kur u ndanë atëherë Jugosllavia me Shqipërinë. Fjala është për '48-shin. Një pjesë kanë ardhë në Kosovë, po ka që kan ikë edhe në Shqipëri.

Unë, me pak shokë vazhduem shkollimin, funksiononte një shkollë shqipe po me... fillorja ish complete me dyqind e sa nxënës në fshat, kurse tetë-vjeçarja ishte në Gusi, nja pesë kilometra larg Vuthajve ku gravitonin banorë, nxanës edhe të disa fshatrave të tjera që ishin me popullatë shqiptare: Martinaj, Kukaj, Vishnjevë, Hot, Gërnqarë. Aty megjithatë ishim një numër shumë i kufizuem në tetë-vjeçare, në fund mbetem tetë vetë, ishin dy femra e na të tjerët gjashtë. E kryem tetë-vjeçaren aty në Gusi dhe vazhduem kryesisht në Kosovë. Unë vazhdova në Pejë, se ideali i secilit prej nesh ishte me u ba mësues se s'kishe mundësi tjetër prosperimi pos mësues të bahesh. Edhe fillova, shkolla Normale ishte në Pejë mirëpo atëhere regjimi s'ërb e mbylli shkollën Normale në Pejë tha, "Mund të shkoni në Gjakovë, Prizren ose në Prishtinë", edhe na që ishim në Pejë vazhduem në Gjakovë. Pastaj prap edhe në Gjakovë e mbyllën, se kishin frikë se po shqiptarizohemi shumë, se aty veç shqip flitej e këndohej, kangët e "Radio Tiranës" edhe e mbyllën shkollën Normale edhe aty. Thanë, "Mund të shkoni në Prizren ose në Prishtinë". Unë vazhdova natyrisht në Prizren me një shumicë shokësh, po aty pata një konflikt me një profesorëshë të gjuhës sërbe. Ishte faji jem kryesisht se u shpreha keq për sërbbët, natyrisht edhe ma zbritën sjelljen, atëherë s'kishte njësha po dysha. Në gjysëm vjetor m'u banë prej nxanësit të shkëlqyeshëm pesë-gjashtë dysha, ishte si me thanë ishin kriju kushtet me përsëritë klasën. Atëherë gjeta lidhje në Prishtinë, në Normale të Prishtinës, ka qenë Rexhep Qosja, ja keni nije zanin sigurisht, bashkë-fshatar, ish... profesor ishte Hasan Mekuli, e luta të bisedojë me Hasanin që t'më pranojnë në Prishtinë. Erdha, edhe e kreva Normalen, pastaj menjëherë pak pa diplomue, Rilindja që deri atëhere kishte punu me një numër të kufizuem gazetarësh ishin dikun pesëmbëdhjetë-gjashtëmbëdhjetë, Rilindja prej një gazete me dhjetë, dymbëdhjetë faqe, tetë faqe, dilte dy herë, tri herë në javë. Filloi një kohë përpara të jetë e përditëshme, pos të dieleve nuk dilte. Erdhën konkursi, unë... m'u tek me konkurue se nuk mendojsha se kom ndoni talent për gazetari, megjithëse hartimet e këto i bëja mirë, po konkurova megjithatë edhe më pranuan, mbas as një muaji më erdh lajmi, "Je i pranuem". Unë nuk njihesha as me njerëzit e Rilindjes, me gazetarë, ishte vetëm një koleg që... ai nuk ishte gazetar ishte gjimnazist, Nehat Islami, po ishim si një brez, ai në gjimnaz unë në normale, shoqëroheshim, edhe ai nguli kambë të, "Të shkojsh gjithësesi gazetar, të shkojmë bashkë". Ai e njihte, nja dy prej redaktorëve i njihte mirë se redaktonte faqen e fëmijëve. Edhe shkova, mbeta, ishin tre muaj kanë qenë muaj provë në atë kohë, e kalova atë provën me sukses edhe, mbeta [qeshë].

Po ishte fillimi, fillimi viti i parë që... se Rilindja e ka pasë si praktikë, tre muaj nuk të ka botua kurgja hiç, mbas tre muajve ndoni ngjarje, kështu lajm të vogël ka lejue. E tash unë duket se shquhesha me shkrime e në ato fillime më thonë, "Me shku me përcjellë qet mbledhje të lidhjes", jo, lidhja e kooperative a çka ka qenë, po. Shkova e përcolla, asgja nuk kuptojsha. Ata flitshin, "kooperimi", çka po di unë, "agroteknika, agromasat" edhe unë shëno, shëno, një bllok e mbusha plot. U ktheva në redaksi. Një Hasan Myrtezai ka qenë, një redaktor shumë pedagog i mirë, tha, "Hë çuni", se kështu e ka pasë, tha, "A ja nise, a po shkruen?" thash, "Për fat t'keq unë asgja nuk kom kuptue", "Si more ashtu?" I thash, "S'i marrsha vesh, s'disha çka po thonë." Ai e thirri një gazetar sërb të radios n'atë kohë, Stoianović,

Gjatë punës raportuese në Korenë e Veriut

Në foto: Zenun Çelaj Nga arkivi personal i Zenun Çelaj

i tha "A bon me ma dërgue shkrimin", se më pyeti, "Kush ka qenë prej redaksive të tjera?" Thash, "Radio Prishtina, Jedinstvo, edhe na", edhe ai e dërgoi, e m'tha, "Merre lexoje", serbishten e kam ditë natyrisht. Po kish qenë aq e thjeshtë sa unë u ula e shkrova, natyrisht [qeshë]. Mande kam pasë gjithënjë kujdes që mos me shkue dikund i papërgatitun.

Kemi qenë redaksi, gazetarë në ato vite edhe më vonë, shquhet Rilindja për punë me përkushtim shumë të madh. Ne gazetarët, mua më ka ndodhë, në ato fillime një lajm shtatë-tetë rrjeshtash, ka ndodhë edhe pesëmbëdhjetë herë me e shkruie. Atëhere s'ka pasë kompjuter po maqinë të shkrimit. E shkrujsha, e lexo, ndërhy, redakto, një herë e dy, e tri, e katër, me e çue ashtu me shënime me dorë, s'mbërrishin shtypëshkronjat me e dëshifruie. Po du me thanë, kjo ka qenë ajo përvoja e fillimit që ka vazhdu vazhdimisht, gjithmonë domethanë, me përkushtim, me përpjekje shumë të mëdha, me kujdes me, dhe jo veç unë, por edhe kolegët e tjerë. Te Muzeu i Kosovës, ka qenë burg dikur, tash në kohën kur shkova unë ishte Rilindja edhe aty si me thanë më caktuan me punë, i thojshim "Rubrika e Brendshme", edhe deri sa u mbyll gazeta i kanë thanë, "Rubrika e Brendshme", se është marrë me probleme të brendshme, e jo të politikës së jashtme. Edhe aty u dallova më duket tri-katër vjet, dhe më avancuan në redaktor. Atëherë udhëheq'sha grupin e gazetarëve të ri dhe natyrisht shkrujsha. Tashmë kishin kalue tri-katër vjet dhe praktikisht fillova me u familjarizue edhe me profesionin edhe me gazetarët, me kolegët tjerë. **Fillova, mos t'gënjej, me e dashtë vërnisht profesionin.** Edhe ashtu merresha me shkrime, kryesisht me shkrime të lira. Një kohë e kam përcjellë Organizatën e Rinisë me

që isha shumë i ri, nëntëmbëdhjetë vjeç pata fillue punën. ***Vazhdova domethanë të merrem me këtë, si me thanë, me problemet edhe të rinisë dhe të gazetarisë, edhe ta dua me themel, edhe mbeta deri katërdhjetë vjet praktikisht.***

Tash në Rilindje në atë kohë nuk kishte maqina shkrimi të mjaftueshme, ishim krejt Rubrika e Brendshme, si me thanë pesë-gjashtëmbëdhjetë vetë, e kishim dy makina shrimi ‘Olivetti’ ishin makina italiane. Edhe më caktuan me shku me përcjellë një ngjarje, por po kthehem, ajo në gazetari është e përditshme, të njëkë koha, duhesh shpejtë me i krye se edhe mbyllet gazeta edhe s’ka, s’të pret. E tash unë lypsha makinë shkrimi, e s’gjeta, e hina në njërën prej zyreve ky, Albert Dushi, po atëhere jo veç për Albertin po ka qenë gati rregull, ti kudo ke hy në zyrë në Prishtinë, në Kosovë, ki folë serbisht ma së pari, se normalisht kanë qenë kryesisht sërb përgjegjësit ose njerëzit që kanë punue aty. E tash unë me këtë bindje, me këtë shprehi edhe në Rilindje masi fillova, po hy unë po i pyes ata, ish ulë prej një tavoline kështu të punës, me musteqe, burrë i hijeshëm kështu, edhe po i thom serbisht “Ima pisaće mašine ovde?”¹ ai tha, “Nema” - “Jo s’ka. Po çka po të duhet?”, thash, “Me shkru” unë në serbisht gjithënji, po tha, “Në çfarë gjuhe?”, “Shqip”, “Ani, pse s’flet shqip?”. Edhe [ofshanë pastaj qeshë] më erdhi marre. Ai ishte gazetar i sportit, po vjen koha ai të jetë daja i gruas sime [qeshë] ma vonë [qeshë].

Atëhere, verës sidomos, ishte krizë për lajme, e gazeta duhej me u mbushë faqet, edhe më caktuan mua “Kqyr a po ndodh naj fatkeqësi a diçka...”. Edhe une kqyr provo andej s’ka, asgja s’ndodhte, shkova n’atë kohë se duhej me pyt policinë, nuk ka, qetësi, edhe hajt thash po shkoj po lahem. Bazen i ka qenë të Medresja e re tash, në atë luginën s’di a po e dini ku i bjen. Shkova atje edhe në këtë anën knej, në njërën anë, në anën tjetër ishte Abdyl Bunjaku një karikaturist, ai punonte në gazetën “Zëri”, edhe dikur erdh “Çka po bën këtu Zenun?” thash, “Po kqyri valla ngjarje s’po ka, mos po mbytet dikush, ta kom lajmin”. U ba si me thanë mahi, u qesh. Kur, se të dielen dilte faqja e humorit në Rilindje... kur ai e kishte vizatue një njeri buzë bazenit edhe po pyet “Zenun”, bash me emër [qeshë] të njejtat fjalë, “Çka po bën?” - “Qe po pres mos po mbytet kush se s’kam ngjarje”. Krijohej humor, ishim pak vetë edhe kryesisht kemi kalu jashtëzakonisht mirë, kolegë shumë të mirë. Më ka ndodh, s’e di a e kam aty a jo,² si redaktor i rubrikës, i politikës me fjalë të tjera, ky Nehat Islami për herë të parë fitoi si me thanë mundësinë me shku me e përcjellë ngjarje në Israel. Edhe ai fluturoi deri në Itali, e paralajmëruam një ditë përpara ngjarjen “Do të kemi tash përditë raportet e Nehat Islamit”. Edhe ai shkon në Romë po nuk fluturon aeroplani, ngjarjen e kishim paralajmërue “Qysh me i’a ba?”. Atëherë shikova unë agjensitë e tjera çka kanë shkruie për Israelin atë ditë, çka ka ndodhë, çfarë zhvillimesh ka pasë, e në emër të Nehat Islamit e shkrova [qeshë]. Na e njëfishim njëri-tjetrin, i’a njëfishim edhe stilin edhe shprehjet domethanë, kështu që njerëzit edhe s’e kanë dallue se nuk e ka shkruie ai.

Po u ba e ditun se një person në Pejë e ka ndrrue gjininë, edhe haptas nuk po i vjen as marre as kurgja. Unë shkova tash e bana bisedë të gjatë kam pasë ba n’vazhdime, në disa vazhdime, ka qenë në Rilindje, edhe ai e pranonte këtë, po unë natyrisht as nuk e fyeva , as nuk e shava, po veç e përshkrova, ndoniherë dilte si lavdatë e tij, si thirrje edhe të tjerët të bajnë çka të donë [qeshë]. Edhe qikjo ka qenë ajo një... kolegët edhe më shanë, më kritikuen, se ishte për herë të parë dikush me shkru ose m’u shkru në gazetë për një person të kësaj natyre, të këtij lloji. Unë e shkrova, ishte lexue jashtëzakonisht shumë, këta më thirrshin edhe me telefon e krejt, disa më shajshin disa më lëvdojshin edhe kështu, kaloi.

Na në Kosovë kem fillue në ’68-shin, u majt një, kish dalë projekti i gjuhës standarde, me debatue ekspertët në Shqipëri, në Kosovë, në Maqedoni, megjithëse atje kanë qenë ma të kufizuem. U mbajt në Fakultetin Filozofik, në një sallë, u mbajt konsultë, edhe ashtu quhet ‘Konsulta e gjuhës shqipe’ në ’68-shin edhe u vendos, u morrëm vesh me fillue menjëhere gjuhën standarde. Edhe e njejta është ajo e ’72-shit se ajo s’pati ndryshime të mëdha, ishte e njejta. E na nuk e kemi pas të vështirë kryesisht, një kategori se edhe në studime në fakultet kemi msue me njek edhe gjuhën standarde edhe këtë gjuhën natyrisht, ajo nuk ka qenë krejt klasike geqe me thanë, ajo që e shkruanim deri atëherë, por ka qenë shumë ma afër standardit. Ka mungue kjo “uer” e pa za, që e kemi pasë ma vonë me standard shumë ma të shpeshtë, se ndryshe praktikisht e njejta ka qenë.

Na kemi pasë një praktikë në gazetë, mbanim mbledhje çdo të hane edhe analizatori duhej ti detektonte gjithënji këto gabimet gjuhësore, devijimet në gjuhën, kur filloi gjuha standarde kështu. Në gjuhën standarde domethanë merreshin edhe masa edhe ndëshkime, ka pasë dënime atëhere, tash s’ka, me pare. Tash se na kem pasë me poena i thojshim, pika në gazetari, evidencat vishin në do farë

formularë, çka po di unë, edhe aty ti hiqte 10%, 6%, 5, që ishin pare, mundeshin 10 dinarë, 20, po atëherë dinari ka qenë shumë më i madh.

Objekti i vjetër te muzeu, ai ka qenë një objekt i vjetër, ish burg, natyrisht i adaptuem, pak zyre ka pasë. Na punojshim dhjetë-pesëmbëdhjetë, njëzet dikur vetë, kur u rritëm, se ’87-shin, [mendohet] po ashtu po i bjen, kaluem na në ojektin e ri. E duhej, s’kishe as ku mu ulë, as karriga s’ka pasë, tregova se maqina shkrimi nuk kishte, ishin dy-tri duhej me pritë në rend për me e marr maqinën, me pasë ku me shkruie si me thanë, çka, si me shkruie. E mandej [konfuzohet] a në ’87-shin, qe m’u kanë ngatrrue, ’77-shin, e ma heret filloi ndërtimi i Pallatit të Shtypit, filluen investime për kulturën, për informimin shqiptar, ndër të tjera edhe Pallati i Shtypit. Në ’77-shin u krijuen hapsina ku mund të shkojmë një pjesë e redaksisë edhe shumë, nuk zgjati shumë, shkuen të gjithë të tjerët. N’kët ndërtesën e vjetër, thash ishim shumë vetë natyrisht se duhej me diciplinë, mrena

Në foto: nga e majta në të djathtë, Zenun Çelaj, Ali Suta], Rexhal Surroi

mos me ba zhurmë, mos me i pengue tjetrin. E kishte edhe të mirën e vet se konsultoheshim mes veti “Qysh me e shkruie këtë fjalë, e këtë mendim e, me trajtue problemin”. Ndërkohë u ba kjo me kalue në Pallatin e Shtypit. E atje i kem pasë të ndame pjesët. Praktikisht ishin kah dy-tre simbas sektorit, tavolina të veçanta natyrisht edhe me ksi, separe. Duhej me fol të vogël për shkak se ajo nihej gjith’kund shkonte (zëri) se hapësina e ndërtesës e naltë edhe brenda dhomat kanë qenë, një kat për shembull na e kemi pasë kati i pestë, ajo njëqind e pesëdhjetë metra m’duket njëri krah, dyqind e pesëdhjetë tjetri. Nejse, në mes kanë qenë liftat edhe VC-të, çka po di unë. Në një kënd ka qenë një byfe e vogël, aty domethanë njëheshim shumë njëni-tjetrin, ka plot vica edhe banal, qishtu njerëzit t’u mos ditë ose t’u e ditë se po nihet krejt.

Tham edhe tash, megjithëse kanë vdek, janë rrallue njerzit, thojshin “Të mbajmë në mend posaçërisht ka pesë-gjashtë paqeta cigare në tavolinë” edhe natyrisht ajo taketukja plot, grumbull me duqa të cigareve, se sot më vjen me vjellë [qeshë].

Pirja e duhanit në zyret e maqinave të shkrimit

Puna ka qenë numër një, pa krye punët, detyrat, ti s’ke mujtë as me shkue n’byfe as me u ul, se edhe filluen me lutjë letra një kënd aty. Mu m’pengonte si redaktor, edhe po i thom Maksut Shehut, ka qenë kryeredaktor thash, “Osht ka m’pengon” thash, “qysh po lun letra, aty deri në gjysë të natës e pas gjysës së natës e” tha, “Shuj se shumë mirë osht, kur t’na duhen njerëzit veç i thue Beqir shko në këtë detyrë, ti knej, edhe ai s’ka qare pa i lshue meniher edhe lojën e krejt e me shkue” [qeshë]. Po du me thanë, puna ka qenë mbi t’gjitha, puna mbi t’gjitha. Atmosfera ka qenë shumë njerëzore me thanë t’drejtën. E mandej s’ke pasë kohë me u marr me gjana të parëndësishme në jetë kështu, po me gjana të randësishme. Na sot flasin “Jo kështu bani Albini, jo bani ai tjetri, ky s’po ja qëllon, ky po rren, ky po vjedh, ky po mashtron”. E atëhere nuk ka pasë kohë për kso gjanash, u dashtë si me thanë me qenë i përqëndruem në punë.

Kjo të merr malli, edhe debatet si i kemi zhvillue, shpesh ndonihere edhe tash pra, po nuk ka pas idhnim mes veti. Interessant, e ke kritikue tjetrin, “E ke shkruie keq këta, kjo fjali është dashtë të jetë kështu” edhe kjo ka qenë praktikisht një lloj shkolle për gazetarët edhe sidomos edhe të ritë që të mësojnë, t’bahen ma të kujdesshëm.

Mos gabofsha në ’93-shin ishin, filloi Serbia praktikisht e suprimoi autonominë e Kosovës. I mori të drejtat në shumë fusha, ndër të tjera edhe në, për gazetatat që ishin Rilindja, në atë kohë *“Jedinstvo”*, “Fjala” [mendohet]... nuk kanë qenë shumë, po ishin të pavaruna, e, edhe Rilindja natyrisht e kish emrin, ishte një ndërmarrje me një numër dy-tre mijë puntorë i ka pasë. Ata tash masi e murrën autonominë, filluen me i ndrrue edhe me i caktue edhe eprorët, drejtorët e ndërmarrjeve. Atyne ndërmarrjeve po që edhe i’a u ndrronin emrin, ndër të tjera Rilindjes... Rilindjen si shtëpi kështu i’a ndrruen emrin, e quajtën “Panorama”. Na nuk e pranuam në Rilindje këtë ndryshim. Filloi ajo rezistenca që përfundoi praktikisht me luftën e UÇK-së. Po na këtë rezistencën e bojshim me veprime. Edhe këso-dore si me thanë, e kundërshtuem, po ata megjithatë e prunë drejtor sërb, një drejtor që duhej me na komandu, na s’e përfillshim, edhe filluem na këtë grevën e urisë me Adem Demaçin në krye.

Nga greva e urisë së gazetarëve në Rilindje, 31 Maj 1993;

Flet, Behlul Jashari:

“...po asnjëri nga punëtorët e Rilindjes nuk ka shkuar për bajram në shpi. Nuk ndijnë atmosferë feste. Të gjithë jemi në pritje të madhe se ‘Çka do të ndodhë sot, çka do të ndodhë nesër?’. Ekziston një rrezik i madh që këto të jenë orët e fundit, ditët e fundit të qëndrimit të shqiptarve në kullën e vet, në kullën e Rilindjes.

Grevistët e urisë ngujuar që tetë ditë këtu në Pallatin e Shtypit të vetmin kontakt me jashtë-pallatin e kanë shikimin në botë nga këto dritare.

Ata janë ngujuar që tetë ditë këtu dhe janë barrikaduar në mbrojtje të fjalës së lirë shqipe”

Ademi ishte në krye të “Fjalës” ka qenë gazeta “Fjala”, ai ishte në krye të asaj edhe ai tha “Unë jom ka hy në grevë ju boni çka të doni” edhe na u bamë ndoshta njëzet-tridhjetë vetë, se jo t’gjithë, nuk hyn në grevë. *Edhe në Rilindje morrëm plafë, ndoni dyshek kështu, dhe vazhduem për tetë ditë, nëntë ditë ashtu*. Po tash kishte ndoni spekulant që edhe hante, se na kishim në grevë urie, *po une me thanë të drejtën nuk kam hangër. E kam, taman kam vujtë urinë*. Ai, Ademi, se vishin, këta të, në atë kohë, Lidhja Demokratike ka ekzistue edhe Këshilli i të Drejtave të Njeriut, aty isha une sekretar në këshill, e filluan me ardh me na vizitu. U ba puna e madhe ‘Greva e urisë e gazetarëve’ e dikur Ademi thotë “Po e ndërpremë se nuk ka këtu punë, *po na s’po e ndërrojmë emrin e Rilindjes*”. E vazhdum me Rilindje, megjithatë na nalën, e ndalunë, pat’ hy policia në shtypshkronjë në Rilindje. E nali gazetën edhe na mas pak ditësh vazhduem prap, prap e ndalën. E tash ishin disa gazeta të tjera “Bujku” ndër të tjera, gazetë për bujqit [qeshë], ishte me leje nuk kishte vedim të qeverisë të Sebisë për me e ndalue. Edhe na tham dalim me emër “Bujku” e përmbajtaja osht’ Rilindja. Edhe ashtu e vazhduem deri në fund, praktikisht deri në prill, jo në prill po në mars të ’99-shit, kur filluen bombardimet me 23 dikun ashtu i bjen të prillit. Na vazhduem me dalë, po na qitën prej ndërtesës Pallatit të Shtypit edhe të Rilindjes. Dulëm na nëpër shtëpia qishtu herë të dikush, edhe këtu³ është përgatitë ndoni numër, po përgatitë, e nxjerrnim qashtu si “Bujku”, mandej filluem si Rilindje pak para se me fillu bombardimet. Mandej filluen bombardimet edhe ma u ndal gazeta praktikisht deri mas luftës.

¹ Përkthimi në shqip: “A ka maqinë shkrimi këtu?”

² Iu referohet librit autobiografik të tij “Udhëtime në të shkuarën”, mbi të cilin është bazuar një pjesë e intervistës

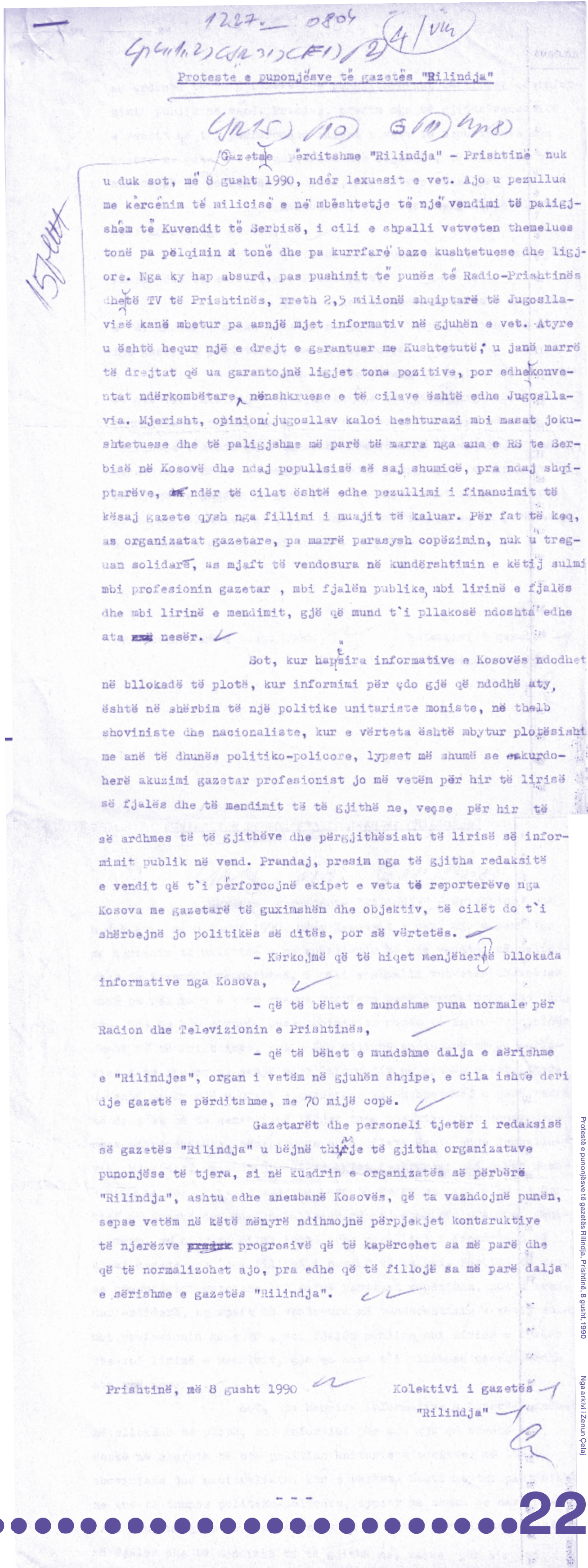
³ Në shtëpinë e Zenun Çelaj

Nga arkivi Zenun Çelaj

Në manifestimin gjithëpopullor të mbajtur në Bishtazhin të Gjakovës, akademik Musa Haxhiu solemnisht ia dorëzoi Imzot Nikë Prelajt fletëdëshmi në e pranimit të Nënës Tereze anëtare nderi të Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës.

PROTESTË E PUNONJËSVE TË GAZETËS RILINDJA, PRISHTINË, 8 GUSHT, 1990

Proteste e punonjëseve të gazetës Rilindja, Prishtinë, 8 gusht, 1990

Nga arkivi Zenun Çelaj

DY VJET PAS GREVËS SË URISË NË «RILINDJE»

Diçka, megjithatë, mbeti

Pse hymë në grevë? Ç'fituam e ç'humbëm? Ata që deshën t'i japin ngjyrë tjetër grevës, tani ku janë? Adem Demaçi hyri në grevë që të bëhej theror i lirisë së fjalës, por e ndërpreu se të tjerët s'deshën ta linin vetëm

Si sot, dy vjet më parë, Adem Demaçi ishte ai të cilit iu kujtua që me grevë urie t'i kundërvihej aktit barbar, në vargun e shumë akteve të tjera të tilla të regjimit serb në Kosovë, të vënies së tërë sistemit informativ, botues, grafik e tregtar të «Rilindjes» nën kapuçin e një ndërmarrjeje fantome me emrin «Panorama», që e kishte shpikur Parlamenti serb në Beograd dhe që do të drejtohej po nga serbët. Me një vendim të saj, punëtorët e «Rilindjes» duhej të deklaroheshin nëse dëshironin të vazhdonin marrëdhëniet e punës, kurse patronët e rinj ishin ata që do të vendosnin për t'i pranuar ose jo. Kështu iu përgjigj Demaçi thirrjes së udhëheqjes së instaluar. Ishte ky një refleks i ushqyer i Demaçit, për të cilin ai sakrifikoi gati 28 vjet jetë. Vendimin e mori pa paralajmërim dhe papritmas, siç kishte ndërmarrë vendime shpesh edhe më parë në jetën e tij, por gjithnjë të guximshme dhe me interese kombëtar.

Kush bëri grevë urie

Kur hyri në grevë Ademi, ishte dita e 24-të e majit të vitit 1993. Anëtarët e tjerë të kolektivit, të cilin e drejtonte aso kohe, gazetarët dhe personeli i «Zërit», e ndoqën me respekt: Shaip Beqiri që nga e nesërmja, kurse të tjerët nga mëngjesi i 26 majit: Bardh Hamzaj, Ble- rim Shala, Halil Matoshi, Shpend Vin- ca, Agim Zogaj, Idriz Ulaj, Ali Hajdini, Muhamet Ahmeti, Bejtush Halimi, Ha- qif Mulliqi, Shkelzen Stublla, Milaim Breznica, kurse nga 27 maji – Safet Zej- nullahu dhe Bajram Kosumi. Nga gaze- ta «Rilindja» qysh më 25 maj grevës së urisë të Adem Demaçit iu bashkuan Nehat Islami, Zenun Çelaj, Ibrahim

jetë i lumtur po të vdes për një çështje kaq të madhe, për lirinë e fjalës së shkruar shqipe. Kërkesave të shumta, jashtë «Rilindjes», që të futen në grevë urie, në shenjë solidariteti me aktin e tij, ai iu përgjigj me jo të padiskutueshme. Edhe në ditën kur do të merrte vendim, po ashtu pa paralajmërim, për ndërprerjen e grevës, pas 257 orësh gre- vë, do të qortojë me dëshpërim: «Më penguat ta bëja timen deri në fund. Unë hyra në grevë që të vetëfillohem dhe në këtë mënyrë t'i tregoj botës se ne shqip- tarët dijmë të vdesim për të drejtat to- na».

Kërkesat

Cilat ishin kërkesat e grevistëve?

1. Shfuqizimi i Ligjit mbi themelimin e ndërmarrjes «Panorama», për formimin e të cilës punonjësit e «Rilindjes» nuk ishin konsultuar fare.
2. NSHP «Rilindja» t'i kthehen funksionet dhe të drejtat që i kishte para 5 korrikut të vitit 1990, kur ndaj saj u aplikuan masat e dhunshme,
3. Të mos pengohet shtypi i lirë dhe i pavarur,
4. Të kthehen në punë të gjithë punëtorët e larguar si pasojë e aplikimit të ma- save të dhunshme.
5. Të mundësohet transformimi pronësor i pasurisë së NSHP «Rilindja».

Vetëm kërkesa e tretë u përmbush pjesërisht. Po pate para mund të botosh çka të duash.

Greva, megjithatë, bëri jehonë. Me aktin e fituesit të çmimit «Saharov», pi- kërisht për sakrificat në mbrojtje të li- risë së fjalës, Adem Demaçit dhe të pasu- esve të tij, do të solidarizohen të gjitha partitë dhe shoqatat që tubojnë shqipta- rët në Kosovë, do të solidarizohen per- sonalitetet më të shquara kombëtare dhe shumë organizata e personalitete nga bota. Do të shqetësohet edhe opini- oni ndërkombëtar. Grevistët do t'i vizi- tojnë diplomatë dhe misione të huaja, ndër ta edhe ai i KSBE-së (tash OSBE), që ende ishte në Kosovë. Ky edhe do të përpiqet të ndërmjetësojë për gjetjen e

U fitua apo u humb me grevën?

Që në fillim e kemi ditur se Serbia nuk do ta ndryshojë vendimin. Kemi dashur të tregojmë se nëse jemi të gat- shëm të vetëfillohem për të drejtat to- na, jemi të gatshëm edhe për akte të tje- ra të guximshme. Nuk u humb asgjë më shumë sesa po të mos hynim në grevë.

Mbetën, megjithatë, edhe «Bujku», edhe «Zëri», edhe «Fjala», edhe «Shkëndija», edhe «Kosovarja», edhe «Pionieri». Po del «Koha», «Fjala jo- në», «Harea»... Natyrisht në kushte të

RILINDJA

Me dekretin e kryetarit të Republikës, Josip Broz Tito, gazeta «Rilindja» me 5 shkurt 1970, eshte dekoruar me Urdhrin Vllazërim-Bashklm me Kurore te Arte.

Më 7 shkurt të vitit 1975, me dekretin e kryetarit të Republikës, Josip Broz Titos, «Rilindja» u dekorua me Urdhrin e Meritave për Popull me Yll te Artë.

«Rilindja» më 29 nëntor të vitit 1976 iu dha mirënjohja me 6 lartë në RSFJ Çmimi i KAÇKJ-së.

Zenun ÇELAJ

GAZETARE

QEFISERE NISHEVCI

Unë jam Qefisere Nishevci, jam nga Prishtina. Jam e lindur me 27 janar 1957, domethonë i takoj shekullit të kalumë. Si Muhaxherë jemi familja jonë, domethonë të parët e mi kanë jetu në Serbi pastaj janë shperngulë në fshatin Nishevc që është komuna e Prishtinës. E prej fshatit Nishevc janë shpërngulë në Ballovc ku unë jam lindur. Si gjashtë mujshe kam ardhë në Prishtinë, dhe kom jetu në Prishtinë, domethanë fëmijërinë tem e mbaj në mend këtu si prishtinase. Pastaj shkollën fillore e kom kry në “Naim Frashëri”, të mesmen, gjimnazin në “**Ivo Lola Ribar**” dhe kam përfundu studimet për Gjuhë dhe Letërsi shqipe. Meniherë masi i kom përfundu studimet, në vitin 1982 unë jam punësu si gazetarë në “Zërin e Rinisë”.

Shumë interesant ka qenë, motra ime e ka pa ni letër që ishte ni konkurs edhe unë thash “Wow, qiky është profesioni im, do të konkurroj”, edhe e kisha një farë besimi. Unë për veti e pata kry Gjuhë dhe Letërsi shqipe siç e përmenda edhe më herët, dhe kështu që nuk kisha përvojë për gazetari, por normalisht kam dashur librat, kam lexuar mjaft, fjalorin e kam pasë të pasur, por nuk mjafton për gazetarinë një gjë e tillë, edhe ka qenë ajo thënia, “Ani, gjuni gazetarët në ujë ashtu, dhe ata ashtu mësohen për të notuar”, e kjo ka qenë pak gjë e vështirë për ne si gazetarë. Mirëpo kolegët gjithmonë kanë qenë shumë të mirë, shumë mikpritës edhe shumë të gatshëm për me të ndihmu. Kështu që, jemi formu dalëngadalë si gazetarë, pastaj kemi marrë pjesë edhe në kurse, kanë ardhë njerëz nga Beogradi, kanë dhënë mësim për shkrim të ndryshme, për llojet e shkrimeve të ndryshme, kështu që s'kemi pasur probleme pastaj.

S'pari më kujtohet temën kur ma patën dhanë ka qenë për mua interesant, ka qenë “Arsimi i mesëm i orientuar”. Unë e dija që ekziston ky ‘arsim i mesëm i orientuar’, se ishin ato fazat e ndryshimit të arsimit, të sistemit të arsimit edhe fare nuk e kuptoja si është e mundshme që të ketë anomali të tilla dhe s'më hike në kry si gazetarë, thosha “E pse, e pse?”, e ma vonë kur e bëra ni intervistë me ni psikolog Millien Kokaran, më kujtohet shumë mirë, ai e shpjegoi shumë bukur, ai e shpjegoi se ky ndryshim në sistemin e arsimit ishte dështim i plotë.

Kur kom hi herën e parë në punë ne kemi punu me ato makinat a e dini të shtypit që kanë qenë, s'kemi pasë kompjuter.

Në foto: Qefisere Nishevci Nga arkivi personal i Qefisere Nishevci

Po ato kanë qenë me shtypë “Tap, tap”, edhe unë s'kisha përvojë dhe e shtypja “Cak, cak”, ni shkronjë aty, ni shkronjë aty, edhe njëni Arif, [mendohet] Arifi mbiemrin, Qerim Arifi më duket, ose... nejse. Ndoshta ajo s'është me rëndësi, mirëpo ishte shkrimtar. Dhe ai e zgjati krytë edhe, “Ha, a po të duhet patrulla e policisë me t'i gjetë shkronjat?”, edhe tjetër gjë interesante kur kom punu në “Zëri”, unë pata dëgju për shkrimtarë të ndryshëm edhe tani nuk i dijsa, i shifsha disa figura “Mirëdita, mirëdita”, përshëndeteshim në lift e kështu, e tek ma vonë e merjra vesh “Ha, po ky qenka ky? Ky qenka ky shkrimtar” [qeshë]. E ma vonë e lidhsha personin me ftyrën, me personalitetin e tij, edhe ka qenë interesant me punu me intelektualë e me njerëz që për shembull me librat e tyre jemi rritë ose me poezitë e tyne.

Puna jonë ka qenë e lidhun me terren edhe me mbledhje, aktivitetet i kemi bo bashkë, serbë, shqiptarë krejt kemi marrë pjesë në ato mbledhje. Aty jemi formu, aty e kemi gjetë kolegë, aty kemi

shkëmby mendime. Normal që për shembull, ni profesion mësohet prej ni personi që ka ma shumë përvojë, prej atyre që kanë ma shumë përvojë. Janë tregu të hapun me ne, me na tregu, “Bëne këtë, bëne këtë, ekziston ky problem, shko atje”, edhe kështu që puna jonë nuk ka qenë e lidhur për zyre. Në zyre kemi shku, kemi shkru artikuj, kemi mbajtë ndonjëherë mbledhje, kur ka dalë “Zëri” për shembull, numri, e kemi komentu cili shkrim ka qenë më i mirë. Të parin në fillim ne kemi pasë bllokun, lapsin e kemi marrë shënime. Kjo ka qenë pak e lodhshme se ndonjëherë ka njerëz që flasin shumë bukur, e ti s'munesh me arritë me i marrë krejt. E tani domethonë, e kemi zhvillu ne gazetarët në atë kohë atë aftësinë që me shkrujt senet kryesore, shumë interesant se zhvillohet ajo, se me punën që bon zhvillohet.

Ma vonë, magnetofon kemi përdor, ato të voglat, po mu më vinte vështirë me magnetofon, se me magnetofon shumë gjatë, e kështu i kisha dyat, kisha qef

me i përdorë dyat, edhe shkrimin, se në shkrim e shkruaja për shembull fjalën çelës, ajo që më interesonte më shumë, e tani kur e dëgjoja krejt, më shumë kohë më merrte. Por, një gjë që është dashur me bo është dashur me shkru mënjëherë, se ti s'munesh me pritë, për shembull me pritë se munesh me harru, e ke në kokë, e din se çka ka thanë personi, i ki shënimet, edhe kështu kemi shtypë, ka qenë ma vështirë. Tash kur e mendoj, kur kemi deshtë me bo prezantimin e ni personi, ose kur kemi dashtë me bo ni intervistë me ni person, u dashtë me shku me ni ven, në arkivë me pa çfarë personaliteti është, çka ka shkru, çka ka ba, edhe aty krejt m'i mbledhë ato shënime, me marrë shënime, me qenë të përgatitun kur e bojmë intervistën me dikun. Se kur e bon ti një intervistë me një person ti duhesh me ditë për jetën e tij, çfarë punë ka ba, sa ka punu, çfarë intervista, në mënyrë që ti me pasë çka me pyet. **Ti një punë nëse don me ba mirë duhet me shkru të vërtetën, ti prej tavolinës nuk mundesh me shkru tema të vërteta.** Për shembull, kur don me shkru një temë, për shembull me nxënësit ke qef, unë domethanë e kisha këtë rubrikë, kisha qef me e ndi mendimin e nxënësve, nuk muj une me shkru prej tavolinës një koment për çka mendojnë nxënësit për një çështje të caktuar pa bisedu me ta. Kështu që duhet me shku në terren, me shku me vizitu shkollat, me pa çfarë probleme kanë. Për shembull një kohë nuk dihej a kemi gjimnaz matematikor a s'kemi, edhe duhet me shku atje me folë me drejtorin, me nxënësit, me pa në terren si është situata.

Një temë që nuk kam mujtë me shkru, ka qenë një temë shumë e dhimbshme një kohë, që ka qenë për këta ushtarët që na i binin të vrrarë, edhe kur dlinim në rrugë edhe shihnim fotografi të njerëzve të ri, edhe një herë një redaktor më pat thanë për të shkruar për një, dhe unë e pata shkru. Po aty kërkohet me cenzurë me shkujt që ky ka qenë vrasës, por nuk dihej se ishte vrrarës, ai u kthye i vramë, por, kinse ai ka vra dikënd, edhe unë nuk e shkrova këtë - që ka qenë vrasës, edhe ma vonë ai ma redaktoi më tha duhet ta shkruajsh, thash, “Jo se nuk e di”, kur tha, “As unë nuk e di”. E diqysh kisha qef me e ba najfarë komenti për qito gjana, po ishte temë që nuk prekej në atë kohë sepse ishte situata e tillë, domethanë në atë kohë ka pasë cenzurë, ndonjëherë kur të dhemb zemra për diçka ti ke qef me shkru, me folë me bërtitë me thanë, “Pse po ndodhin këto gjana?” po nuk ka mundësi ndonjëherë.

"Për mos me u harrue: Helminet mars e prill 1990" Nga: profili personal i Ilaz Bylykbashit, postuar më 8 shtator 2022 Foto e shkrepur nga Ilaz Bylykbashi

Edhe tani në atë kohë ka qenë një sistem shumë interesant, gjërat që ndodhën, ma interesante, ma të dhimbshme që kanë qenë, kanë qenë koha e helmimeve. E u nisëm për me shku në Podujevë me një grup që e kishim domethënë shoferin e ata reporterin e ata, edhe na patëm dëgju se atje katër nxanës me një klasë janë helmue, edhe nuk po dihet qysh.

~ Ambienti i punës në terren gjatë helmimeve në shkollë ~

Edhe na u nisëm, edhe tu shku ne rrugës po vinin kerret përballë nesh me një shpejtësi [imiton zhurmën e makinave në shpejtësi], edhe ky shoferi po thotë, "O shpresoj që nuk është ajo që po e mendoj..." edhe s'kishim nevojë me e komentu na thamë, "O shpresoj që nuk është ajo që po e mendojmë", por ishte. I kishin vu nxanësit nëpër kerre, nëpër kamione, edhe me shpejtësi shumë të madhe i qonin në spital.

"O SHPRESOJ QË NUK ËSHTË AJO QË PO E MENDOJMË", POR ISHTE. I KISHIN VU NXANËSIT NËPËR KERRE, NËPËR KAMIONE, EDHE ME SHPEJTËSI SHUMË TË MADHE I QONIN NË SPITAL

Po në spital ishin mbyllë dyert, kishin dalë studentët me tesha të bardha provonin me ju dhanë ndihmë, edhe ne u kthym, edhe ne deshtëm me iu ndihmu, edhe ne thamë me marrë dikond prej atij kamionit me qitë në kerr tonë. E ne nuk mendonim se nëse ti e merr një person të kontaminum që është me helm, mundesh edhe ti me u kontaminu, e ne i morrëm. Megjithatë ne s'mendonim për vetën në atë moment edhe më kujtohet shumë mirë njena e ka pasë emrin Vjollca Gashi edhe ajo më tha [përshtëpëritë] "A mundesh me mi ngre flokët?" Ata domethanë kishin qasi dhimbje sa

i ngrehshin flokët, po kjo s'kish mundësi, edhe më tha mua, "A mundesh me mi ngre flokët, me mi shkulë?" unë thash, "O Zot, ki mëshirë!" dyert e hapura rrugës, gratë, nanat tu kajtë, tu shiku çfarë ndodhte, ka qenë... qikjo ka qenë shumë e tmerrshme.

Në atë kohë, meqenëse ka qenë një periudhë e kohës kur unë isha... ishte sistemi komunist pastaj erdhi. Unë e mbërriva edhe pluralizmin politik, kur njerëzit u liruuan më shumë me folë, këtu mund të vërejmë disa ndryshime, për shembull kur të shkonim në fabrika me i vetë punëtorët në atë kohën e komunizmit, "Si keni punët?" Ata thonin, "A është për gazeta?" - "Mirë shumë i kemi". *Por, nuk ka qenë ajo liria për me folë, komunizmi këtë e ka pasë sjellë, dyfytërsinë*, "Ti duhet me thanë qishtu, ti duhet mu bo qishtu, ti duhet qishtu me u paraqitë". Kurse më vonë kur erdhi pluralizmi politik kur njëzit fillunë me u çliru prej sistemit që, "Ti duhet qishtu, duhet qishtu, duhet me thanë qishtu", nisën me folë ma sinqerisht. Edhe kjo e bënë, shkrimin e bënë ma të bukur edhe gjithëka që është në jetë, edhe arti, edhe krejt është më e bukur kur është e vërteta aty.

Unë për vete nuk kisha qef, nuk e doja shumë politikën se s'kam qenë komuniste asnjëherë. S'kam pasë asnjëherë librezën e kuqe. Ka qenë shumë interesant, kur isha nxënëse kur më thoshin, "Eja të bëhesh...", sepse aty për shembull nëse ishe po e zamë nxënëse e shkëlqyeshme, ose në fakultet nëse ishe studente e shkëlqyeshme, ata të ftonin që të bëheshe pjesëtare e Partisë Komuniste e Lidhjes Komuniste e kështu. Edhe unë asnjëherë nuk doja sepse m'dukej se fjalori i tyre ishte gjithmonë i kufizum, e kishin një këndvështrim të posaçëm për gjëra edhe mua s'më pëlqente kjo gjë edhe nuk dëshiroja. Kur konkurova në "Zëri" ata as nuk e dinin që unë asnjëherë nuk kam marrë pjesë në këto lidhjet komuniste, në këto organizata komuniste, s'kam qenë aktiviste, nuk e dinin. Nuk më pyetën edhe thjeshtë unë çova dokumentet që kishin kërkuar, fakultetin e pata kry me notë mesatare shumë të lartë edhe kaq ishte për mua.

Por njëher na ndodhi që shkua në Beograd ne. Ishte dyzet vjetori i formimit të "Zërit tonë", "Zërit të Rinisë", edhe shkua në Beograd në Dedinjë për të nderuar varrin e Titos ose personalitetin e Titos më mirë me thanë, ne jse personalitetin e tij. Po për të dërguar lule atje, si ishte atëherë sistemi, bëheshin gjëra të tilla, edhe kur shkova atje, në atë kohë Hashim Rexhepi nuk e njihni ndoshta ju, por ishte një person që merrej me politikë edhe i kishte rënë rasti që ai të ishte kryetar i Lidhjes së Rinisë së Jugosllavisë sepse në atë kohë zgjidheshin kryetarë prej vendeve prej, për shembull, e dini Jugosllavia ka qenë e përbërë prej gjashtë

republikave dhe dy krahinave, që me radhë prej secilës krahinë ose repubikë zgjedhej kryetari i cili do të përfaqësonte popullin e vet. Neve atë vit e kishim shqiptarë, kështu që ne vizituam Dedinjën, vizituam vendin ku është lindur Tito, edhe kështu. Edhe na ra me bisedu, kur i thash unë atij, "Unë s'jam komuniste", ai tha, "Si është e mundur, ti s'je komuniste? Ti punon në Zërin e Rinisë që është organ i Lidhjes Komuniste, është organ i Lidhjes së Rinisë Socialiste", tha, "S'është e mundshme që ti s'je". I thash, "Jo, nuk jam as me zemër, po as librezën s'e kom marrë". "Pse s'e ke marrë?" I tregova, thash, "*Unë s'kam interesim për atë librezë*", thash, "Ata disa aktivistë tu tregu që janë aktivistë, m'kanë propozu por unë nuk e morra." Edhe nuk e kisha kurrë. E tani ka qenë interesant se veç unë edhe njëfarë Nysret Metarapi, ka qenë foto-reporter, i ndjerë është tash, kemi qenë kështu, edhe unë e ai fillisnim ndonjëherë kështu, [përshtëpëritë] "*A ja ne s'jemi komunistë, komunizmi s'është në rregull...*" [qeshë].

"A JA NE S'JEMI KOMUNISTË, KOMUNIZMI S'ËSHTË NË RREGULL..." [QESHË].

Edhe kur erdh puna që ndryshoi sistemi, kur Ibrahim Rugova shkoi në Amerikë, e kur u kthyen njerëzit, e kur u kthyen gazetarët u përshëndesnin, "Zoti e bekoftë Kosovën", në kuptimin, me këtë dëshironin të thoshin se ne s'jemi më komunistë. Edhe njerëzit filluen ti hedhnin ato librezat e kuqe në tokë sepse edhe kjo Lidhja Komuniste ishte një nye me Serbinë, se i binte thua se jemi njëjtë me ta. Kështu që u shkëputëm nga ata, dhe i hedhnin ato librezat e kuqe, edhe une e Nysret Metarapi thoshim, "Ah, të ju themi këtyre, ju ka ra diçka, ju ka ra diçka n'tokë", [qeshë].

Edhe unë nuk kam punu tërë jetën si gazetar, kam punu dymbdhjetë vjet si gazetar, pastaj kam punu me UNMIK-un si përkthyes, pastaj në fund të fundit, sepse tash jam e pensionuar unë, kam punuar si mësimdhënëse e gjuhës dhe letërsisë shqipe me nxënës.

Krejt njerëzit në atë kohë *kanë thanë se gazetaria është një punë që nuk t'len me jetu gjatë, unë e mohoj këtë se nuk kam qef me pranu, po ashtu ka qenë, ashtu thuhej dhe ka qenë një punë që e kanë konsideru si një punë me shumë stres*. Po për shembull, nuk ka qenë si punët e tjera që i kam ba ma vonë, domethanë që e kemi orarin e caktum edhe ne jemi argëtu shpesh-herë në terren. Kemi ba shaka të ndryshme, kemi qeshë shumë, edhe e kemi rrespektu njëri-tjetrin, kemi qenë një grup që e kemi dashtë njëri-tjetrin, e që ende kemi dashuri për njëri-tjetrin, për shembull kur e kujtoj Valentina Sarçinin, sa here e shoh, ne përqaferi, çmallemi, duhemi, kemi pasë raporte të mira me njëri-tjetrin. Është pak si...i ngjanë pak jetës shkollore, a e ke pa qysh është njëfarë dashurie mes njëri-tjetrit. Ashtu është...

Çka kam mësu shumë për arsimin, kam mësu që plan-programi është dhe duhet të zbatohet por, është me rëndësi personi. Për shembull, nxanësi është një person nuk mundësh me marrë ti [imiton zhurmën e makinave] si mekanike... gjë mekanike, është person ka probleme sigurisht. Mund t'ketë probleme familjare, pastaj janë problemet e moshës, mund të kenë probleme të ndryshme të moshës. Ti duhet me i kuptu si njerëz me i ofru me dashuri, aq sa mundesh se për shembull, një person që e ki afër ti s'mundesh me i dhanë atij ku me ditë çka por një obligim që e kemi është me i dhanë respekt, pranueshmëri, e dashuri. Që nuk kushtojnë po mund të jenë shumë të vlefshme.

Kjo më ka ndihmu shumë pasi kam lexu shumë për nxënësit dhe për raportet e nxanësve me arsimtarë, edhe këto veti kam pasë qef me i pasë dhe shumë mirë jam nda me nxënësit. Kur jam pensionu e ashtu më kanë mungu, e i kam përqaflu, disa prej tyre ende më shkruajnë dhe kam raporte shumë të mira me ta.

Në redaksinë e gazetës "Rilindja"

Gazetarët i dorëzuan librezat partiake

Në sh një proteste për shkak të gjendjes në Kosovë, për shkak të

përgjgjësisë së LK të Kosovës që po zbaton politikë shoveniste

antishiptare dhe antipopullore, gazetarët e të vetmes gazetë të

përditshme në gjuhën shipe në RSFJ, pra të gazetës "Rilindja" në

Prishtinë, lëshuan masivisht radhët e LKJ-së

Në shenjë proteste për shkak të gjakderdhjes në Kosovë, si

pasojë e politikës shoveniste antishqiptare dhe antipopullore, ë

po zbatohet në vazhdimësi tash e shumë vjet, që Kosovën e sheh ve-

tëm si çështje serbe e jo si çështje të mbarë popullsisë së saj,

për shkak të përgjegjësisë së plotë të LK të Kosovës që tani nuk

është më parti e popullit, ë nuk përfaqëson interesat njerëzore e

kombëtare të shqiptarëve, por përkundrazi me punën e vet i ka kon-

tribuar pakërisht gjakderdhjes në u shkaktua në Kosovë, ë marrë-

dhëniet ndërnacionale dhe ato ndërnjerëzore i ka kërcësuar deri në

pikën e vlimit, që ka treguar mungesë të plotë aftësish për zgjidhjer

e krizës kosovare, gazetarët dhe punëtorët e "Rilindjes", përmes dek-

larimit me shkrim individual, dje masivisht lëshuan radhët e LKJ-së,

kështu që në fakt në këtë redaksi nuk ekziston më organizatë par-

tiake.

punëtorët e gazetës
"Rilindja"

FLORA BROVINA

GAZETARE DHE MJEKE

Quhem Flora Brovina, jam e lindur me 30 shtator 1949 në Skenderaj, Drenicë. Me profesion jam tash pensioniste, ish politikanë, domethanë në kuptimin deputete në gjashtë mandate, të parlamentit të Kosovës. Me përvojë shumë vjeçare si pediatre, me studime të kryera në Zagreb, me postdiplomë dhe specializim. Ish gazetare e Rilindjes dhe për këtë intervistë shumë e lumtur që pata mundësinë me folë për Rilindjen.

Unë isha studente e Mjekësisë dhe nuk kisha ëndërru ndonjëherë që të bëhem gazetare, mirëpo ndodhi që gjatë studimeve fillestare që i fillova në Beograd, atje kam dëgju vitin e parë dhe të dytë, i kam dhanë provimet e vitit të parë. Mora një inspirim nga Televizioni i Prishtinës që u jepeshte nga Beogradi, dhe fillova të merrem me

Në foto: Flora Brovina Nga arkivi personal i Flora Brovinës

gazetarinë hera e parë. Dhe, fillimi ishte një reportazh për teknologjen e parë studente ishte ajo atëhere, Hafize Avdiu, e cila ishte nga Mitrovica dhe ishte studentja e parë në fakultetin e Teknologjisë, pra inxhinierja e parë shqiptare në Kosovë, teknologe. E kjo më inspiroi dhe unë bëra një reportazh për te që pati shumë sukses. Kjo është fillesa e ime, një inspirim që nuk e dita që e kam por e zbulova atje.

Mirëpo, unë shpejt mas kësaj, domethonë në vitin e dytë, do të kthehem në fakultetin e Prishtinës mbasi që këtu ishte hapë Mjekësia, dhe masi jetoj në Prishtinë, unë e kisha shumë lehtë të studioj këtu. Kur e pashë shpalljen, unë kisha fillu të drejtën me thanë, kisha fillu edhe të botoj vjersha, e ndoshta si sididë me burrin tim, sepse në atë kohë nuk kishte shumë poete.

▬▬▬ Ambient i hollit të Rilindjes ▬▬▬

100 veta ishin në konkursin që u hap në Rilindje. Ishte një sallë shumë e madhe, kishte njerëz që unë i njifja, kështu si figura të njohura ose autorë, ose diçka, mirëpo, kishte edhe femra dhe hyra në sallë, pak e dëshprume nga gjithë ajo konkurrencë, nuk e dija se a do të pranohem. Dhe nejse, e plotësova, pyetje shumë kishte, dhe kur dëgjova që jam pranuar, thash “Pse do të më kenë pranuar?”, “Pse a thu?”, “A kam ditë a thu prej 100 mirë?”, “Po, sigurisht, pse jom femër”,

dhe kështu nuk pranoj me qenë. Edhe shkova te redaktori... shkova atë ditë, i thash “M’falni kom ardhë”, tha “A sa mirë”, më priti shumë mirë. I thash, “I kom dy pyetje, e para osht’ pse më keni pranuar? Pse jom femër?” thash, “Po ju tregoj të drejtën i kam dy arsye”. I thash, “Unë jam studente e fakultetit të Mjekësisë, asni student nuk punon në fakultetin e Mjekësisë, osht’ qaq fakultet i vështirë sa s’ki mundësi me punu, dhe unë nuk kam kohë me mësu tashti gazetari. Por a më keni pranuar pse kom ditë, a pse jom femër? Qe kjo është pyetja”. Tha “Prit” tha, “Ulu”. I mori dosjet edhe më tha, “Vetëm një para teje ka ditë ma mirë se ti dhe ai është Jusuf Gërvalla”. Isha shumë e lumtur që më tha, tha “Në pyetjet që je përgjegj, jemi befasu që mund të zgjedhim edhe gazetare edhe reportere e sportit, sepse e ke ditë”. Atëherë është mbajtë Olimpiada në München, dhe unë paskam qëllu në rezultatet e sportit atje, çfarë kanë qenë, ku ne s’kemi marrë pjesë, por unë i kam përcjellë, dhe ky ishte një frymëzim, thash, “Mirë, atëherë”, e pranova kur m’u argumentuan të gjitha këto. Tani, e përfundova pse kom hy.

Nga gazetaria do të marr qaq shumë dashuri, do të marr qaq shumë... do të më mësojë qaq shumë me jetën,sa që unë i mbetem asaj borxh. Nga gazetaria sikur fluturoja sikur një flutur

Nga gazetaria do të marr qaq shumë dashuri, do të marr qaq shumë... do të më mësojë qaq shumë me jetën, sa që unë i mbetem asaj borxh. Nga gazetaria sikur fluturoja sikur një flutur, si... kurrë s’kam punu në një televizion, në këto mediumet e tjera, vetëm në gazetë. Por ishte diçka vetë Rilindja, ishte një simbol i ni shprese, i ni hapje, e gjitha aksioneve, ose e ecjeve tutje. Takimi i parë me personalitete, që unë i kisha njoftë vetëm përmes leximit ishte gjithashtu... e të drejtën me thonë atë kohë ju se besoni, por po flas për një kohë, 50 e sa vjet, gati 60 a, 50 e sa, unë i kam 74 tash, gazeta kishe rubrika të veçanta. Disa u morrën Jusufi e këta, kaluan në rubrikën e kulturës, unë për shkak të asaj që m’u dha, edhe pse praktikante do t’a përcjellja shëndetësinë dhe çështjet sociale. T’drejtën, t’drejtën, kjo, e përcjellja, dhe njohja me çështjet sociale, edhe prej babit tim, por edhe prej përvojës në gazetari, shumë më ka ndihmu edhe si deputete.

E tani, përvoja ime ishte shumë e çuditshme, sepse edhe bashkëbiseduesit shpesh herë ishin burra, dhe në terren duhet të shkojsh me ta, me burra, me gazetarë, me fotoreporterë, me shofera. Por u mësova dhe kjo më ka bo shumë të pavarur, kjo ma ka dhuru lirinë. Përveç bazës materiale, se rrogat ishin të vogla, sa për ta mbajtë vetën si ni bursë e studentit, por këtë pavarësi personale, ma ka mësu gazetaria. Sidomos dashurinë për Kosovën. Sepse hap ëm hap, e... s’po them n’shipi ëm shpi, por do t’a them, se edhe n’shipi ëm shpi gati kom shëtitë si gazetarë. Ka pasë edhe momente të mira, edhe momente të vështira, por ka pasë edhe momente pak ma të lehta. Një ndër ato të vështira ka qenë epidemitë, epidemia e Variolës, epidemia e Tifos në regjionin e Rahovecit, në regjionin e rrethit të Prizrenit ku unë gati çdo ditë kom shku edhe kom kontakti dhe kom referu për gjendjen atje. Sikur tash kur ka urgjenca e dini kur epidemia kur ishte. Tjetër, ndonjëherë merrshim aksionin ne vetë, që të frymëzojmë shkollimin e femrave, dhe vetë prezenca ime ishte një fakt që jam aty, dhe “Ja, në qoftëse ju pëlqen modeli dhe vajza e juaj këtë model le ta merr”. Prandaj duhesha me qenë shumë me takt në komunikim me këta njerëz. Ndonjëhere i disha rrethanat, ndonjëherë jo.

Gjatë redaktimit të shkimeve Në foto: Flora Brovina Nga arkivi personal i Flora Brovinës

▬▬▬ Ambient në makinë gjatë vozitjes në fshat ▬▬▬

Në aksionin për shkollimin e vajzave, e mu m’u caktu terreni i Drenicës, kështu që kur shkova isha e shkarkume prej paragjykimeve, ose prej asaj normave të sjelljes. Por i dija normat e sjelljes, qytetarët tonë, prandaj nuk kisha problem në këtë pikëpamje.

Para disa ditëve në Gllanasellë, kështu është qujtë përpara, tash Driton, një fshat, u mbajt një tubim i luftëtarëve, u qel një pllakë përkujtimore dhe isha e ftuar nga familja Lladrovci, nga shoktë e Adem Jasharit. Dhe e pata një pritje të veçantë, dhe pasi u kry manifestimi, desha të takohem me gratë, e kjo për herë të parë po e tregoj këtë ngjarje, që e kam shumë... shumë më ka lanë përshtypje. Kanë kalu pra shumë vite, edhe njëna nga ato, që dukeshte sipas veshjes ma e emancipume, erdhi më përqafoi dhe më tha, “Doktorreshë, sa kom qef që të shof”, tha “Je ti ajo që ke bo që unë t’jem ma e shkolluara në këtë mes dhe sot punoj”, thash “Nuk po kuptoj” a din, “Si ka ndodhë kjo punë, sepse mund ta kem harru?”, tha, “Ti ke ardhë dhe ke folë me gjyshin tim, e pllaka po hapet për gjyshin tim, sot kjo ceremoni u mbajt për gjyshin, dhe ti ke ardhë”. E çka ka ndodhë, tashti çka ka ndodhë e vërteta? Unë kam shku, pa e ditë zakonin, kom trokitë në derë, kom thonë “Mirëdita”, “Mirëdita”, kam thanë, “Kush asht’ ma i vjetri në shpi?”, ka thanë “Gjyshi”, “Po ku është gjyshi?”, ka thanë “Këtu”. Unë e dijsa që ata kanë vajza që nuk i lajnë t’shkojnë në shkollë, dhe u ula me gjyshin, them, “Ta dërgoni vajzën në shkollë”, kështu, kështu... Fola me të dhe ai ma dha dorën. Kaq, [qeshë lehtë] kaq ka qenë.

Kur hymë në Rilindje, ende s’ishte kry kjo pjesë, nuk ishte kry, dhe hymë në katin e pestë. Të drejtën, ka pasë në fillim disa probleme, ka pasë me ashensorin, ka pasë probleme me nxemjen, por ishte një hapësirë shumë e madhe, sidomos pamja t’jepte një frymëmarrje. Mirëpo për fat nuk do të punoj shumë gjatë, në këtë objekt. Diplomova, dhe po prisja me m’thanë, “A po kalon, në mjekësinë e punës?”. Dhe bona kërkesën, që të ma japin specializimin, edhe të shkoj të specializoj në mjekësinë e punës. “Oh” tha, “Jo”, m’tha redaktori që deri dje e kisha, tha, “Si po mendon, ti me shku tash me specializu?”, ai mendonte se do të shkoj dikund e do të vonohem katër vjet. Tha “Jo” tha, “Na e shpallim konkursin edhe vjen, punëtori i gatshëm, mjeku i gatshëm specialist”. Ajo qaq më la pështypje e thash, “Po, unë, edhe të gjithë punëtorët kemi kursy për këtë objekt, edhe kemi andrru për vendet tona të punës, sigurisht e kemi pasë një synim, edhe unë kam ndejtë qaq gjatë, qaq gjatë pa shku në profesionin tem, ku isha zhvillu, t’u pritë që do ta marr këtë ambulancë”. Dhe u revoltova shumë, dhe, edhe pse kisha diplomu, pra punova edhe një vjet e sa si gazetare. Ishte viti ‘81, ishte viti shumë i vështirë, për dallim prej atyne viteve, që i përmenda që ishin ma të bukurat, e ky vit ishte i vështirë, politikisht. U bonë demonstratat, shoku im më i ngushtë, iku prej Kosovës, pra Jusufi. Atë e kisha shokun më të ngushtë, edhe që ja shprehsha të gjitha revoltën time, nganjëhere më kritikonte. Ndonjëherë desha t’jem pjesë e ilegales, tha “Jo, ti jo, sepse ti e ki familjen të etiketume dhe mënjëherë bien në sy dhe na dëmton”, dhe thot, “E dyta për shkak se do të vjen momenti dhe ti do ta dish vetë se ku të bashkohesh, pra në atë moment ti e din ku e vendin dhe do të jesh pjesë e jona, po momentalisht kursehu”. Edhe kështu ndodhi. Fillunë politika ndryshe, njerëz tjerë u avancunë, filloi ni diçka që më nuk më pëlqente mo në Rilindje, ni diçka që u ballafaqova, që ishte më e randa, përpos kësaj të Mjekësisë, ishte temat e imponume, tema, për shembull “Merre temën, shkruj kundër doktorreshës

Sadete Mekuli, kundër”, unë me shkru për Sadete Mekuli, kundër, për mu ishte idoli i Mjekësisë, e si t’shkruj kundër? Thash, “Unë kurrë s’shkruj kundër, nuk do ta bëj”, “A din që dënohesh?”. “Po dënom de hajt”, qe. Dhe erdhën njerëzit e dyshimtë aty tashti në krye, të drejtën me thanë, protesat e studentëve më banë që të filloj punën para se të inkuadrohem në profesion. Mjekët mungonin, mjekë shqiptarë s’kishte, e kisha vendosë tani të punoj.

Dhe e lashë Rilindjen. E në Rilindje ma kurrë s’kom shku. Domethonë e kom atë... a din kur, e ke një dashuri të madhe edhe ndahesh edhe thu, “As mos t’a shoh rrugës se më shqetëson”, e qe qajo osht’. S’di kush m’tha që ish hapë një ekspozitë e fotove të fëmive viktime të luftës, dhe pyeta, “Ku?”, tha “Në foajenë e objektit të qeverisë”, thash, “Në Rilindje?”, tha, “Po”, oh thash sa keq, vetë me vete, “Nuk mund të shkoj”. Më lidhet me gjithçka. Dhe kur u bo objekti, objekt i shtetit, s’e di çfarë ndjenje kom pasë, diqysh kom mendu që do t’a bon objektin e vetë, sepse u morrën dy tri objekte, nuk ishte zgjidhje shumë e mençur, edhe kuvendi u morr, edhe presidenca dhe kuvendi domethonë sot e asaj dite, deputetët s’kanë asnjë dhomë ku mund të pranojnë palët, edhe gazetaria u shu.

Unë i kom kushtu edhe poezi, jo Rilindjes, po kioskut të Rilindjes, ku shkojmë e blejmë gazeta. Sot për shembull kom mall për një gazetë që quhet “Rilindje” dhe thjeshtë e ndje mungesën sikur të më kishte vdekë një pjesë e përvojës time jetësore, dhe do të ju lexoj poezinë.

Në foto: Flora Brovina Nga arkivi personal i Flora Brovinës

Rebelimin s'ta shuan as prangat kur t'i vuan Në qytetin e studentëve Durë lidhur rri kryeneqe pret T'a rilindin t'a rinojnë të ia heqin prangat.

"Gazeta Rilindja - Shkollë për historinë e gazetarisë në robëri" Nga: profili personal i Ilaz Bylykbashit, postuar më 8 shtator 2022 Foto: Ilaz Bylykbashi

MIRSAD KRASNIQI

Quhem Mirsad Krasniqi jom i lindur në vitin 1960. Edhe une si shumica e moshatarëve të mi kom pasë një fëmijëri relativisht të mirë, unë së paku mund të them për vetën do të thotë, sepse baba ka punue, edhe baba në Redaksinë e Botimeve Rilindja, kështu që kishim një jetë modeste. Shkollën fillore domethonë, tetë klasa atëherë ishin domethënë, e kam krye në shkollën fillore "Ganimete

aty janë njerëz shumë të mëdhaj". Kom pasë shumë, shumë tremë, edhe pse ni djalosh prej 20, 21 vjet... kisha shumë tremë të madhe, por me kalimin e kohës e pashë që Rilindja ka qenë ni kolektiv shumë, shumë i mirë. Do të thotë jom punësu në vitin 1981, me 21 mars. Kom fillu domethanë si punëtor t'them kështu, i thjeshtë, kom punu gjithçka. Nji, s'ju kom frigu punës, po e bojsha me pasion. Po në anën tjetër,

po ju thom edhe nji të vërtetë, sepse edhe baba ka punu aty edhe ka qenë punëtor i thjeshtë baba, po ka qenë shumë, shumë i mirë edhe sigurisht si pasojë e asaj, më kanë thirrë edhe mue, domethonë që ta ndihmoj familjen.

UNË S'E KOM MENDU SE NJË DITË DO T'JEM EDHE UNE PJESË E RILINDJES

AMBIENT I PUNËS NË DEPO

Fillova si punëtor i thjeshtë në deponë e librit, domethonë bëja gjithçka, t'u fillu prej pastrimit të deposë, paqetimit të librave, shpërndarjes së librit, gjithçka. Edhe të ju thom të drejtën, nuk doja që ta, kështu t'them, ta korisë babën, që mos t'thonë, "Shife, ne e morrëm djalin tënd në punë, e ky nuk po punon". Edhe nji të ju thom, tash pa modesti kështu pak po e hjekum, dy herë jom shpallë punëtori ma i mirë i Rilindjes, në mesin e të gjithë atyne gazetarëve, e të gjithë atyne shkrimtarëve.

Trajnerët dhe mundësit në kamp të stërvitjes, Brezovicë Në foto: Mirsad Krasniqi, në mes në të djathtë Nga arkivi personal i Mirsad Krasniqit

Tërbeshi" në fshatin Llukarë. Unë kam lindë në fshatin Nakovc, po shkolla ka qenë aty. Gjimnazin e kom kry në gjimnazin atëherë u qujke "Ivo Lola Ribar", tash është "Sami Frashëri". Kujtime të paharrueshme, po ju thom të drejtën, gjatë shkollimit në gjimnaz ndoshta do t'thoni cila ka qenë dita ma monotone, po ju thom sepse atëherë ka pasë punue edhe osht shku në shkolla edhe të shtuneve, për mu ka qenë dita e diel ma e keqja, edhe pse ditë pushimi. Sepse vërtetë kemi qenë ni klasë që ka mbetë, mos të thom kështu në histori, aq ishim të lidhun me njëri-tjetrin që edhe sot e kësaj dite, do të thotë po e vazhdojmë shoqërimin tonë.

VETEM NJË VIT

domethonë pasi që e kryva gjimnazin, Redaksia e Botimeve Rilindja kishte nevojë për punëtorë, domethonë, unë pata fillu edhe ma herët me punu kështu... kapak kështu në formë private kështu, sepse u botojshin shumë libra dhe ishte nevoja për me i paqetu ato libra, edhe me i que te ata njerëzit të cilët i kishin kontraktue. Domethonë as unë s'e kom mendu se një ditë do t'jem edhe une pjesë e Rilindjes, edhe t'ju them të vërtetën, aq kom pasë tremë, aq kom pas frikë kështu, sepse thojsha, "Aty janë gazetartë, aty janë shkrimtartë,

DY HERË JOM SHPALLË PUNËTORI MA I MIRË I RILINDJES, NË MESIN E TË GJITHË ATYNE GAZETARËVE, E TË GJITHË ATYNE SHKRIMTARËVE.

DEPOJA

jonë ka qenë një depo shumë moderne, ni depo prej 1000 metrave katror, ni depo shumë e madhe, shumë e bukur e rregullume, vend ideal për vendosjen e librave. Ni depo ku i kemi pasë të gjitha, t'ju thom n'të vërtetë ndriqim nuk ka pasë shumë, qajo ishte ndoshta pak si mangësi. Dimrit ishte pak ftoftë sepse nuk ka pasë ngrohje, domethanë edhe pse Rilindja ka pasë ngrohje qëndrore, mirëpo çuditërisht te depotë ka mungu ajo, po them nashta si i ri edhe s'e kom hetu ashtu, po kënaqësi ka qenë me punu. Jom mundue t'jem shumë korrekt, sepse edhe isha edhe ma i riu, domethonë u dashke që të jem edhe ma i dëgjueshmi kushtimisht do të thotë. Në atë deponë ku unë punojsha kishte njerëzve të moshuar, e tash të kërkosh prej tina të punonë sa unë?

Është e pa ndershme. Ai domethonë mirë që po më këshillon çka une me bo, qysh bohet sistemimi i librit, qysh ta zomë në kit' kolonë shkojnë librat për fëmijë, në kit' tjetrin ren shkojnë poezia, në kit' renin shkon romani, këtu tregimet, domethonë. Aty i kom mësue domethanë, edhe pastaj une s'kisha hiç problem me i gjetë, edhe pse i kishim diku 1400-500 tituj, domethonë ti tash 1400-500 tituj, hej mi gjetë, e me ditë ku osht' kjo, ku osht' kjo, ku osht' kjo. Edhe shpesh herë i thojsha vetes, "A thu a kom me mujtë unë?" Kom pasë momente kur thojsha, "Bre çka erdha këtu, pse?", por, shumë shpejtë e zuna hapin.

PUNA

fillojke në ora shtatë edhe mbarojke në ora 15, në tre do të thotë. Në fillim mu më ka ndihmu shumë që ishte

NË TURNIR TË SPORTIT TË
MUNDJES, SALLA E PALLATIT
TË RINISË DHE SPORTIT

Në foto: Mirsad Krasniqi Nga arkivi personal i Mirsad Krasniqit

në cilësinë e shefit të shitjes Abdullah Zeneli, i cili ka bënë një punë titanike, një punë shumë, shumë të madhe në shpërndarjen e librit, në sistemimin e librit. Ai m'ka ndihmu ma së shumti, po edhe të tjerët, por ai duhet me pranue sepse vërtetë ai njeri më ka nejtë ma së afërti, sepse unë kisha nevojë, do të thotë unë nuk e dijsa atë punë. Por, edhe une nuk shkoj shumë kohë dhe e mora të mbarën. Libri te na ka ardhë nga shtypshkronja, ne ishim poshtë, depoja, shtypshkronja ishte nalt, do të thotë edhe me lift, kur dilshin librat, me lift i zbritshin poshtë, unë i merrja, i sistemoja, i rregulloja, do të thotë qishtu. Vërtetë prapë duhet t'a ceki Abdullah Zenelin, ni punëtor shumë i madh, që e ka vu në binar do të thotë, se kur të vuhet në binar sa do që të jetë puna e randë, shkon lehtë. E ka qenë ni formë, u qujke e automatit, do të thotë automat, që çdo libër që dilke ne ja u qojshim bibliotekave komunale, po edhe Bibliotekës Kombëtare edhe disa shkollave. Osht' botue ni libër mrena ni jave ma së shumti, ishin veç të gatshme për lexim nga nxonësit duke i furnizuar shkollat, këto bibliotekat komunale edhe Bibliotekën Kombëtare. Po edhe kjo, "A ka shku edhe libri jashtë?" po, ka shku edhe libri jashtë, në panairë të ndryshme. Unë kam pasë fatin të shkoj

titit '81, do të thotë t'u mos llogaritë një
vite shërbim ushtarak '87-'88 domethanë
deri pas viteve '90 kur erdhen masat e
dhunshme, domethanë u mbyll Rilindja,
u mbyllën librat. Po ne vazhduam
prap, sikur ta quajmë rezistencë sikur
shkollat, domethanë na vazhduam
botua. Ne u takojshim përballë ka qenë
kafë "Koha", aty u bojke i tërë aktiviteti,
madje aty është mbajët edhe një, se
di ndoshta shumë ekspozita shitëse
edhe të librit. Po, në kafe "Koha", në
Rilindja me pronar Ramiz Bala, tani
është afër Hotel Prishtina, po aty është
domethënë ajo kafe "Koha". Ajo ka bërë
shumë jo vetëm për Rilindjen po për
kulturën në përgjithësi ka ba shumë
punë të madhe, me pronarin Ramiz
Balën, domethanë kurrë një herë s'ka
kërkua ai të paguajmë na qira pse po
e mbajmë na ekspozitën sepse është
mbajët edhe ekspozita e librit po kom
pa që janë mbajët edhe ekspozita të
pikturës e këstu. Po ne aty u takojshim
pastaj u mirrshim vesh domethënë
për punët që do ti kryejmë pastaj në
vazhdim. Aty ka qenë ajo, çerdhja jonë.

edhe një punë, shpesh' punu edhe të shtuneve edhe të dilleve, ka pasë ditë, vetëm që t'a shpërndajmë librin, sepse keni parasysh në vitin '81 kur fillunë vliimet, tash të gjithë u frigojshim se mos po na mbyllin, ti regjistron librat edhe ti

s'munësh, sguxon me qitë. Qëllimi
jonë ka genë shpërndarja e librit, e në
depo të rrije sa ma pak, sa ma pak. Le
të furnizohen libraritë, le të furnizohen
shkollat, le të furnizohen bibliotekat
komunale, bilbiotekat kombëtare, e
këto domethanë. Thash kom punu prej

U MBYLL RILINDJA domethanë,
pas tre viteve, 2002 u mbyll... edhe
tash ngjellëm pa punë. Une u dashtë
domethonë diçka me gjetë. S'disha
tjetër punë me e ba përvëç librit, të
jem korrekt, edhe sportit me të cilin
jam marrë, me sportin e mundjeshe
domethanë. Tash nevojat ishin për
punë edhe për jetë. Dola në shesh me
shitë libra, në fillim me nji tavolinë, disa
vite, pas asaj Komuna e Prishtinës
kohën kur ishte kryetar Shpend Ahmeti
bani një zgjidhje shumë të mirë për

neve, domethanë i banë ato kijosket
në bashkëpunim me nji organizatë nga
Zvicra "Demos" u qujke domethanë,
edhe i banë ato kijosqe për kohën
shumë të mira. Kanë mujtë t'jenë
ndoshta edhe ma të mira, po ne duhet
të jemi falenderues sepse na hoqën
kushtimisht nga rruga, nga kushtet e
këqija ku ne tash mund t'strehohemi,
mund t'i lamë librat s'kemi nevojë me i
bajtë domethënë, edhe këшту, nijzet e
sa vite domethonë në shesh. Shpresohet
herë më pyesin njerëzit "Edhe sa?", po
unë tash me këtë moshë që kam nuk
ka tjetër punë që e boj. Këto edhe pse
ndoshta nganjëherë ka këшту aneksa,
jo lodhje, jo kjo, jo vapa, jo ftofti, po...
e boj shumë me pasion, e du shumë
vallain.

TE UNE KA QENË një fat madh,
domethonë edhe si fëmijë, sepse babi
ka punu aty edhe çdo libër që ka dalë
nga Rilindja babi na i bijke , sepse u
kanë taku punëtorëve të Rilindjes çdo
libër. Kështu që, kontakti ka qenë para
se une me u punësu në '81, ka qenë '74-
'75, shumë vite përpara. Çdo libër që u
botu babi na i bijke. Domethonë aty kom-
pasë fat, edhe ndoshta jom mish'nu ma-
lehtë se të tjerët kështu, edhe jom miqësun
ma shumë. Ndjënjë e mirë me punun
me librin sepse sheh shumë njerëz,
njeh shumë njerëz, dhe ata njerëz nuk
janë çdokushi, po jom njerëz t'librit, jom
njerëz t'pendës, jom njerëz të dijes, jom
njerëz human. Shumë, shumë njerëz...
t'u ju falenderu librit kam njoftë shumë
shumë njerëz. **Libri ka ba që unë t'kam**
shumë miq, në kushte tjera sigurisht
s'do ti kisha.

ME VJEN SHUME REQ që tash

më nuk ka asnjë gazetë të vetme në Kosovë. Asnjë gazetë e vetme që nuk del në Kosovë! Prapë po kthehem te ish-Jugosllavia domethonë, kur pyetim kështu njerëzit në bisedë e sipër, të gjithë ata i kan ruejtë, sepse ato gazetaret nacionale të tyre. Të gjithë i kanë, sllovenët, kroatët, boshnjakët, maqedonët, të gjithë i kanë. T'vetmit jemi na që s'kemi asnjë gazetë ditore. Madje nuk e di a po del edhe namja revistë, edhe ato shumë, shumë të rralla. Kjo m'krijon domethënë një, një, një... ndjenjë shumë të keqe, them, "Si u bo kështu, a skemi na mundësi me botu një gazetë t'vetmen qoftë?". Qysh mundet Kosova mos me pasë asnjë gazetë?

Atëherë, u bë quhem Valentina Saraçini.
Me profesion jam gazetare, shkrimtare,
por në riniinë time kam qenë edhe
këngëtare e muzikës së lehtë, pranë
përdoruesit të Radio-televizionit të
Prishtinës. Jam e lindur në Shkup,
në vitin, më 28 shtator të vitit 1962.
Shkollën fillore e kam kryer në Shkup,
shkollë "Vlaziërimi" është quajtur.
Shkollën e mesme, përkatësisht
gjimnazin "Zef Lush Marku" po ashtu
e kam përfunduar në Shkup dhe kam
regjistruar fakultetin e Psikologjisë.
Ndërkohë që në vitin '80, në "Akordet
e Kosovës" të vitit 1980 unë kam qenë
debutante edhe kam kënduar një
këngë të Veton Berishës edhe kam
fituar "Okaninën e Artë".

publikun, ka qenë më shumë befasik se
edhe për mua, sepse nuk e kam
pritur atë sukses të madh. Dhe pastaj,
angazhimet kanë qenë shumë të
dendura nga ana e Radio-televizionit
të Prishtinës, por edhe të Radio-
televizionit të Maqedonisë në emisionet
e gjuhës shqipe, ku emisione muzikore
domethënë, kam qenë shumë, shumë
e ftuar, sepse përnjëherësh u bë një
popullaritet që unë nuk e prita që do të
jetë i tillë.

Në një kishë të orientimet që të vazhdojnë të fakultetit e Psikologjisë edhe të vazhdojnë të jetojnë në Shkup. Mirëpo pastaj ndodhin shumë gjëra që ndikuan që unë të ndërroj planet e mia jetësore, edhe pse është shumë e natyrshme që në atë fazë të rinisë, më moshën 19 vjeçare njeriu edhe të ndryshon drejtimet apo ambiciet e jetës. Por, tek unë kanë ndikuar shumë rrethet politike. Ndërkohë kanë

dodhur në '81-shin, demonstratat në Kosovë, që kanë pasur kërkesën barazinë e popullit shqiptar të Kosovës me popujt e tjerë edhe avancimin e statusit domethënë qeverisës të Kosovës, që Kosova të marrë, e jo vetëm të jetë pjesë e, si të themi e Federatës si krahinë autonome, që ka pasur dhe të drejtë të vetos, në kuadër të Federatës, por njëherë ka qenë edhe krahinë në kuadër të Republikës së Serbisë. Kështu që kërkesat kanë qenë që statusi të avancohet dhe të jetë republikë. Demonstratat në atë kohë kanë qenë shumë të fuqishme. Ne në Maqedoni jo vetëm si shqiptarë, por në përgjithësi mendoj opinionin në ish-Jugosllavi, nuk ka qenë shumë i informuar për atë çka po ndodhte këtu, sepse sigurisht që kanë qenë edhe censuraz e forta, sepse ato ishin demonstrata të përgjakshme por në fillimisht nuk dinim çka po ndodhë.

Asaj kohënë isha një aktivistë shumë
vjeçar e një organizatë rinore, që ishte
organizatë kulturore, ndërkombëtare,
por që ishte si formë e organizimit
edhe në ish-Jugosllavi. Domethënë,
isha në kryesinë e rinisë muzikore të
Maqedonisë, prej vitesh, që në gjimnaz.
Tani kur ndodhën këto ngjarjet në
Kosovë, shumëkça filloi mënjherë të
reflektohet ndaj qasjes dhe sjelljeve
të pushtetit ndaj shqiptarëve. Në
radhë parë, për shembull filloi mbas
asaj, siç filloi edhe në Kosovë mbas
demokratizimit, diferencimi i ideopolitik,
që i largonin edhe nga puna, edhe

domethënë... ishte një fushatë e partisë komuniste të Jugosllavisë për të cilësuar si armiqësor individët dhe grupet, domethënë ku do që... që kanë pasur lidhje me organizimin, apo edhe s'kanë pasur lidhje me organizimin e demonstratave, por që i kanë përkrahur. Ka qenë një fushatë e diferencimit politik dhe ajo është ndier shumë edhe në Maqedoni.

kështu qëty, unë kur isha në fakultet e ndjeva domethënë që në... nga disa provime që më janë bō aty disa individë, edhe e lash fakultetin atje thash, "Po të mundem diçka me korrespondencë ta vazhdoj se e kisha shumë për qel". Në Prishtinë nuk kishte fakultet të Psikologjisë, asaj kohe. Nuk ishte i hapur, edhe në fakt më ngeli peng ajo gjë. Po meqë kish filluar këtu karriera, dhe e dinja që do të vazhdojë karriera, atëherë më thirrën në punë në Televizionin e Prishtinës, dhe unë u punësova në Televizionin e Prishtinës. Por, shumë interesant që unë punova aty tetë muaj a sa, edhe e shifsha që unë hala s'më më japin vendim. Edhe shkoj aty them drejtorit, Agim Zatriqi ka qenë, andjesë pastë, i them unë, "Pse unë nuk kam vendime?" a din ashtu, "Po, jo, kështu, jo ashtu", a din ai disa arsytetime që, "Do të shofim muajin tjetër, janë disa formalitete", andej, këndej. Por, ai nuk deshte mua të më tregojë, edhe mos, që mos të mërzitem unë, se këtë më ka treguar më vonë pastaj. Pas shumë vitesh, mbas dekadash. Që më fakt, ata më kishin hapur mu një dosje atje në Maqedoni dhe unë nuk e kam ditur, edhe këtu nuk kanë dhënë pëlqim. Kanë shkuar verifikimet që nuk më është dhënë mua vendimi, që për shkak se nuk kam pasur si të thuash, një rekomandim pozitiv nga strukturat atje të Maqedonisë, dhe unë nuk kam qenë as në dijeni për këto gjëra.

Ndërkohë u hap konkursi në "Zëri". Në '82-shin dikush në prill më duket se, edhe unë ishte thashë vetë me vete "Unë do të konkuroj", edhe ashtu filloi gazetaria muja të më pëlqej shumë. Sepse aty i shifja në televizion gazetaret e ashtu edhe më pëlqente kreativiteti edhe kisha një ndjenjë kështu që... Kështu popullariteti shkonte në rritje si këngëtare ashtu, por thosha, "Ndale se...", a din si i riu kur është [qeshë], mendonja që, "Ndale se unë kam edhe disa cilësi të tjera që dua t'i dijnë njerëzit" edhe ashtu. Se vërtetë unë kisha aktiviste, kisha shumë njohuri, për kulturën, për artin, por kisha edhe qe e vogël kam shkruar tregime, kam botuar në gazetën "Pionieri", "Gëzimim", në Shkup, "Flaka e Vëllazërimit" i botonte. Edhe kështu që mua më pëlqej gazetaria shumë, edhe ajo

dinamika krye në televizion. Por, e pashë që të gjithë a di, flisnin rreth e rrotull, edhe ishin emrat, për shembull, si shkrimtarët tanë të mëdhenjë, poetët, të gjithë që unë i shihnja në Rilindje kur shkonja në na' intervistë. Dy herë më ka intervistuar edhe "Kosovarja" edhe "Zëri", edhe në faqe të parë e, ku e di unë, postera botonin e... edhe unë kur e pashë Pallatin i Rilindjes, ajo ishte domethënë... edhe kur hyshnja natyrisht në ashensor, figurat që ne i kishim mësuar, lektyra kemi pasë, kemi lexuar. "Unë duhet të vij këtu" [përpëritë] të thash vetes. Pastaj ndodhi ky konkurs edhe unë konkurova. Po them, një nga shkaqet ka qenë ajo sepse ata ende s'më dhanë vendim. Unë nuk ndinja ndonjë siguri. Unë e lash faktletin, e lash Shkupin. Ateherë konkurova edhe fitova. Ishte testi më i mirë në konkurs. Bashkë me dy kolegë tjerë, edhe ne, tre veta u pranum, edhe unë fillova të punoj në "Zëri".

**“NDALE SE UNË
KAM EDHE DISA
CILËSI TË TJERA
QË DUA T’I DIJNË
NJERËZIT”**

Në Rilindje, në katin e parë, ka qenë një bjehe e madhe dhe aty ti i shihnin të gjithë njerëzit më të famshëm të gazetarisë në Kosovë. Ndonjëherë edhe më vinte raste edhe të rri edhe të dëgjoi bisedat e më të vjetërve kolegë aty... edhe domethënë ishte ajo ndjenja që të mësosh, përthithnja. Por, edhe dëshira që të tregoj se edhe nëse do të bëhem gazetarë e mirë edhe e njohur. Dhe fillimisht, aty, ashtu kanë qenë rregullat ligjore që kemi qenë praktikant, pastaj ke marrë titullin bashkëpunëtor i ri, pastaj ke marrë titullin bashkëpunëtor i vjetër, pastaj ke mundur të marrësh titullin redaktor dhe komentator, tash varësisht kush është orientu në çka. Por, këto kanë qenë domethënë kategorizimet.

\\ Ambient nga pazari i Prishtinës ///

Kam filluar prej temave, domethënë, më të thjeshta. Të shkosh në pazar të shkosh si janë artikujt ushqimor. Të krahososh me shportën e konsumatorit, "A janë rritë çmimet a s'janë rritur". Pastaj, mbas asaj, pas një kohe, "A është gjetet kjo standardin, buxhetin e familjeve?". E tani **kishte kolegë që më thoshin, "Hë tashi ti do të shkosh në pazar" se unë isha shumë e famshme** si këngëtare... edhe ajo dikujt i

Në foto: Valentina Saraçini

Në foto: Valentina Saraçini

~~~~~

Vendi i parë i publikut „Okarina e artë“,
“Akordet e Kosovës”, 1987

~~~~~

[Nga arkivi personal i Valentina Saraçinit](#)

dukeshetë i kur nënçmim. Por unë jo, unë isha e vendosur që unë do ta bëja të njohur prej A-së, do ta mësoj zanafilit ashtu si duhet. Edhe kam shkruar në pazar, edhe kam pyetur, "Sa kushton që? Sa kushton?". Por, pastaj ngadalë, ngadalë, ambicia ishte shumë e madhe, edhe më e mëdha edhe për të kaluar në tarrës të rrëndësishme, edhe më interesonin pasaj kohe temat sociale shumë, sepse e ndjeja edhe unë, por, edhe jo vetëm unë, por u ndje ajo që në duheshte të përmer, "Pse bënte temave sociale të themi për, "Pse është gjendja sociale e rrëndësishme Kosovë?", "Pse ka kaq varfëri?", "Pse është standardi edhe papunësia kaq e ashtu...", dhe këto në sens janë temat politike. Atëherë filluam të godasim në këto... edhe kam bërë disa tema shumë, dhe domethënë, që krenohem me to, të pasaj kohe. Për shembull, kam qenë në një herë në Janjevë, në një fabrikë që punonte do... prodhime edhe të metalit të ku e di unë, edhe shkova atje dhe nuk i kishin... tregonin aty disa punëtorë qysh e ka pra u drejtori ku e di unë, dhe unë të afërme të vetën, edhe unë e bëra temën që, "Uztrupimi i të drejtave". Domethënë, se të tjerët që kanë pasë të drejtë që të punësohen s'janë punësua, edhe pastaj, e bëri një ilustrim, ka qenë, e kemi pasur në redaksi Salih Dutolla, e bëri një art, po ai i ilustronte disa ashtu... e bëri një ilustrim. Një greps të kështu si të peshkatarit qysh po ja merrim të drejtat punëtorëve, ky drejtori. Edhe ajo ishte shumë temë e guximshme për

atëherë edhe bëri shumë bujë. Aq bujë bëri sa ai drejtori pastaj kishte thirrur kryeredaktorin kish thënë, "Ajo nuk mundet më të shkelë aty" a din, ky i ka thënë "Urno", a din, "Qysh s'mundet ajo?", domethënë, "I ndalohej hyrja aty". Edhe ka qenë shumë e vështirë të mbërrish t'i tejkalosh, është dashur shumë punë.

juo çka nua më kujtohet shumë mirë, domethënë ajo ndjenja se si neve na kanë mësuar domethënë redaktorët, na kanë udhëzuar, sepse edhe situatat, prapë po kthehem, kanë qenë shumë delikate, për shkak të atij diferencimit ideopolitik. Mbas '81-shit ka qenë shumë e vështirë... edhe për gazetarët me shumë përvojë, se le më për neve që ishim më të Kështu që, asaj kohe filloi me të madhtë të ndjehet cenzura. Domethënë, shkonte gjerë aty për shembull, që me disa vendime, ose me udhëzime... me vendime, ato ishin qëndrime të partisë komuniste, të, qoftë të Komitetit Qendror të Jugosllavisë a, të Serbisë a, të Komitetit Krahinor që i thoshin të Kosovës. Deri aty sa thuheshte që, "Duhet këtu, këto tema të rrahen, këto, këto..." a din, edhe imponohej. **Shumë gjana imponoheshin... edhe pastaj ekeksistonte edhe auto-cenzura. Por, që të bësh auto-cenzurën duheshte të kesh shumë domethënë... prapë kishe dëshirë që të thush diçka, mirëpo, prapë duheshte të kesh kujdes se mos e kalosh limitin.** Edhe pse për ne që ishim më të ri, domethënë ne ishim pak si më rahet, shkak barrën më të madhe e kanë pasur redaktorët, sepse ata e merrnin përgjegjësinë. Redaktori dhe kryeredaktori e merrte përgjegjësinë nëse del një tekst që, domethënë binte në ndesh me qëndrimet politike që i propagante partia komuniste. Kështu që, por, megjithatë unë e mbaj në mend që unë e kam pasë fatin që kam pasë redaktor Qani Mehmedin, dhe ai domethënë edhe vete ka qenë një nga gazetarët e guximshëm. Por, ai më thoshte, "Kur të arrini që ju të rinjtë, kur të arrini që unë të ju heq diçka, atëherë jeni bo gazetarë të mirë, se e keni thënë shumë guximshëm" ose, a din, e jo ta shkrushave veç... Kështu që ajo u krijua... ajo ndjenja që... **dëshira që gjithmonë të themi diçka më shumë se sa që lejohet.** Por, ishim të vetëdijshëm që duhet ta themi në atë mënyrë që të mos jetë edhe ajo e hapur. Haptazi, që të mund të ndikonte, për shembull, që, ose të të largojnë nga puna, ose... fillimisht të largonin nga partia, pastaj të largonin nga puna.

Kështu që megjithatë, megjithatë, asaj kohe filloi ajo ndjenja e përgjithshme, edhe në Rilindje, po edhe në institucionet tjera, që të rezistohet.

**ATY FILLOI
REZISTENCA
DO TË THOTË.
NUK U NDAL
ASNJËHERË.**

Aty filloi rezistenca do t'ë thotë. Nuk u ndal asnjëherë. Ato... vërtetë demonstrat u shuan, përgjakshëm, edhe u vranë demonstrues, edhe u burgosën me qindra të rinjë që ishin, qoftë organizatorë, qoftë pjesëmarrës të demonstratave. Por, një rezistencë

edhe një ideal për Republikën e Kosovës, e për paravëniesë të Kosovës, nuk u shua asnjëherë. Vetëm rrethanat dhe forca diktonte mënyrat se si do ta bësh atë rezistencë. Kështu që, Rilindja kujtoj një, por jo vetëm Rilindja, edhe Radio-televizioni i Prishtinës; Por, Rilindja megjithatë ka pasë... ka qenë si të them, si prijëtare. Ka bërë... filloj atë rezistencën, edhe ajo kulmoi pastaj me... në vitin 80 e... qysh në vitin '88 kur filluan ndryshimet kushtetuese që Serbia i deshti t' imponojë. Atëherë filluan me... kur ishte pastaj dorëzimi i mbrezave të partisë masovikisht, edhe mënd të parët kanë qenë gazetarët, redaktorët e Rilindjes që kanë... dhe punonjësit e tjerë, që i kanë dorëzuar domethënë i kanë bojkotuar librazet partiake. E domethënë, të gjithë kemi qenë në një motiv, për të bërë më shumë tema të guximshme. Mundësisht sa më të guximshme për... që shkojnë në favor të atij ideali, të kontributit për të arritur domethënë, ta kundërshtojmë, ta rezistojmë regjimin pushtues, që po shiheshte që po ashtu... sepse ne ishim në njëfarë mënyre që atëherë të pushtuar, edhe më këtë ideal domethënë kemi pasur shumë, shumë, marrëdhënie të mira kolegjiale, miqësore.

SHUMË GJANA
IMPONOHESHIN... EDHE
PASTAJ EKZISTONTE EDHE
AUTO-CENZURA. POR, QË
TA BËSH AUTO-CENZURËN
DUHESHTË TË KESH SHUMË
DOMETHËNË... PRAPË KISHE
DËSHIRË QË TË THUSH
DIÇKA, MIRËPO, PRAPË
DUHESHTË TË KESH KUJDES
SE MOS E KALOSH LIMITIN.

domethënë, unë e mbaj në mend
që krejt, domethënë, krejt kohën,
ndonjëherë edhe kohën e lirë ti e
kalonje me njerëzit të cilët punon... edhe
çka më mungon mua nga kjo kohë,
më mungon pikërisht kjo. Domethënë një
kolegialitet, një solidaritet, një vlerësim
një... domethënë edhe atëher ka pasur
nga pak xhelozie, e ka pasur pak rivalitet
e ashtu por, nuk kanë qenë domethënë
në nivelin që ti i sheh sot. Njerëzit kanë
ditur të të vlerësojnë, kanë ditur të të
vlerësojnë, si të thuash komplimente. Ka
qenë një emision që e kemi bërë në
Televizionin e Prishtinës, e më patën
thirrë mua që të debatohesh bash në
emisionin ku unë përpara kam punuar
në "Ritmet rinore", edhe kemi qenë
atje, edhe domethënë kemi folur me një
emision shumë i guximshëm. Kemi folur
haptazi për atë çka nuk shkon, edhe që
nuk është mirë që po ndodhë, edhe
që rinia edhe shqiptarët duhet të jenë
të barabartë. Edhe kanë qenë edhe
disa sërë që kanë folur aty kështu që
ka qenë një emision jashtëzakonisht
i guximshëm... edhe kam përjetuar

që për shtesë, të nesërmen kur
kam shku në Rilindje vinin njerëzit,
domethënë njerëzit vijshin, kolegë të
ndryshëm, edhe nga revistat edhe
nga Rilindja, vinin në “Zëri” dhe na
komplimentonin për... domethënë për
guximim edhe për atë çka kam thënë
në emision, në Televizion të Prishtinës.
Këto më mungojnë shumë, sepse sot
ka konkurrencë shumë, por, ka edhe
mungesë të etikës profesionale dhe
kolegiale. Se shiko, edhe marrëdhëniet
kolegiale ndër-njerëzore kanë një lloj
etike, e këto më mungojnë tani.

Në foto: Valentina Saraçini

[Nga arkivi personal i Valentina Saraçinit](#)

Edhe mungon, mbi t'gjitha në mediat
sot, mungon ai thelbi i të bërit gazetarit
në interes të qytetarëve dhe të shtetit
dhe të lirisë. Sepse në ende nuk e kemi
kemi përfunduar tërësisht. Nuk e kemi
rrethullakësë tërësisht shtetësinë,
sovranitetin, edhe ende jemi domethënë
në një luftë politike. Tash është luftë
politike më shumë, por që, vazhdimisht
vinë momente kur kërcënohet edhe
integriteti, domethënë ka përpjekje
nga Serbia të kërcënojë edhe
integritetin territorial. Edhe tashti kjo
lufta e pluralizmit politik, lufta e partive
politike për pushtet, edhe një... si
them, përkatësitë partiake e heshtur,
ose e hapur e pjesës më të madhe të
medimeve, e cënnon në thelb interesin
e qytetarëve, të lirisë, të shtetësisë dhe
pavarësisë të vendit. Kjo më dhemb,
shumë... edhe kjo ma forcon edhe më
shumë atë nostalgjinë për atë ndjenjë
e idealit dhe unitetit që kemi pasur
katërherë kur filloi ajo rezistencë. Kur
të gjithë, domethënë qëllimin kryesor
të të vetëm e kishim... gjithëra ishte
sekondare, dytësore. **Prioritet edhe
parësore ishte si t'bëjmë gazetari, si
t'bëjmë tema, si ta përкахim njëri
tjetrin, si të bëjmë tema sa më të
guximshme që të shkojnë në favor të
pratikulimit të idealit dhe të aspiratës
së popullit për liri dhe pavarësi.**

Në foto: nga e majta në të djathtë, Valentina
Saraqini, Qani Mehmedi (redaktor) Gani Dil
(kryeredaktor) dhe Hakif Bajrami (historian)
1985

[Nga arkivi personal i Valentina Saraçinit](#)

EMO

NESE DOMI FATIT TI KOMMONI BLENI STUFA EMO

YËRHEQJA E SHPËRBLIMEVE — SHPËRBLIMI I AUSTIN 1300 DHE 100 SHPËRBLIME — PRODHIMI EMO.

ME PËRDORIMIN E STUFES EMO-5 SHFRYTËZOHET GJER NË 80 PËRQIND NXEHTËSIA, KËTË E KANË TREGUAR ANALIZAT LABORATORIKE TE XEHËROREVE TE BOSNES QENDRORE.

SHITJE

Shes shtëpin dykatëshe me katër banesa konfore dhe kanalizim e ujësjellës, me plac prej 5' ari dhe pemë të mbjellura. Shtëpia është e gatshme për vendosje.

Për informata duhet drejtuar Spasoje Iliqi, rruga Trimat e Kosovës nr. 7 — Prishtinë

Moda KOSIUMET E VJESHTES

Kosiumet klasike të femrave e kanë humbur modelin, formën e re, ato po bëhen gjithnjë e më tërëzueshme. Ato i karakterizojnë fundin dhe gjatë e vështirë me gjatë 70 centimetra, por po shihen edhe kosiume me fund me vështirësi të gjatë 80 centimetra me krahë të bardhë dhe shpatull të bardhë, poraj kosiumet e gjatë me lakë të bardhë dhe me lakë të bardhë në pjesën e poshtme të krahëve. Në këtë kohë duhet të shihet me të mirënjohje përpara dhe me krahë të bardhë të shprehur në mënyrë të mirënjohje. Për këtë kohë duhet të shihet me të mirënjohje përpara dhe me krahë të bardhë të shprehur në mënyrë të mirënjohje. Për këtë kohë duhet të shihet me të mirënjohje përpara dhe me krahë të bardhë të shprehur në mënyrë të mirënjohje.

MIRËSJELLËJA

Nëse banoni në hotel, e sidomos nëse banoni privatisht, është më se e nevojshme dhe e domosdoshme që t'i përmbaheni orarit të ngrënjes. Mos e jani i fundit dhe mos u sillni sikur të jenë të gjithë të detyruar t'ju dëgjojnë vetëm ju.

Pranë tryezës duhet të jeni më së shumti korrekt. Nëse ndodheni në ndonjë vend, çmimi i të cilët është modest, mos e luani rolin e milionarit dhe mos kërkonit „qime në ve“, do të thotë hiqni dorë prej kritikës së parreshtuar për çdo gjë.

Para drekës e darkës ndërrohu ni rregullisht. S'është mirë të hysh në sallë të restorantit me kostume të larjes.

Duhet ta dini fort mirë se s'jeni vetëm dhe duhet të respektoni rendin dhe kohën e pushimit të të tjerëve. Kjo ka të bëjë sidomos me kohën pasdrekës dhe natën, pasdrekës. Nëse ktheheni vonë, mos flitni me zë, mos ecni koridoreve me nallane, mos bëni zhurmë.

Gramofoni dhe tranzistori janë problem i madh. S'është e thënë t'i dëgjoni gjithmonë dhe në çdo kohë: në

NË VERIM

dhomë, në shtrat, pranë tryezës në drekë, në plazhë. Nëse jeni dashamirë i pasionuar i muzikës, atëherë dëgjoni, por lëshojni ngadalë.

Ndonëse jeni i vetmuar mos lidhni miqësi lehtë dhe shpejt. Nuk duhet harruar se këto miqësi zgjasin pak, marrin fund kur të përfundojë verimi. Për këtë arsye s'është e thënë

Qerim ARIPI

DASHURI

Nëse mbi shpirt
Dikush të mundet që në gurgator
Ke për të gjetur jetën e dashurisë
S'lidhet asgjë e re
Në jetën tërë që e lidhet në dashuri.

Heshtje s'dua, jo jo jo, ajo më rropos
Më kështu më lodh më zhenjës

Në pikurë olo
Shpirt të kështu thënë vashë!

Fluturorë është qenia ime
Dëgjatë qenia mëndësia meqë
Më kështu më lodh më zhenjës

Në gjatë vashës me shprehjeve
Përpjetim të shpirtit në përgjithësi
Gjatë gjatë...

Në pikurë olo
Të kështu pasur —
Shpirt të kështu thënë vashë!

Aj figuror dashuria ime vjeshë
Dikushinjtë e hapur, të ngurë
Lëmosha rrethit nëpër ta.

Nexhat HALIMI

TE KAM THIKUR E TE THERRAN

Të kam thikur e te therran me vdektje në të
edhe kur shpirt në mua kanë gjetur veta
edhe kur shpirt në mua kanë gjetur veta
E ti, qenie e gjatë qenie kur të bjerë shpirt
edhe në tragjedi të rritet zemra
shpirt harror e shpirt të bjerë shpirt
E ti, qenie e gjatë qenie kur të bjerë shpirt
edhe në tragjedi të rritet zemra
shpirt harror e shpirt të bjerë shpirt

KERCE SONTË NËSE MUNDËSH

Kërce s'është e thënë me shpirt, me shpirt
sonte bollon në shpirt si jetën
Edhe sonte, po, sonte e thënë
rrokullishe në kënd dëgjuesit sonte të plagës
dhe me fol me gjuhë të
Sonte, vashë sonte
të shpirt në harrorin e çdo burimi që më rrethon
dhe të jetë...
Edhe sonte, po, sonte e thënë
rrokullishe në kënd dëgjuesit sonte të plagës
dhe me fol me gjuhë të
Sonte, vashë sonte
të shpirt në harrorin e çdo burimi që më rrethon
dhe të jetë...
Edhe sonte, po, sonte e thënë
rrokullishe në kënd dëgjuesit sonte të plagës
dhe me fol me gjuhë të
Sonte, vashë sonte
të shpirt në harrorin e çdo burimi që më rrethon
dhe të jetë...

I. P.

RILINDJA DEL ÇDO DITË

VITI XXXVII—NUMËR 7918

Drejtor REXHEP ZOGAJ

Kryeredaktor përgjegjës FADIL BUJARI

E REDAKTON KËSHILLI REDAKTUES

TELEFONAT:

Centrall: 22-666 dhe 28-611

Drejtori 24-571, Kryeredaktori 24-859

Zv. kryeredaktori 27-002

Rubrika e brendshme 26-605, Rubrika e kulturës 28-036,

Rubrika e sportit 29-006

Shërbimi i korrespondencës dhe i stenografisë 23-184, 26-606

Shërbimi komercial 26-156, Shërbimi i tirazheve 26-585

TELEXI 18-163 YU RILIND

LLOGARIA RRJEDHËSE E REDAKSISË

68400-603-4127 pranë Kontabilitetit shoqëror Prishtinë

PARAPAGIMI: Për 1 muaj 85 dinarë, për 3 muaj 250 din, për 6 muaj 500 din, për 1 vit 1000 dinarë.

Për botën e jashtme: ÇMIMET DYFISHOHEN

Të hollat e parapagimit dhe të hollat për shpallje dërgohen në:

LLOGARINË RRJEDHËSE: 68400-601-1403 SHKSH—PRISHTINË.

Kërkesat për parapagim dërgohen në këtë adresë:

Shërbimi komercial OPBG «RILINDJA» Pallati i Shtypit—Prishtinë

Dorëshkrimet nuk kthehen

30 ME FAT E PËR SHUMË MOT

12 SHKURT 1975

RILINDJA

Zuko Xhumhuri ia uron «Rilindjes» 30-vjetorin e daljes

RILINDJA 1945 1970

TRIDHETË VAJZA NË SHKOLLË TË MEDICINËS

Me gjithë se para sa kohe është bashpallja në lidhje me pranimin në shkollën e mesme të medicinës në Mitrovicë, nga Krahina janë asht paraqitë vetëm një nxënëse. Për arsye se nxënëse nga Krahina janë u asht dhanë privilegjë e posaçmë për pranimin në këtë shkollë, kështu që në vend të tjerë në shkollë të mesme të medicinës pranohen kandidatët vetëm me 6 klasë të gjinnazit, kurse në Shkollën e mesme të medicinës në Mitrovicë pranohen me semimaturë (ky vendim është marrë për Krahinën tonë, për arsye të mungesës të kuadrave të mesme të medicinës).

Me qëllim që ta shfrytëzojnë këtë privilegjë në Shkollën e Mitrovicës asht paraqitë një numër i madh nxënesh nga republikat e ndryshme të vendit tanë, psh. nga Serbia 17, Magedonija 1 dhe nga Bosna e Hercegovina 1. Mirëpo, Pleqësija për shëndetin popullor dhe kujdesin social pranë Këshillit krahinor asht e mendimit që këto që janë paraqitë nga vendet tjera mos të pranohen për arsye se me mbarimin e shkollës ato prap do të kthehen në vendet e tyre, e na prap se prap do të mbesim pa kuadrat e duhura të medicinës.

Kështu ka qenë situata edhe në vjetin e kaluem, për të cilën gjë shkollë në këtë vjet nuk do të ketë klasë të dytë, sepse, në vjetin e kaluem nuk janë paraqitë nxënëse për klasën e parë. Në qoftë se edhe në këtë vjet do të lejohet që mos të regjistrohen nxënset që janë parapa, atëherë kjo shkollë do të suprimohet mbasi që me dy klasë nuk asht në gjendje me vazhdu punën.

Situata e këtillë ka ngja për arsye se kësaj çështjeje nuk i asht dhanë ndaj këtij problemi kaq të randësishëm organizata e Rinis popullore dhe nga këshillat popullore të rrethave. Pra, asht i qëndrshëm qëndrimi i këtillë ndaj këtij problemi kaq të randësishëm për Krahinën tonë. Prandaj, shtrihet se detyrë e, ngatishme para pleqësive për shëndetin popullor dhe kujdesin social të këshillave popullore të rrethave dhe organizatave të Lidhjes socialiste, e sidomos para organizatave të Rinis që të marrin masat e nevojshme për zgjidhjen e këtij problemi.

Qerim ARIPI

DASHURI

Nëse mbi shpirt
Dikush të mundet që në gurgator
Ke për të gjetur jetën e dashurisë
S'lidhet asgjë e re
Në jetën tërë që e lidhet në dashuri.

Heshtje s'dua, jo jo jo, ajo më rropos
Më kështu më lodh më zhenjës

Në pikurë olo
Shpirt të kështu thënë vashë!

Fluturorë është qenia ime
Dëgjatë qenia mëndësia meqë
Më kështu më lodh më zhenjës

Në gjatë vashës me shprehjeve
Përpjetim të shpirtit në përgjithësi
Gjatë gjatë...

Në pikurë olo
Të kështu pasur —
Shpirt të kështu thënë vashë!

Aj figuror dashuria ime vjeshë
Dikushinjtë e hapur, të ngurë
Lëmosha rrethit nëpër ta.

Nexhat HALIMI

TE KAM THIKUR E TE THERRAN

Të kam thikur e te therran me vdektje në të
edhe kur shpirt në mua kanë gjetur veta
edhe kur shpirt në mua kanë gjetur veta
E ti, qenie e gjatë qenie kur të bjerë shpirt
edhe në tragjedi të rritet zemra
shpirt harror e shpirt të bjerë shpirt
E ti, qenie e gjatë qenie kur të bjerë shpirt
edhe në tragjedi të rritet zemra
shpirt harror e shpirt të bjerë shpirt

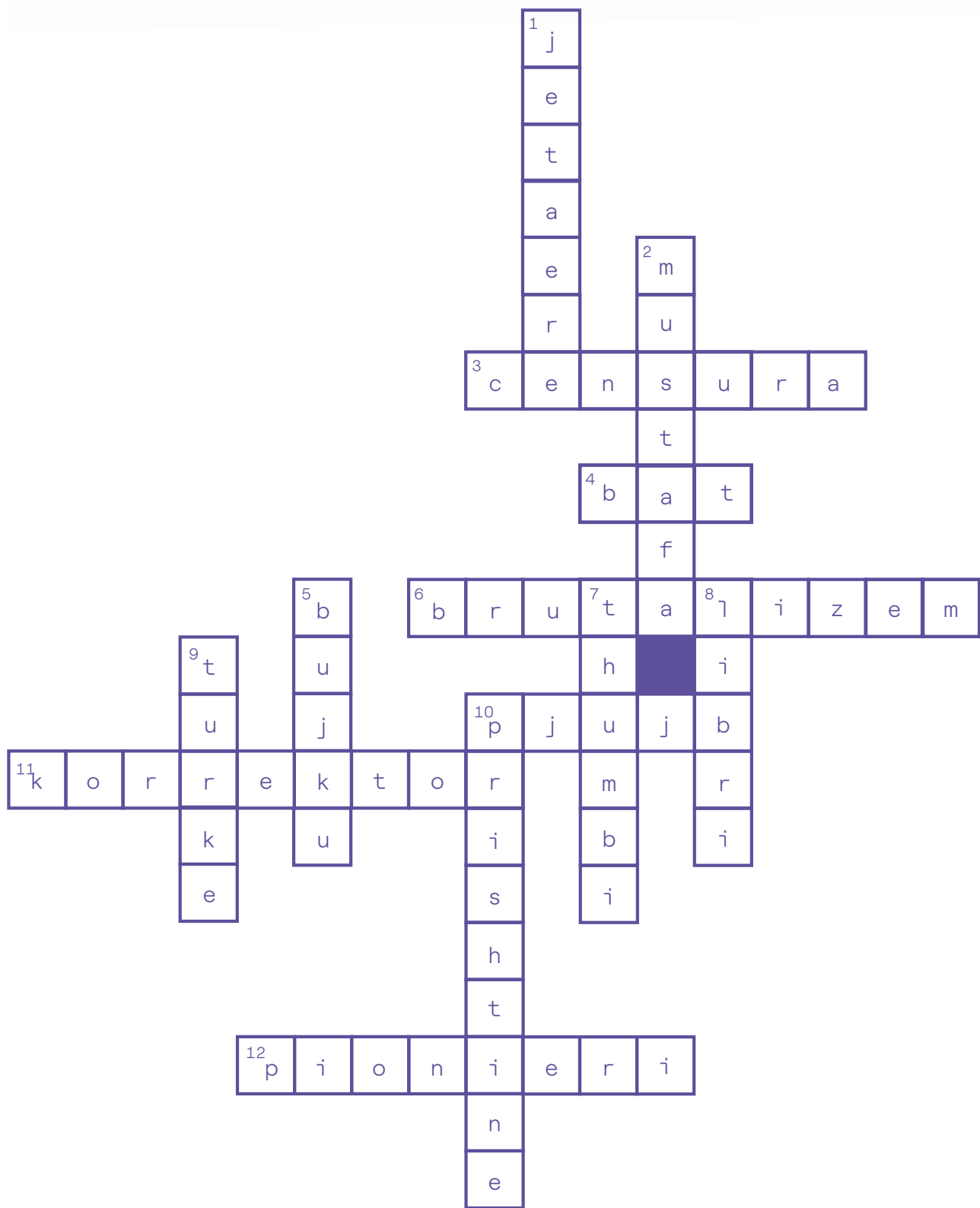
KERCE SONTË NËSE MUNDËSH

Kërce s'është e thënë me shpirt, me shpirt
sonte bollon në shpirt si jetën
Edhe sonte, po, sonte e thënë
rrokullishe në kënd dëgjuesit sonte të plagës
dhe me fol me gjuhë të
Sonte, vashë sonte
të shpirt në harrorin e çdo burimi që më rrethon
dhe të jetë...
Edhe sonte, po, sonte e thënë
rrokullishe në kënd dëgjuesit sonte të plagës
dhe me fol me gjuhë të
Sonte, vashë sonte
të shpirt në harrorin e çdo burimi që më rrethon
dhe të jetë...

I. P.

F J A L Ë K R Y Q I

HORIZONTALISHT

3. Kontrollimi i informacionit nga pushteti
4. Bazat e arsimit teknik
6. Stili arkitektonik i ndërtësës së Rilindjës
10. Materiali i prodhimit të shkronjave
11. Personi i cili permision gabimet në shtyp
12. Revista për femije

VERTIKALISHT

1. Lektyra shkollore
2. Shtëpia botuese “Bakija”
5. Emërtimi i Rilindjes pas ndalimit nga masat e dhunshme
7. Revista për humor
8. Miku më i mirë i njeriut
9. Gjuha e gazetës „Tan“
10. Qyteti i selisë së Rilindjes

Falenderojme të gjithë ata dhe ato të cilët në çfarëdo forme kanë bërë të mundur realizimin e këtij projekti: **Zenun Çelaj, Nafije Berisha-Latifi, Nazmi Rrahmani, Valentina Saraçini, Mirsad Krasniqi, Qefsere Nishevci, Ismete Shala-Puka, Fuat Hajdini, Flora Brovina, Islam Vuniqi, Ilaz Bylykbashi**, dhe të gjithë punëtorët dhe gazetarët e Ndërmarrjes “Rilindja”.

Jemi mirënjohëse ndaj rolit tuaj në krijimin e kësaj historie

Si dhe, Njomëza Mulhaxha, Lum Hajrullahu, Flutura Çelaj, Mjellmë Doli, Bujar Vuniqi, Enis Bytyqi, Visar Hoxha, dhe Behar Zogiani.

Audio intervistat mund ti dëgjoni në platformën online Oral History Kosovo Podcast.

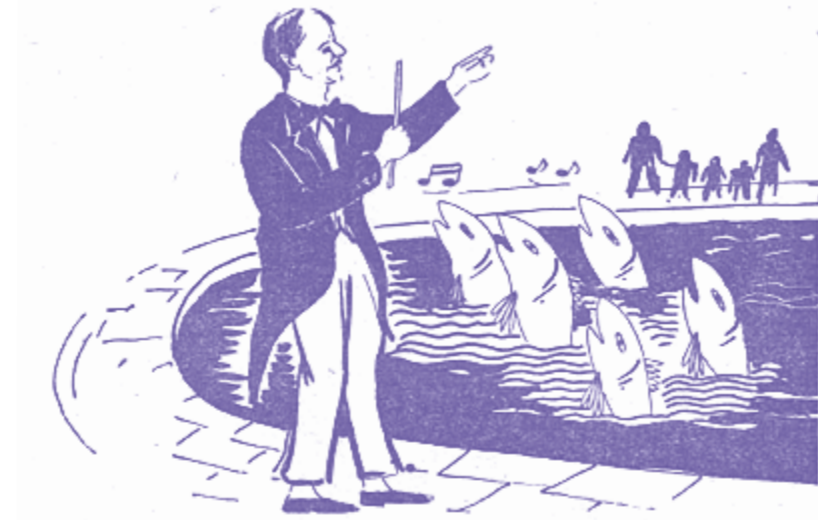
You can listen to the audio interviews on the online platform of Oral History Kosovo Podcast.

A E DUAN MUZIKËN KAFSHËT?

Për tri netë me radhë jpte një herë koncert një muzikant i dëgjuar. Dhe qdo mbërme, në tingujt e parë të muzikës mbi piano ulet e qëndronte një merimangë. Ajo rrin te atje pa lëvizur dhe duket sikur dëgjonte me vëmendje muzikën. Sa po shpërthenin duartëqortjet, merimangaa zhduket. Kur mbaron koncerti, merimangaa shfaqet dhe merimangaa nuk u pa më, siç duket mu kështu tjetër nuk i pëlqente. Me të vërtetë merimangaa e ndjen muzikën? Eksperimentet tregojnë se ka fshtë, në tërësi, janë, deri diku, të

të zotë të kënaqur të zotit e tij. Zogjtë e rinj i mësojnë më shpejt këngët që dëgjojnë dhe këtë amatori të zogjve të kafazeve e dinë mirë. Ata zogjtë e rinj i venë të bashkëtojnë më meshkuj të vjetër dhe këngëtarë të mirë, në mënyrë që zogut i ri të mësojë nga i vjetri. Muziktarët dalohën për një shije muzikore origjinale. Në një park zoologjik, afer kafkazit të elefantëve, njëherë, vendosën orkestrën për zbavitjen e vizitorëve. Sapo kumbuan tingujt e parë të muzikës, elefantët e shtrirë brofën në këmbë, ngritën

ndjeshme ndaj muzikës edhe, në qoftë se ato nuk i dallojnë tingujt e ndryshëm, atyre u tërheqin vëmendjen valët zanore të prodhuara nga një muzikë.

Një natyralist vendosi të krijonte një kor prej delfinësh. Natyralisti u mundua shumë, por, së fundi, ia arriti qëllimit. Porsa lëpet sinjali i caktuar, të tre delfinët njeri koka në ujë dhe një këmbë në breg prodhon zëra „melodiozë” në komandën e shklopit të drejtuesit. Këngët e delfinit nuk i kënaqin spektratorët me melodinë e tyre, (sepse këto këngë nuk kanë bërë asnjë muzikant të famshëm), por me kuriozitetin e trallë. Të gjithë e dinë që zogjtë e duan muzikën. Di sa zog mund të mësojnë shumë mirë ndonjë melodi dhe pastaj janë në gjendje ta riprodhojnë atë menjëherë. Nëse delfinët mund të mësojnë një gjuhë misoi një këngë të bukur dhe, kohë pas kohe, e këndonte

Qëklat dhe fillimet të kërcenjve. Kur oricista fillon të lozë një pjesë të trishitur, elefantët ranë në një gjendje të rrezikshme, ata nuk lëvizin më dhe ulen në tokë dhe shpesh vdesin. Më në fund muzikantët ja morën një ritmi me tinguj të egër: elefantët, me të degjuar këta loj muzike, u tërbuan fare, filluan të përçanin dhe shpesh vdesin. Kështu nënder muzikantëve, të cilët shpeshuan në sajë të këmbëve të shejta dhe hekurave të kafazit. Në mënyrë të veçantë i reagon muzikës qeni. Kur qeni dëgjon muzikë, tund bishin, tërheqet dhe veshet dhe gjarpihet nën këmbë.

Muzika influencën pozitivisht e ka dhe rit funksionin e organizmizmit së kafshës në tërësi. Me eksperimente të bëra në laborator, është vërejtur se për të dëgjuar në mënyrë të vazhdueshme tinguj muzikorë, e shtojnë prodhimtarinë e tyre.

E këtillë ishte Prishtina në ndërrimin e moteve

Dizajnimi i gazetës: Florian Löffler
Autore e tekstit „Peizazhe të reja akustike në kioskën e Rilindjes“: Rina Meta
Përkthimi i tekstit : Tesa Kabashi
Inxhinjer i zërimit: Genc Elezaj
Producent: Dritero Nikqi

Ky projekt është realizuar nga **Elisa Maxhuni** dhe **Tringa Sefedini** në kuadër të platformës **Heritage Space** e cila implementohet nga **CHwB Kosova** dhe financohet nga **Qeveria Suedeze**.

This project has been developed by **Elisa Maxhuni** and **Tringa Sefedini** as part of the **Heritage Space** platform, which is implemented by **CHwB Kosovo** and funded by the **Swedish Government**.

Pas pushtimit të Ndërmarrjes „Rilindja“, e shndërruar në „Panorama“, shtypshkronja e gazetës „Rilindja“ u nda dhe u emërua „Graçanica!“ - Behar Zogiani

